

Lukuisten mielipiteiden näyttely

Lontoon maailmannäyttely 1851 *The Timesin*
mielipidepalstalla

Valteri Lampi
Pro gradu -tutkielma
Yleinen historia
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Turun Yliopisto
Toukokuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitinin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta

LAMPI VALTTERI: Lukuisten mielipiteiden näyttely – Lontoon maailmannäyttely *The Timesin* mielipidepalstalla
Pro gradu -tutkielma, 83 s.
Yleinen historia
Toukokuu 2019

Tiivistelmä:

Tutkin pro gradussani mitä *The Timesin* mielipidepalstalle kirjoitettiin Lontoon vuoden 1851 maailmannäyttelystä ja mitä nämä mielipidekirjoitukset kertovat kirjoittajistaan. Keskityn vain niihin mielipidekirjoituksiin, jotka on julkaistu *The Timesissä* joko ennen näyttelyn avautumista tai näyttelyn ollessa vielä avoinna. Alkuperäisaineistona käytän siis *The Timesin* mielipidepalstan kirjoituksia. Näiden tukena käytän *The Timesissä* ilmestyneitä pääkirjoituksia. Pääkirjoitukset auttavat vertailemaan *The Timesin* omia näkemyksiä mielipidekirjoituksissa esiintyneisiin näkemyksiin ja väitteisiin.

Vilkkainta keskustelua käytiin niin sanotusta Kristallipalatsista, joka värikkäiden vaiheiden jälkeen rakennettiin maailmannäyttelyn näyttelytilaksi. Kristallipalatsi edusti tuolloin mullistavaa lasiin ja metalliin perustuvaa arkkitehtuuria. Etenkin lasirakenteiden pelättiin romahtavan näyttelyvieraiden niskaan. Lisäksi rauta ja lasi kuulostivat aikalaisista liian pysyviltä rakennusaineilta rakennukseen, jonka oli tarkoitus olla väliaikainen. Myöskään päätös rakentaa Kristallipalatsi keskelle Hyde Parkin hienostoaluetta ei herättänyt hurraa-huutoja. Myöhemmin keskustelu kääntyi kohti pohdintoja Kristallipalatsin kohtalosta tapahtuman jälkeen. Valmis Kristallipalatsi oli saanut käännetyttä useimmat kriitikot puolelleen, joten rakennuksen kohtalosta ja tulevaisuudesta oltiin huolissaan. Lisäksi monella oli omia rahallisia intressejä rakennuksen suhteen.

Vilkasta keskustelua käytiin myös näytteilleasettajien tai näyttelyn rahoittajien kohteesta ja asemasta tapahtumassa. Lontoon maailmannäyttely oli kuudella miljoonalla vierailijallaan aikansa suur tapahtuma, joten se oli monelle mahdollisuus esitellä tuotteitaan uusille asiakkaille. Esimerkiksi näyttelyn palkinnoista väännettiin kättä, vaikka ne olivat vain pieniä pronssisia mitaleja. Monet tahot myös rahoittivat näyttelyä huomattavilla summilla, joten he myös olettivat saavansa rahoilleensa jotakin vastinetta. Myös liikenne ja näyttelyyn liittynyt turismi toistuvat useampaan otteeseen eri mielipidekirjoituksissa.

Lopulta suurin osa *The Timesin* mielipidepalstalle kirjoittaneista kuului yläluokkaan, mutta heillä kaikilla oli omat ja henkilökohtaiset motiivinsa kirjoittaa lehteen. Usein he olivat huolissaan rahoistaan tai mahdollisuuksistaan osallistua näyttelyyn. Toki mukaan mahtui muutama vain johonkin asiaan ärsyyntynyt kirjoittaja. Syitä kirjoittaa *The Timesiin* oli siis monia. Lisäksi usein kirjoittajat paljastivat itsestään enemmän kuin he ehkäpä itse tajusivatkaan.

Avainsanat – Iso-Britannia – Lontoo – 1850-luku- *The Times* – mielipidekirjoitus – Lontoon maailmannäyttely -1851- Kristallipalatsi – näytteilleasettaja – rahoittaja – sivistäminen.

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1. Iso-Britannia 1850-luvulla sekä näyttelyn taustat	1
1.2. <i>The Times</i> 1800-luvulla.....	4
1.3. Tutkimustilanne.....	6
2. Kirjoituksia näyttelyn sijainnista sekä Kristallipalatsista	12
2.1. Kristallipalatsin rakentaminen ja Hyde Parkin kohtalo	15
2.2. Valmis ja upea Kristallipalatsi ja sen kohtalo näyttelyn jälkeen.....	24
2.3. Näyttelyn rahoitus sekä voittojen jakaminen	35
3. Kirjoituksia itse näyttelystä, sen esineistä sekä vaikutuksista alueen asukkaille	45
3.1. Näyttelyn liput sekä jonot	45
3.2. Esineistä ja näytteilleasettajien asemasta	53
3.3. Näyttelyn aikainen liikenne ja turismi.....	67
4. Lopuksi	79
5. Lähdeluettelo	84

1. Johdanto

Lontoon Hyde Parkissa 5. huhtikuuta 1851 ovet aukenivat noin puoli vuotta kestäneelle suurtaapahtumalle, jossa vieraili 1800-luvun mittapuulla käsittämättömät kuusi miljoonaa ihmistä.¹ Kyseinen tapahtuma tunnetaan nimellä Lontoon maailmannäyttely tai vuoden 1851 maailmannäyttely. Näyttelyssä oli yhteensä 13 937 näytteilleasettajaa, joista Brittiläisestä imperiumista 7 381 ja muista maista 6 556. Edustajia oli yhteensä 34 eri valtiosta.² Lontoon maailmannäyttely rikkoi aikanaan ennätyksiä niin kävijämäärissä, kuin esillä olleiden esineiden määrässä. Myös näyttelytilaksi rakennettu Kristallipalatsi edusti jotain uutta ja ihmeellistä. Tässä pro gradussa tätä aikansa supertapahtumaa tarkastellaan suosituksen englantilaisen *The Times* lehden mielipidepalstan kautta. Mistä asioista *The Timesin* mielipidepalstalle on kirjoitettu ja mitä kirjoitukset kertovat kirjoittajastaan?

1.1. Iso-Britannia 1850-luvulla sekä näyttelyn taustat

Näyttelyn taustalla vaikuttanut *Royal Society of Art* niminen järjestö perustettiin jo 1700-luvun puolella ja sen tehtävä oli heti alusta alkaen tukea brittiläisen teknologian, tieteen sekä taiteen kehittymistä. *Royal Society of Art* tai lyhenteeltään RSA, järjesti jo 1800-luvun alussa useita paikallisia näyttelyitä, joissa esille pääsivät järjestön mielestä parhaimmat taideteokset, mutta myös kiinnostavimmat tieteen ja teknologian uutuudet.³ Myös Ranskassa järjestettiin etenkin teollisuuden keskittyneitä näyttelyitä jo 1800-luvun alussa ja Lontoon maailmannäyttelyn voimahahmona toiminut valtion virkamies Henry Cole kävikin Ranskassa tutustumassa näyttelytoimintaan 1840-luvulla.⁴ Toinen vuoden 1851 maailmannäyttelyn suurista vaikuttajista oli kuningatar Viktorian puoliso prinssi Albert, joka oli toiminut RSA:n presidenttinä vuodesta 1843. Albert ja Cole järjestivätkin yhdessä 1840-luvulla useita pieniä ja paikallisia teollisuuden keskittyneitä näyttelyitä, joiden suosio kasvoi tasaisesti.⁵ Koska vuoden 1851 näyttelystä oli tulossa edellisiä huomattavasti suurempi, RSA päätti perustaa erillisen *Royal Commission for the Exhibition of 1851*, jonka johtoon prinssi Albert sekä Henry Cole astuivat.⁶ Lopulta nimellä

¹ Syrjämaa 2007, 17.

² Gibbs-Smith (1950) 1981, 23; Greenhalgh 1988, 12.

³ Greenhalgh 2011, 20-22.

⁴ Gibbs-Smith (1950) 1981, 7; Auerbach 1999, 18-19.

⁵ Gibbs-Smith (1950) 1981, 7-8.

⁶ Gibbs-Smith (1950) 1981, 8.

"Royal Commission" kulkeneeseen komissioon kuuluivat Albertin ja Colen lisäksi esimerkiksi tuolloinen pääministeri Lord John Russell, *East India Company*:n puheenjohtaja Archibald Galloway sekä oppositio johtaja Lord Stanley. *The Times* kehui komission kokoonpanoa todeten sen olevan monipuolinen ja monia eri poliittisia näkemyksiä sekä yhteiskuntaluokkia edustava.⁷ Näyttely oli jaettu viiteen osioon: raaka-aineet, koneet, tuotantotekniikat, taide ja sekalaiset, joista suurin ja suosituin oli koneiden osio.⁸

Vuoden 1851 Lontoon näyttelyä on yleisesti pidetty ensimmäisenä virallisena maailmannäyttelynä, koska kansainvälisyys nostettiin keskeiseen asemaan jo näyttelyn suunnitteluvaiheessa. Prinssi Albert innostui kansainvälisyydestä, kun sen mahdollisuus otettiin esille vuoden 1851 näyttelyä suunnitellessa.⁹ Tätä kuvaa hyvin Henry Colelta peräisin olevan lainaus:

*"I asked the Prince if he had considered if the exhibition should be a national or an international exhibition. The French had discussed if their own exhibition should be international, and preferred national only. The Prince reflected for a minute and then said, "It must embrace foreign productions" to his words, and added emphatically, "International certainly"*¹⁰

Kansainvälisyydessä oli omat ongelmansa, sillä osa briteistä suhtautui ennen näyttelyä erittäinkin varauksella ulkomaalaisiin. Euroopassa oli jo pitkään ollut poliittista kuohuntaa ja epävakautta, mikä huipentui niin sanottuun "vallankumouksien vuoteen" 1848. Vuonna 1848 Eurooppaa rasittivat huonot peruna- sekä viljasadot, mikä johti myös taloudelliseen kriisiin. Heikko taloustilanne sekä pula ruuasta ajoi etenkin työläiset ahtaalle, mikä toimi kipinä useille mellakoille ympäri Eurooppaa.¹¹ Ulkomaalaisten mukana uskottiin tulevan vallankumouksellisia ja vakoojia jotka horjuttaisivat myös Iso-Britannian poliittista vakautta. Myös 1840-luvun lopulla levottomuuksia aiheuttaneen chartistmin, eli englantilaisen työväenliikkeen pelättiin saavan uutta nostetta teollisuuden keskittyvästä näyttelystä.¹² Näin ollen vallankumouksellisia aatteita pelättiin tule-

⁷ Auerbach 1999, 28-29.

⁸ Picard 2005, 215; Findling 1990, 7.

⁹ Gibbs-Smith (1950) 1981, 8.

¹⁰ Gibbs-Smith (1950) 1981, 8; Greenhalgh 1988, 11-12.

¹¹ Findling 1990, 4; Droz 1967 245-246.

¹² Findling 1990, 4.

van myös Brittien saarten rajojen sisäpuolelta. Britit pyrkivät myös itse aktiivisesti vaikuttamaan vuosisadan puolessavälissä muiden maiden politiikkaan, kuten Espanjan perimyskiistoihin 1846 tai Unkarin itsenäistymiseen 1849. Tähän yhdistyi myös vahva kansallisyllpeuden nousu ennen vuoden 1851 maailmannäyttelyä ja 1830-luvulla ulkoministerin virkaa hoitaneen Henry Palmerstonin brittien moraalista ylemmyyttä korostanut politiikka.¹³ Näin ollen näyttelyn taustalla vaikuttaneet poliittiset jännitteet on helppo ymmärtää.

Brittien asema talouden ja teollisuuden ykkösmaana oli myös alkanut heikentyä 1840-luvulla ja USA, Ranska sekä Saksa ottivat nopeasti kiinni saarivaltion etumatkaa. Näin vuoden 1851 maailmannäyttely tarjosi briteille loistavan tilaisuuden mainostaa omia tuotteitaan ja hankkia uusia markkinoita Manner-Euroopan puolelta.¹⁴ Näyttelyn motiiveja on tutkittu muutenkin paljon ja esimerkiksi taidehistorioitsija ja *Vicotria and Albert Museoumin* tutkija Paul Greenhalgh kuvailee koneiden, edistyksen sekä kansan sivistämisen olleen näyttelyssä jopa ”fetissin omaista”. Sivistämisen lisäksi vapaakaupan aseman vankistamista on pidetty yhtenä näyttelyn keskeisimpänä motiivina, sillä britit uskoivat vapaakaupan hyödyntävän valtion teollisuutta.¹⁵ Muun muassa kaupunkien ja eläinten historiaa tutkinut Taina Syrjämaa kertoo, miten britit lähes hurmioituneina korostivat Britannian suuruutta, kun koko maailma luovutti aarteensa sen huomaan. Samalla Britannian nimiin liitettiin käsitteet vapaus, rauha ja oikeudenmukaisuus.¹⁶ Lontoon maailmannäyttelyä leimasi myös jonkin asteinen luokkien kohtaaminen, sillä aateiston ja yläluokan lisäksi etenkin 1800-luvun puolenvälin teollisuudella ja kaupalla rikastuneet ”uusrikkaat” ottivat aktiivisesti osaa tapahtumaan. 1800-luvun maailmannäyttelyiden on kuvattu olleen ”porvariston urbaania unelmaa”.¹⁷

¹³Halmesvirta 2002, 189–191

¹⁴Mokyr 2009, 478; Picard 2005, 214.

¹⁵Greenhalgh 1988, 13,19; Kaiser 2005, 563–564.

¹⁶Syrjämaa 2007, 123.

¹⁷Gilbert 1994, 22.

1.2. *The Times* 1800-luvulla

Seuraavaksi on syytä lyhyesti tutustua tämän pro gradun keskiössä olevan lehden historiaan ja asemaan 1850-luvun Englannissa. *The Timesin* perusti englantilainen John Walter vuoden 1741 maaliskuussa. 1850-luvulle tultaessa lehti oli onnistunut kasvamaan Englannin, ellei koko maailman vaikutusvaltaisimmaksi lehdeksi.¹⁸ *The Timesiä* on yleisesti pidetty etenkin rikkaiden ja jossain määrin myös aateliston suosimana lehtenä. Näin 1800-luvun alun nouseva porvaristo tarjosi lehdelle täydellisen kasvuympäristön. Mediahistorioitsija Jukka Kortti puhuu 1800-luvun alun sanomalehtien suosion ja määrän jopa räjähdysmäisestä kasvusta.¹⁹ John Walter sekä häntä *The Timesin* päätoimittajana vuodesta 1803 seurannut Walter II pyrkivät ehdottamaan objektiviisuteen, mutta tätä haittasi lehden toiminnan riippuvuus valtion avustuksista. Monet viranomaiset ja poliitikot eivät katsoneet hyvällä lehden pyrkimystä kohti itsenäisyyttä ja he koittivatkin rajoittaa sen toimintaa esimerkiksi estämällä ulkomailta saapuvien uutisten päätyminen *The Timesin* käsiin.²⁰ *The Times* oli lähettänyt ulkomaille omia reporttereitaan jo 1700-luvun lopulla, mutta lehden kohtaama vastarinta pakotti Walter II:sen kehittämään oman Englannin postilaitoksesta erillisen järjestelmän, jonka kautta tieto kulki ympäri maailmaa olevilta reporttereilta aina Iso-Britanniaan asti ja *The Timesin* sivuille. Lisäksi *The Times* alkoi myydä yhä enemmän mainostilaa sivuillaan, mikä teki siitä lopulta taloudellisesti itsenäisen. Taloudellisen vakauden sekä laajan tietoverkkonsa turvin *The Times* irtautui lopulta Englannin hallituksen talutusnuorasta 1820-luvulla.²¹

The Timesin todellinen valta alkoi näkymään ensimmäisiä kertoja vuonna 1815, kun Englannin ulkoministeriö joutui kysymään lehdeltä sen tietoja Waterloon taistelusta. Toisin sanoen ulkoministeriö myönsi *The Timesin* olevan taistelusta paremmin perillä kuin se itse. *The Times* oli pysytellyt painotekniikan aallonharjalla jo 1700-luvun lopulta lähtien ja kehitti sitä myös itse eteenpäin, joten se voitti kilpailijansa myös painettujen lehtien määrässä.²² 1830-luvulla lehti otti päätoimittaja Barnesin johdolla useaan kertaan kantaa Englannin politiikkaan ja valtansa huipulla se pystyi halutessaan jopa huojuuttamaan

¹⁸ Woods 1985, 9; Torvinen 1982, 80-83.

¹⁹ Kortti 2016, 170-175.

²⁰ Torvinen 1982, 80.

²¹ Woods 1985, 13-15, 34.

²² Woods 1985, 12, 31-34.

Englannin hallituksen asemaa tai vaikuttamaan yksittäisten politikkojen suosioon. *The Times* saikin 1830-luvulla lempinimen ”*The Thunderer*”, eli ”järisyttäjä”, mikä viittasi sen mahdollisuuksiin vaikuttaa suoraan saarivaltion politiikkaan.²³ Vuonna 1836 *The Times* maksoi kuusi penniä ja sen levikki ylsi 60 000 kappaleeseen viikossa. Samaan aikaan lehden kilpailija *Daily News* maksoi kaksi penniä.²⁴ *The Times* oli siis kilpailijoitaan huomattavasti kalliimpi, mutta tästä huolimatta yksikään niistä ei pystynyt haastamaan sitä levikin määrässä.

The Times onnistui kasvattamaan valtaansa 1840- sekä 1850-luvuilla jolloin lehden päätoimittajana toimi ”lehdistön suurin päätoimittaja” John Delane.²⁵ Delane jatkoi Barnesin viitoittamalla tiellä ja lähes jokainen englantialinen poliitikko tai yhteiskunnan kermaan kuulunut pyrki hyviin väleihin Delanen kanssa. *The Times* sai tuttuun tapaan poliitikoilta ja muilta mahtimiehiltä tietoa ennen muita lehtiä, josta vastapalvelukseksi Delane luovutti lehden laajan tietoverkoston keräämää informaatiota. Esimerkiksi Otto von Bismarckin on sanottu puhuneen *The Timesistä* vain hyvää, jotta lehti suhtautuisi häneen myönteisesti.²⁶ *The Timesin* viimeisiä suuria voimannäytöksiä oli vaikuttaa vahvasti Englannin hallituksen kaatumiseen 1855. Lehti oli lähettänyt omia reporttereitaan kirjoittamaan Krimin sodan tapahtumista, mitkä se julkaisi omilla sivuillaan. Sotareportit ajoivat silloisen hallituksen epäsuosioon ja lopulta pakottivat sen aikaiseen hajoamiseen.²⁷ 1860-luvulla *The Timesin* ykköshaastajaksi nousi *The Daily Telegraph*, joka myös osti *The Timesin* entisen ykköshaastajan, *The Morning Chronicle*n vuonna 1862. Lopulta voimistunut *The Daily Telegraph* onnistui 1860-luvun alussa ohittamaan *The Timesin* levikin. Tästä eteenpäin *The Timesin* vaikutusvalta alkoi hiljalleen heiketä.²⁸

²³Woods 1985, 49, 53-56.

²⁴ Kellet (1934) 1951b, 20.

²⁵ Torvinen 1982, 81-82.

²⁶ Torvinen 1982, 82.

²⁷ Torvinen 1982, 80-83.

²⁸ Kellet (1934) 1951b, 34-35.

1.3. Tutkimustilanne

Lontoon vuoden 1851 maailmannäyttelyä on tutkittu paljon ja useasta eri näkökulmasta. Tämän on ymmärrettävää, sillä Lontoon näyttely oli kuitenkin historian ensimmäinen maailmannäyttely, joka aloitti nykypäivään asti jatkuneen maailmannäyttelyiden perinteen. Lontoon maailmannäyttelyn merkittävyyttä historiantutkimukselle kuvaa hyvin se, miten vuonna 2001 South Kensingtonin museo kutsui yli 700 tutkijaa eri puolilta maailmaa juhlistamaan näyttelyn 150. vuosipäivää.²⁹ Lontoon maailmannäyttely kohtasi ennen avautumistaan monia erilaisia haasteita, joista kaikista se kuitenkin selviytyi. Vuoden 1851 maailmannäyttelyä tutkivaa kirjallisuutta leimaakin yleisesti positiivinen suhtautuminen kyseiseen tapahtumaan. Sylvi Johansen arvosteleeekin historiantutkimusta Lontoon näyttelyyn kohdistetun kritiikin sivuuttamisesta artikkelissaan *The Great Exhibition of 1851: A Precipice in Time?* Johansen väittää ainakin artikkelin ilmestymisen aikaisen tutkimuksen nojaavan liiaksi 1950-luvulla syntyneeseen yltiö positiiviseen käsitykseen näyttelystä ja sen vaikutuksista. Hänen mukaansa näyttelyn huonot puolet sekä näyttelyn arvostelijat jäävät pimentoon³⁰ Selkeää ja toistuvaa kritiikkiä historiantutkimus tuntuukin antavan vain köyhien heikoille mahdollisuuksille vierailta näyttelyssä sekä sille, miten Euroopan ulkopuolisia kulttuureja kohdeltiin näyttelyssä. Kritiikin kohteista Peter Gurney on kirjoittanut vuonna 2001 artikkelin köyhien asemasta maailmannäyttelyssä. Toisaalta Paul Greenhalg on kirjoittanut siitä, miten maailmannäyttelyn uskottiin olevan mahdollisuus sivistää alempia luokkia.” Orjuuden suhteesta näyttelyyn ja rotukysymyksistä taas kirjoitti Lisa Merrill *Slavery & Abolition* nimiseen lehteen vuonna 2012. Heikompien asemaa näyttelyssä ei ole siis unohdettu, vaikka tämä näkökulma jääkin helposti näyttelyä positiivisesti kuvaavan muun tutkimuksen varjoon.

Lontoon maailmannäyttelyn päänäyttämönä toiminutta Kristallipalatsia ovat käsitelleet monen eri alan historioitsijat. Kristallipalatsista ovat kirjoittaneet esimerkiksi Viktoriasta Englantia ja Lontoota laajemmin tutkinut Liza Picard, juuri maailmannäyttelyistä ja taidehistoriasta kiinnostunut Paul Greenhalgh sekä taas arkkitehtuurin historiaa tutkinut

²⁹ Waters 2002, 117-118.

³⁰ Johansen 1996, 61-62.

Anthony Sutcliffe. Kristallipalatsi on aiheena kiinnostanut tutkijoita etenkin 90-luvulla sekä 2000-luvun alussa. Myös Taina Syrjämaa arvioi Kristallipalatsia osana laajempaa edistyksen käsitystä teoksessaan *Edistyksen luvattu maailma: edistysusko maailmannäyttelyissä*. Picard omistaa Kristallipalatsille ison osan teoksensa *Victorian London the life of a city 1840-1870* pääluvusta ja Greenhalgh taas käsittelee sitä osana vuoden 1851 näyttelyä käsittelevää osiota. Kristallipalatsi on siis iso ja tärkeä osa useita eri tutkimuksia, joiden aiheet vaihtelevat Lontoosta, maailmannäyttelyihin ja arkkitehtuuriin. Rakennusta ja sen merkitystä on siis tutkittu monesta eri näkökulmasta. Tästä huolimatta sille ei ole omistettu oikeastaan yhtään tutkimusta, joka keskittyisi vain ja ainoastaan siihen. Lontoon maailmannäyttelyn 100-vuotis juhlaa varten vuonna 1850 ilmestynyt C.H. Gibbs-Smithin *The Great Exhibition of 1851* sisältää tarkkojakin lukuja ja kuvauksia Kristallipalatsin rakenteista. Näin rakennuksen mitat ja rakennustavat ovat hyvin historian-tutkijoiden saatavissa.

Toinen näyttelyä käsittelevässä historiantutkimuksessa toistuva aihe on näyttelyn merkitys briteille ja muille kansoille. Brittien kokemuksia näyttelystä on tutkittu luonnollisesti eniten, mutta monet muun maalaiset tutkijat ovat rikastuttaneet kenttää tutkimalla oman kotimaansa näytteilleasettajien kokemuksia Lontoon maailmannäyttelystä, vaikka ulkomaalaisten näytteilleasettajien määrä jäi kuitenkin alhaiseksi.³¹ Esimerkiksi suomalaisten kokemuksista eri maailmannäyttelystä on kirjottanut Kerstin Smeds teoksessaan *Helsingfors-Paris: Finlands utveckling till nation på världsutställningarna 1851-1900*. Vastaavia teoksia eri kansallisuuksien näkökulmasta on kirjoitettu useita. Ulkomaalaisten kokemukset jäävät kuitenkin tässä Pro Gradussa vähemmälle huomiolle, koska keskityn *The Timesiin* mielipidekirjoituksiin. Tutkimani ajanjakson aikana *The Timesin* sivuille ilmestyi reilu 80 näyttelyä tai Kristallipalatsia käsittelevää mielipidekirjoitusta, joista vain kaksi oli selvästi ulkomaalaisen kirjoittama. Brittien kokemuksista on kirjottanut paljon tutkija Jeffrey A. Auerbach joka teoksessaan *The Great Exhibition of 1851: A Nation on Display* pohtii Lontoon maailmannäyttelyn asemaa brittien kansalaisidentiteetin muokkaajana. Auerbach palasi hieman samaan aiheeseen myös vuonna 2001 kirjoittamassaan artikkelissa *The Great Exhibition and Historical Memory*. Myös muita yleisesti maailmannäyttelyitä tai pelkästään vuoden 1851 näyttelyyn ilmestyneitä

³¹ Syrjämaa 2007, 17, 137-138.

teoksia ilmestyi useampia 90-luvulla tai aivan 2000-luvun alussa. Lontoon maailmannäyttelyä ja sen vaikutuksia etenkin briteille on siis tutkittu paljon.

Maailmannäyttelyjä koskevien tutkimusten kultakautta oli selvästi 90- ja 2000-luvut, mutta aiheesta kirjoitettiin myös myöhemmin. 2010-luvun aikana Lontoon maailmannäyttelyä on käsitelty jonkin verran etenkin lehtien artikkelien kautta. Toki myös joitain aiheesta kirjoitettuja tutkimuksiakin löytyy. 2010-luvun puolella kirjoitetut artikkelit ja tutkimukset ovat myös usein aiheeltaan tarkempia, kuin aikaisemmat näyttelyä laajemmin tutkineet teokset. Etenkin Geoffrey Cantor on kirjoittanut aiheesta ahkerasti eri lehtien sivuille 2010-luvun kuluessa. Cantor on kirjoittanut esimerkiksi Lontoon maailmannäyttelyn aiheuttamista emotionaalisista kokemuksista *Journal of Victorian Culture* nimiseen lehteen sekä myös näyttelyn aiheuttamasta kehitysuskosta *Isis* -lehteen. 2010-luvulla maailmannäyttelyä tutkineet historioitsijat ovat keskittyneet myös kulttuurien kohtaamiseen näyttelyn aikana. John McAleer on tutkinut teoksessaan *Exhibiting the Empire: Cultures of Display and the British Empire* sitä miten britit ottivat vastaan ulkomailta tulevia näytteilleasettajia sekä näyttelyvieraita. Jo edellä mainittu Lisa Merill taas kirjoitti vuonna 2012 *Slavery and Abolition* nimiseen lehteen rotukysymyksistä kahden Lontoon maailmannäyttelyyn matkanneen tummaihoisen ihmisen kokemusten kautta.

Nostan itse tämän Pro Gradun tärkeimmäksi alkuperäislähteeksi *The Timesin* ja etenkin sen mielipidekirjoitukset. Vastaavasta aiheesta ei tietääkseni ole ennen kirjoitettu. *The Times* ja sen pääkirjoitukset nousevat toki useasti esille eri tutkimuksissa *The Times* ei nouse yhdessäkään tutkimuksessa tärkeimmäksi alkuperäisaineistoksi tai aivan tutkimuksen keskeisimmäksi näkökulmaksi. Sen sijaan *Punch* nimisen sanomalehden kirjoituksia ja etenkin pilapiirroksia on tutkittu jonkin verran enemmän. Suoria viittauksiin *The Timesin* mielipidepalstaan törmäsin vain pariin otteeseen ja silloinkin ne olivat lähinnä sivuhuomautuksia. *The Timesin* suhteellinen näkymättömyys verrattuna lehden silloiseen asemaan on mielestäni jopa yllättävää. *The Timesin* mielipidepalstan suhtautumista maailmannäyttelyyn ei ole juurikaan historiantutkimuksessa käsitelty, joten tämä pro gradu -tutkielma tarjoaa paljon tutkittuun aiheeseen tuoreen näkökulman.

1.4. Tutkimuskysymys ja alkuperäisaineisto

Tutkin tässä pro gradussa englantilaisen *The Times* -lehden mielipidepalastalla vuoden 1851 maailmannäyttelyä käsitteleviä keskusteluja. Tarkastelen mistä aiheista *The Timesin* lukijat ovat halunneet lehteen kirjoittaa, miten näistä aiheista käydyt keskustelut kehittivät sekä sitä, mitä kukin mielipidekirjoitus kertoo kirjoittajastaan. Keskeisin alkuperäislähteeni ovat siis *The Timesin* mielipidepalstalla ilmestyneet mielipidekirjoitukset. Näiden tukena käytän historiantutkimusta ja *The Timesin* näyttelyä käsitteleviä pääkirjoituksia. Näin pystyn vertailemaan lehdessä julkaistuja mielipidekirjoituksia lehden pääkirjoituksissaan ilmaisemiin näkemyksiin. Lisäksi pohdin mielipidekirjoituksissa esiintyviä väitteitä ja näkemyksiä historiantutkimuksen valossa. *The Timesissä* ilmestyneet uutiset, mainokset, ilmoitukset sekä kuvat jäävät rajaukseni ulkopuolelle.

Ajallinen rajaukseni alkaa vuoden 1850 kesästä jolloin ensimmäiset näyttelyä käsittelevät mielipidekirjoitukset ilmestyivät *The Timesin* sivuille. Rajaukseni päättyy vuoden 1851 lokakuun puoleenväliin, jolloin Lontoon maailmannäyttely sulki ovensa. Tarkastelen siis vain joko näyttelyä ennen tai sen aikana kirjoitettuja mielipidekirjoituksia. Rajaukseni tarkoitus on keskittyä mielipidekirjoituksiin, joissa kirjoittaja ei vielä tiennyt näyttelyn kaikkia vaikutuksia. Näitä mielipidekirjoituksia yhdistää epävarmuus, toive oikeudenmukaisuudesta, hämmennys tai jopa ärtymys. Jokin asia pitäisi korjata mielellään heti tai vähintäänkin ennen näyttelyn avautumista. En siis tutki mielipidekirjoituksia joissa jossitellaan menneitä, vaan niitä joissa vuoden 1851 maailmannäyttely on joko ollut lähitulevaisuudessa, tai juuri kirjoitushetkellä elettyä arkea ja todellisuutta.

Tutkimani aikarajauksen aikana, *The Timesissä* ilmestyi reilut 1500 mielipidekirjoitusta. Vuoden 1851 maailmannäyttelyä tai Kristallipalatsia koskevia kirjoituksia ilmestyi samana aikana reilut 80 kappaletta, joista suurin osa vuoden 1851 puolella. Vuoden 1851 alusta näyttelyn sulkeutumiseen 11.10.1851 *The Timesin* sivuilla ilmestyi taas 883 mielipidekirjoitusta. Näin ollen vuoden 1851 alusta näyttelyn sulkeutumiseen ulottuvalla aikavälillä vajaan kymmenen prosenttia kaikista palstalle ilmestyneistä mielipidekirjoituksista käsittelee joko Kristallipalatsia tai itse näyttelyä. Palstalla jossa sanaa ja aihe ovat suhteellisen vapaita, lähes kymmenen prosentin edustus on jo suhteellisen korkea. Etenkin kun

puhutaan vain yksittäisestä tapahtumasta, johon osallistuminen tai rahoittaminen oli täysin vapaaehtoista. Näin suuren edustuksen voisi luulla liittyvän lakiin tai poliittiseen päätökseen, joka vaikuttaisi ainakin lähes kaikkien paikallisten elämään. Lisäksi histori-antutkimuksen valossa Lontoon maailmannäyttely sujui ilman suurempia ongelmia. Todelliset valituksen aiheet jäivät siis vähiin. Jos näyttelyä olisi kohdannut suurempia vastoinkäymisiä tai muuten epäonnistunut täysin, olisi *The Timesin* mielipidepalsta varmasti täyttynyt ihmisten vihaisista kommentteista. Näin ollen Lontoon maailmannäyttelystä tai Kristallipalatsista käyty keskustelu oli suhteellisen vilkasta.

The Times oli saavuttamassa valtansa huippua vuonna 1851 ja sen asema tuon ajan yksöislehtenä on kiistaton jo puhtaasti levikin määrässä mitattuna.³² *The Times* tavoitti siis enemmän ihmisiä kuin mikään muu 1850-luvun lehdistä. Lisäksi lehti oli pyrkinyt irti poliittisen tahojen vaikutuksesta jo 1820-luvulla olemalla riippumaton valtion rahoituksesta.³³ *The Timesiä* voidaan pitää siis suhteellisen objektiivisena lehtenä. Lehden historiassa on ollut useita vahvoja päätoimittajia, joiden omat poliittiset mielipiteet vaikuttivat varmasti siihen, mitä lehteen sai kirjoittaa ja mitä ei. Ilman tätä halua ja mahdollisuutta vaikuttaa politiikan *The Times* ei olisi koskaan saavuttanut lempinimeä "*The Thunderer*".

Myös tämän Pro Gradun keskiössä olevia mielipidekirjoituksia on syytä tutkia kriittisesti. Ensinnäkin *The Timesin* lukijakunta ei todellakaan edustanut kaikkia yhteiskuntaluokkia, joten sen sivuilla esiin pääsi vain pienen joukon näkemykset. Kuten jo edellä mainittua, vuoden 1851 näyttelystä kirjoitettiin *The Timesiin* tutkimanani ajanjaksona reilut 80 mielipidekirjoitusta. Näistä vain kaksi selvästi oli naisen kirjoittamia ja vain yhdestä käy selvästi ilmi kirjoittajan edustaneen työläisiä. Naisten ja alempien yhteiskuntaluokkien toiveet, näkemykset ja kirjoitukset eivät siis päässeet *The Timesissä* kovin vahvasti esille. Tässä kohtaamme myös toisen mielipidekirjoituksiin kohdistuvan haasteen. Suurin osa kirjoituksista oli kirjoitettu nimimerkkien suojissa, joten kirjoittajan todellisesta henkilöllisyydestä ei voi olla varmoja. On siis täysin mahdollista, että nimimerkkien joukossa

³² Woods 1985, 9; Torvinen 1982, 80-83

³³ Torvinen 1982, 80.

on myös naisia. Tosin monet nimimerkillä kirjoittaneet koittivat vahvistaa argumentointiaan kuvailemalla joko ammattiaan tai muuten tuomalla esille asiantuntijuuttaan käsiteltävästä asiasta. Näin pystymme päättämään monia asioita kirjoittajan henkilöllisyydestä. En siis usko, että nimimerkkienkään takaa paljastuisi ainakaan huomattavaa määrää naisia tai alempiin luokkiin kuuluneita kirjoittajia. Lopuksi myös mielipidekirjoituksia koskevat samat historiantutkimuksen haasteet, kuin lehdistöön yleisesti. On täysin mahdollista, että *The Times* on valikoinut mitä mielipiteitä se julkaisee tai se on voinut sensuroida osaa kirjoituksista.

Näistä lähdekriittisistä haasteista huolimatta *The Timesin* mielipidepalsta tarjoaa mielenkiintoisen ja vähän tutkitun lähdeaineiston, jonka kautta paljon tutkittua Lontoon maailmannäyttelyä voidaan lähestyä uudella tavalla. Tutkin tässä Pro Gradussa juuri *The Timesin* mielipidepalsta sellaisena kuin se on. Hyväksyn siis lähdeaineiston tuomat rajoitteet. Vältän siis tekemästä liian pitkälle meneviä päätelmiä ja huomioin sen, että *The Timesin* mielipidepalsta esittää tapahtumista kuvan, joka sopi lehden lukijoiden sekä lehden omaan mielenmaisemaan. Vaikka *The Timesiin* kirjoittajat edustivatkin suhteellisen homogeenistä ryhmää, olivat he jokainen yksilöitä ja heillä jokaisella oli omat ajatukset, murheensa ja mieltymyksensä.

2. Kirjoituksia näyttelyn sijainnista sekä Kristallipalatsista

Vuoden 1851 maailmannäyttelyn päänäyttämönä toimi Hyde Parkiin rakennettu valtava lasirakennus nimeltään ”*Crystal Palace*”, joka on usein suomalaisissa tutkimuksissa käännetty muotoon ”Kristallipalatsi” tai ”Lasipalatsi”. Tämä nimi ei kuitenkaan ollut peräisin näyttelyn järjestäjiltä, vaan *Punch* nimiseltä sanomalehdeltä.³⁴ Nimi on ymmärrettävä, koska rakennus koostui tosiaan pitkälti lasista ja muistutti erehdyttävästi valtavaa kasvihuonetta. Rakennus koostuikin lähes 300 000 erillisestä ikkunarudusta, mikä vastasi noin 900 000 neliometriä.³⁵ Useimmat tutkimukset käyttävät rakennuksesta ”Kristallipalatsi” nimitystä ja myös mielipidekirjoitukset käyttivät sitä, siksi myös tässä työssä viitataan kyseiseen rakennukseen tällä nimellä. Hyde Parkille ei ole suomennettua nimeä, joten se esiintyy jatkossa alkuperäisellä nimellään. Esittelen nyt lyhyesti tärkeimmät Kristallipalatsin rakentamiseen ja Hyden Parkin kohtaloon liittyneet tärkeimmät julkiset keskustelut ja niiden taustat.

Järjestäjät halusivat näyttelyrakennuksen edustavan brittiläisen arkkitehtuurin ja rakentamisen terävintä kärkeä. Rakennuksen piti suorastaan häikäistä näyttelyvieraat nerokkuudellaan, mutta samaan aikaan olla käytännöllinen ja näyttelyyn sopiva.³⁶ Ehdotuksia ja suunnitelmia näyttelyrakennuksesta saapui järjestäjille yli 240 kappaletta, mutta yksikään niistä ei vakuuttanut heitä. Näyttelyrakennuksesta vastannut rakennuskomissio ajatteli itse yhdistää eri suunnitelmien parhaat puolet yhdeksi kokonaisuudeksi, mutta tämä suunnitelma hylättiin, kun eräs Joseph Paxton palautti oman suunnitelmansa viimeisen virallisen palautuspäivän jo mentyä.³⁷ Paxton oli Devonshiren herttuan neuvonantaja ja puutarhuri, jolla oli kokemusta isojen talvipuutarhojen ja kasvihuoneiden rakentamisesta. Arkkitehti hän ei kuitenkaan ollut.³⁸ Järjestäjät tiedostivat Paxtonin suunnitelman täyttävän kaikki rakennukselle asetetut tavoitteet, mutta suunnitelman hyväksyminen olisi huonoa mainosta heille, koska Paxton palautti sen myöhässä. Paxton oli kuitenkin kekseliäs ja julkaisi suunnitelmansa *Illustrated London News* -lehdessä 6.7. 1850, eli vain pari kuukautta ennen kuin rakentamisen oli suunniteltu alkavan. Yleisö otti

³⁴ Picard 2005, 217.

³⁵ Gibbs-Smith (1950) 1981, 23; Picard 2005, 216.

³⁶ Syrjämaa 2007, 40.

³⁷ Gibbs-Smith (1950) 1981, 11.

³⁸ Syrjämaa 2007, 40.

suunnitelman positiivisesti vastaan, joten näyttelyn järjestäjät olivat pakotettuja hyväksymään Paxtonin suunnitelman.³⁹ Päävastuu rakentamisesta annettiin lontoolaiselle *Fox, Henderson, and the Company* -nimiselle yhtiölle.⁴⁰ Lontoon arkkitehtuurista kirjoittaneen Anthony Sutcliffen mukaan Lontoon keskusta rakennettiin 1800-luvulla käytännössä kokonaan uusiksi muuttaen vanhat asuinrakennukset hallinto- sekä virastorakennuksiksi. Yhtenäistä tyyliä tärkeämpää oli edullinen sekä käytännöllinen rakentaminen, joten Sutcliffe toteaa Lontoon keskustan olevan todellinen sekamelska erilaisia klassisia tyyliä.⁴¹ Viimeiset asuinrakennukset poistuivat Lontoon ydinkeskustasta 1850-luvulla.⁴² Näin ollen Kristallipalatsilla ei ollut juurikaan paineita seurata mitään tiettyä juuri 1851 muodissa ollutta tyyliä, vaan se sai vapaasti olla tyyllisesti muusta irrallinen rakennus. Kuten mainittua rakennuskomission tavoitteena oli rakentaa henkeäsalpaava rakennus, joten sen pitikin erottua muusta Lontoon keskustan rakennuskannasta.

Kristallipalatsin rakennuspaikaksi valikoitui lopulta Lontoon Hyde Park, joka kaikista huonoista puolistaan huolimatta oli lopulta ainut mahdollinen paikka näyttelylle. Näyttelyn tuomista Hyde Parkkiin vastustettiin useasta syystä. Tutkija Liza Picard luottelee kirjassaan seuraavat Hyde Parkin ongelmakohdat: Näyttelyn houkuttelemien väkimassojen pelättiin koituvan suureksi häiriöksi alueen asukkaille ja samalla altistavan heidät varkaille ja muille epäilyttäville henkilöille. Tämän uskottiin laskevan alueella olevien asuntojen arvoa. Myös suosittuna virkistysalueena toimineen Hyde Parkin puitten ja yleisen kunnan katsottiin olevan vaarassa. Lisäksi Hyde Parkin vieressä sijaitsi Rotten Row niminen ravirata. Radan käytön epäiltiin olevan mahdotonta näyttelyn aikana koska hevoset saattoivat pelästyä näyttelyn ääniä ja Hyde Parkkiin kerääntyneitä ihmismassoja.⁴³ Aamupäiväkävelyt sekä ratsastusretket olivat monille yläluokan edustajille päivittäisiä rituaaleja sekä täydellisiä tilaisuuksia tavata muita korkean sosiaalisen statuksen omaavia henkilöitä. Hyde Park oli siis erittäin tärkeä palanen yläluokan sosiaalista kanssakäymistä sekä keino ylläpitää luokan ihannoimaa hyvää fyysistä kuntoa.⁴⁴ Yläluokka siis pelkäsi menettävänsä heille sosiaalisesti sekä kulttuurisesti tärkeän puiston. Hyde Park kuuluu

³⁹ Gibbs-Smith (1950) 1981, 11.

⁴⁰ Findling 1990, 4.

⁴¹ Sutcliffe 2006, 126,135.

⁴² Clapham (1934) 1951, 21.

⁴³ Picard 2005, 215.

⁴⁴ Sweet 1999, 241-243.

West End -nimiseen kaupunginosaan, joka oli hiljalleen muodostunut aateliston ja rikkaiden suosimaksi alueeksi jo Lontoon suuren palon 1666 jälkeen.⁴⁵ Hyde Parkin tuntumassa asui siis paljon rikasta sekä vaikutusvaltaista väkeä, mikä näkyy myös tässä pro gradussa käsitellyissä mielipidekirjoituksissa.

Monet rakennusalan ammattilaiset ja arkkitehdit eivät olleet tyytyväisiä Paxtonin suunnittelemaan Kristallipalatsiin ja väittivät sen sortuvan ihmisten niskaan näyttelyn aikana. Kristallipalatsin väitettiin kaatuvan tulessa tai romahtavan koneiden ja ihmisten liikkeessä se sisällä. Lisäksi rakennusaikataulun uskottiin olevan liian tiukka, eikä lasista uskottu olevan näin suuren rakennuksen rakennusaineeksi.⁴⁶ Kaikki nämä huolet osoittautuivat kuitenkin turhiksi, sillä Kristallipalatsi kesti koko näyttelyn ja tuhoutui vasta vuonna 1936 tulipalossa. Tätä ennen rakennus oli ehditty siirtää Lontoon Sydenhamiin, missä se hieman muokattuna jatkoi elämäänsä näyttely- sekä konserttitilana aina tuhoutumiseensa saakka.⁴⁷ Kristallipalatsin ympärillä ennen sen rakentamista käynnystä keskustelua kuvaa hyvin prinssi Albertin kirje Preussin kuninkaalle:

*"Mathematicians have calculated that the Crystal Palace will blow down in the first strong gale; Engineers that the galleries would crash in and destroy the visitors; Political Economist have prophesied a scarcity of food in London owing to the cast concourse of people; Doctors that owing to so many races coming into contact with each other the Black Death of the Middle Ages would make its appearance as it did after the Crusades; Moralists that England would be infected by all the scourges of the civilized and uncivilized world; Theologians that this second Tower of Babel would draw upon it the vengeance of and offended God."*⁴⁸

The Timesiin saapui useita mielipidekirjoituksia etenkin Kristallipalatsin rakentamisesta. Suurin osa niistä oli samaa mieltä prinssi Albertin mainitsemien matemaatikkojen ja insinöörien kanssa. Rakennuksen todella uskottiin romahtavan ihmisten niskaan ja koko projektiin suhtauduttiin varauksella. Näitä ennakkoluuloja ja pelkoja käsittelem seuraavassa alaluvussa.

⁴⁵ Sutcliffe 2006, 148-149.

⁴⁶ Gibbs-Smith (1950) 1981, 12.

⁴⁷ Picard 2005, 232-233.

⁴⁸ Allawood 1977, 18.

2.1. Kristallipalatsin rakentaminen ja Hyde Parkin kohtalo

Kirjoituksia Kristallipalatsista tai Hyde Parkista näyttelyn sijaintina alkoi ilmestyä *The Timesin* mielipidepalstalle vuoden 1850 kesä- heinäkuun aikoihin, kun ensimmäinen suunnitelma näyttelyrakennuksesta oli julkaistu. Tämä tapahtui siis ennen kuin Paxton ehti palauttaa omaa suunnitelmaansa Kristallipalatsista. Suurin osa palstalle päätyneistä kirjoituksista suhtautui Kristallipalatsiin ja sen sijaintiin erittäin negatiivisesti, eikä kannustusta tai hyväksyntää juuri kuultu. Alun negatiivisuus johtuu varmasti pitkälti tuntemattoman pelosta, sillä vastaavaa rakennusta ei oltu ennen rakennettu eikä yhtä suurta näyttelyä järjestetty. Lasia oli kyllä käytetty ennenkin jonkin verran rakennusaineena, muttei vastaavassa mittakaavassa.⁴⁹ Myös näyttelyn aiheuttamaa häiriön määrää alueen asukkaille oli etukäteen käytännössä mahdotonta arvioida, joten ihmisten epäilevä ja negatiivinen suhtautuminen on helppo ymmärtää. *The Times* itse vastusti pääkirjoituksissaan Hyde Parkkia sekä rakennuskomission alkuperäisiä suunnitelmia näyttelyrakennuksesta jo vuoden 1850 puolella. Kristallipalatsiin taas *The Times* suhtautui pääkirjoituksissaan neutraaliin sävyyn.⁵⁰

Eräs perheellinen mies kirjoitti *The Timesin* mielipidepalstalle vuoden 1850 heinäkuun alussa erittäin kiukkuisen tekstin siitä, miten näyttely tulee häiritsemään alueen asukkaita. Kirjoittaja ei perustellut näkemystään mitenkään, vaan kertoo vain olevansa varma näyttelyn aiheuttamasta harmista etenkin alueen naisille ja lapsille. Lisäksi hän ehdotti, että seuraava Greenwichin myyjäiset voitaisiin järjestää Buckinghamin palatsissa. Näin näyttelyn promootorina toiminut prinssi Albert ja muu hovi saisi itsekin kokea, millaista on elää hirveän melun keskellä.⁵¹ Tämä mielipidekirjoitus on muista poikkeava, koska se ei tosiaankaan sisällä minkäänlaisia perusteluita kirjoittajan näkemykselle. Tästä huolimatta se osoittaa kuinka vahvoja tunteita Hyde Parkin valitseminen näyttelyn sijainniksi on herättänyt ja on pitkälti linjassa muiden *The Timesin* mielipidepalstalla esiintyneiden mielipiteiden kanssa. Esimerkiksi *The Timesin* mielipidepalstalla

⁴⁹ Picard 2005, 216.

⁵⁰ The Times pääkirjoitukset, *The Times* 2.7.1850, 3.7.1850 & 15.7.1850.

⁵¹ A Professional man with a young wife and a young family, To the editor of *The Times*, *The Times* 1.7.1850.

ilmestyi vain pari päivää aikaisemmin myös An inhabitiot of the regents nimimerkin huolen ilmaisu siitä, että myös hänen kotinsa vieressä sijainnutta Regents Parkkia oltiin suunniteltu näyttelyn sijainniksi.⁵²

Vuoden 1850 kesällä *The Timesin* mielipidepalstalle saapui useita muitakin kirjoituksia Kristallipalatsista ja Hyde Parkin kohtaloista. Suurin osa keskittyi Kristallipalatsin rakenteisiin ja rakennusaineisiin. Heinäkuussa 1850 nimimerkki F.S.R. pelkäsi Englannin joutuvan koko maailman pilkan kohteeksi, kun Kristallipalatsi vääjäämättä tulee epäonnistumaan. Kirjoittaja oli asiasta erittäin harmissaan, koska hän oli muuten tukenut ja mainostanut maailmannäyttelyä. F.S.R. uskoi näyttelyn olevan hyödyksi Englannille. F.S.R. pelkäsi muiden maiden pilkan kohdistuvan Kristallipalatsin korkeisiin rakennuskustannuksiin ja siihen kuinka rakennus oli suunniteltu pitkäikäiseksi ja pysyväksi. Kirjoittaja vertasi Kristallipalatsin suunnitelmia Ranskassa järjestettyjen näyttelyiden rakennuksiin, jotka olivat hänen mukaansa huomattavasti halvempia ja silti ajoivat asiansa.⁵³ Parin viikon päästä tästä kirjoituksesta *The Timesin* mielipidepalstalla julkaistiin kaksi peräkkäistä kirjoitusta, jotka molemmat pohtivat oliko näin raskas ja pysyvä rakennus todella tarpeen. Toinen kirjoittajista oli ainakin nimimerkkinsä mukaan arkkitehti ja toinen taas näyttelyn rahallinen tukija. Kyseinen arkkitehti epäili Kristallipalatsin rakentamisen maksavan yli 100 000 puntaa.⁵⁴ Molemmat kirjoittajat olivat myös huolissaan näyttelyn tuotamasta harmista alueen asukkaille ja itse puistolle. Nimimerkkinsä kautta itsensä arkkitehdiksi ilmoittanut henkilö ehdotti myös näyttelyn paremmaksi sijainniksi Batter Sea Parkkia.⁵⁵ Kaikkia näitä kolmea mielipidekirjoitusta yhdistää se, että kaikki kannattivat näyttelyä itsessään, mutta rakennus ja näyttelyn sijainti aiheuttivat epäilystä. Ainakin F.S.R. ja edellä mainittu rahallinen tukija, eli nimimerkki A Subscriber, olivat sijoittaneet omaa rahaansa näyttelyyn, joten huoli Kristallipalatsin korkeista rakennuskuluista on ymmärrettävää. Tosin vuoden 1851 maailmannäyttely tuotti lopulta yli 186 000 puntaa

⁵² An inhabitant of the regents, The Proposed Building in Hyde Park, *The Times* 27.6. 1850.

⁵³ F.S.R, The Great Exhibition, *The Times* 1.7.1850.

⁵⁴ MeasuringWorth -sivuston mukaan vuoden 1851 100 000 puntaa muutettuna nykypäivän rahaksi vastaisi yli 11 miljoonaa puntaa.

⁵⁵ A Subscriber, The Proposed Building in Hyde Park, *The Times* 27.6.1850; To the Editor of Times, *The Times* 27.6.1850.

voittoa, joten mitään ylimääräisiä tappioita ei jäänyt lontoolaisten tai sijoittajien maksettavaksi.⁵⁶ Nämä mielipidekirjoitukset kuvaavat hyvin ihmisten tuon aikaista suhtautumista näyttelyrakennuksiin, jotka ainakin *The Timesin* mielipidepalstalla käytyjen keskustelujen mukaan miellettiin väliaikaisiksi. Väliaikaisuus on varmasti sopinut hyvin yhteen ennen vuotta 1851 järjestettyihin pienempiin näyttelyihin, joten kestävämpi ja pitkäikäisempi näyttelyrakennus on varmasti tuntunut ajatuksena outona ja vieraana.

Keskustelu Kristallipalatsista kävi vuoden 1850 kesällä lopulta niin kuumana, että itse rakennuksen suunnitellut Joseph Paxton julkaisi *The Timesin* sivuilla oman mielipidekirjoituksensa, jossa hän pyrki vastaamaan hänen suunnitelmiinsa kohdistuneeseen kritiikkiin. Ilmeisesti Kristallipalatsin vesitiiviydestä oltiin huolissaan, sillä tämä aihe esiintyi useammassa mielipidekirjoituksessa. Esimerkiksi vuoden 1850 heinäkuussa nimimerkki An Architect perusteli kosteuden pilaavan koko näyttelyn, koska lämpötilaerojen takia lasista ja metallista koostuvat rakennukset keräsivät kirjoittajan mielestä loputtomasti kosteutta.⁵⁷ Erittäin lyhyessä kirjoituksessaan Paxton toteaa, että Kristallipalatsin katto ei ole missään nimessä tasainen vaan kaareva. Näin ollen veden pitäisi valua kattoa pitkin alas eikä sisälle rakennukseen. Paxton myös vakuuttaa, että hänellä on vankka kokemus vastaavista rakennuksista.⁵⁸ Paxtonilla todella oli kokemusta vastaavista rakennuksista, koska Kristallipalatsi oli oikeastaan vain moninkertaisesti suurempi versio hänen Devonshiren herttualle suunnittelemaasta kasvihuoneesta.⁵⁹

Lasi oli monella tapaa vieras ja vähän pelottavakin rakennusaine 1850-luvun englantilaisille, mikä on nähtävissä myös *The Timesin* mielipidepalstalla. Kuten jo mainittua, lasin pelättiin sortuvan ihmisten niskaan tai hajoavan myrskyissä. Nimimerkki R.G. uskoi päivää ennen avajaisia että, kuningattaren ensimmäistä saapumista juhlistavien kunnialaukausten äänien romahduttavat koko rakennuksen ihmisten niskaan.⁶⁰ Pelko on ymmärrettävä, sillä Kristallipalatsin kokoisessa rakennuksessa pieninkin virhe lasien kanssa olisi

⁵⁶ Gibbs-Smith (1950) 1981, 7.

⁵⁷ An Architect, The Exhibition of 1851, *The Times* 17.7.1850.

⁵⁸ Paxton, To the Editor of The Times, *The Times* 16.7.1850.

⁵⁹ Gibbs-Smith (1950) 1981, 11.

⁶⁰ Observer, The Great Exhibition, *The Times* 30.4.1851.

voinut johtaa isoihin onnettomuuksiin. Tosin runsaiden lasin käyttöä kritisoivien mielipiteiden lisäksi joukkoon mahtui myös lasin käyttöön positiivisesti suhtautunut Observer nimimerkillä kirjoittanut henkilö. Observer ylistää Kristallipalatsin ulkonäköä ja on tyytyväinen siihen, että rakennus todella täyttää nimensä asettamat odotukset. Kyseinen mielipidekirjoitus julkaistiin *The Timesissä* vuoden 1850 joulukuussa, jolloin Kristallipalatsin teräskehikko oli jo ainakin lähes valmis ja lasien asettelu paikalleen aloitettu.⁶¹ Observer ei muista mielipidekirjoituksista poiketen ottanut kantaa lasin turvallisuuteen tai valmistuskustannuksiin, vaan tarkastelee sen käyttöä täysin arkkitehtuurin sekä visuaalisuuden kautta. Mielenkiintoista on myös, miten vahvasti *Punch*-lehden antama nimi rakennukselle jäi heti alusta elämään. Observer tosiaan kiittelee rakennuksen vastaavan ulkonäöltään sen epävirallista nimeä. Ilmeisesti näyttelyn taustajoukot ovat olleet tyytyväisiä Kristallipalatsiin nimenä, sillä mikään lähde ei osoita järjestäjien koittaneen vaihtaa tätä nimeä.

The Timesin mielipidepalastalla ei ilmestynyt yhtään kirjoitusta, jossa olisi suoraan puolesteltu lasin turvallisuutta. Lopulta kuitenkin lasin käyttäminen osoittautui kestäväksi ja turvalliseksi ratkaisuksi ja Kristallipalatsista kehittyikin koko näyttelyn symboli ja malli tuleville näyttelyille. Lisäksi rakennus oli luontaisesti valoisa, mikä oli suunnaton etu vuonna 1851 jolloin tekovalon tuottaminen ei ollut yhtä vaivatonta kuin tänä päivänä.⁶² Kaupunkihistoriaa ja myös Lontoon arkkitehtuuria paljon tutkinut Anthony Sutcliffe kertoo, että lasi ja rauta yleistyivät Lontoon arkkitehtuurissa vuosisadan edetessä koska arkkitehtien lisäksi myös insinööreillä ja heidän tuomillaan uusilla rakennustekniikoilla oli iso vaikutus kaupungin rakennusten kehitykseen. Sutcliffen mukaan asiaan vaikutti kuitenkin Kristallipalatsia enemmän lasin ja raudan hintojen laskeminen.⁶³ Näkyvin Kristallipalatsin vaikutus Lontoon arkkitehtuurille oli maailmannäyttelyn tuottamalla ylijäämällä rakennettu tiede- sekä kulttuurikeskus, jonka arkkitehtuuri jäljitteli Kristallipalatsia. Kyseinen kompleksin ei ollut kuitenkaan Paxtonin vaan englantilaisten sotilasinsinöörin suunnittelema. Sutcliffe toteaa, että Kristallipalatsissa toteutunut ajatus valoisuudesta sekä tilan monikäyttöisyydestä jäivät elämään osana Lontoon arkkitehtuuria.⁶⁴

⁶¹ Observer, *The Crystal Palace*, *The Times* 7.12.1850; Gibbs-Smith (1950) 1981, 15,23.

⁶² Syrjämaa 2007, 40, 45.

⁶³ Sutcliffe 2006, 121.

⁶⁴ Sutcliffe 2006, 122-124.

Etenkin 1800-luvun diplomatian eksperttinä tunnettu William L. Langer taas toteaa, että yleisesti ottaen muu Eurooppa seurasi brittien esimerkkiä 1800-luvulla arkkitehtuurin saralla.⁶⁵ On siis mahdollista, että Kristallipalatsin perintö elää myös manner Euroopan arkkitehtuurissa. Ainakin Lontoon maailmannäyttelyä seurannut New Yorkin maailmannäyttely pyrki omassa näyttelytilassaan kopioimaan Kristallipalatsia.⁶⁶

Myös runsas raudan käyttäminen sai osakseen kritiikkiä *The Timesin* mielipidepalstalla. Rautaa ja sen käyttöä arvosteltiin pitkälti sen takia, että se edusti ihmisten mielessä pysyvyyttä, mikä taas tarkoitti pitkittynyttä haittaa ja häiriötä alueen asukkaille. Ajatus pitkäikäisestä näyttelyrakennuksesta oli tosiaan tuolloin vielä outo ja vieras. Mielipiteistä on luettavissa, miten yleinen mielipide kannatti vahvasti Kristallipalatsin nopeaa purkamista näyttelyn jälkeen. Myös Lontoon historiaa ansiokkaasti tutkinut Liza Picard kuvaa yleisen mielipiteen olleen purkamisen kannalla.⁶⁷ Aiheeseen ottivat kantaa esimerkiksi nimimerkit A Contractor rakennuksen ollessa vielä suunnitteilla ja nimimerkki Bright steel maaliskuussa 1851 Kristallipalatsin ollessa jo valmis. Ensimmäinen heistä uskoi raudan käyttämisen rakennusaineena olevan hidasta ja runsaasti melua ja muuta häiriötä tuottavaa. Lisäksi A Contractor kyseenalaistaa niittaustekniikan käyttämisen, koska kovan melun lisäksi niitatun rakennuksen purkaminen on vaivailloista ja hidasta. Siksi hän toivoi rakennusaineeksi puuta tai muita vastaavia ja väliaikaiseen rakentamiseen sopivampia rakennusaineita. A Contractor mainitsi myös puun olevan huomattavasti rautaa ja lasia halvempaa ja pelkäsi Paxtonin suunnitelman tuottavan tappiota näyttelylle.⁶⁸ Bright steel taas kirjoitti sangen ironiseen sävyyn *The Timesin* mielipidepalstalle siitä, miten raudan lämpölaajeneminen yhdistettynä lasiin johtaa tuhoisiin onnettomuuksiin. Muista mielipidekirjoituksista poiketen Bright steel:in kirjoitus alkaa jopa tarinamaiseen sävyyn ja kirjoittaja kuvaili mielipidekirjoituksessaan kauhuskenaariota Kristallipalatsin romahtamisesta. Vasta myöhemmin kirjoittaja siirtyi tuomaan esille omia ehdotuksiaan, joilla pahin mahdollinen skenaario saataisiin estettyä.⁶⁹ . Kauhuskenaariosta huolimatta

⁶⁵ Langer 1969, 578.

⁶⁶ Syrjämaa 2007, 45.

⁶⁷ Picard 2005, katso luku 17.

⁶⁸ A Contractor, The Exhibition of 1851, *The Times* 13.7.1850.

⁶⁹ Bright steel, The Crystal Palace, *The Times* 25.3.1851.

Bright steel myös kehuu Kristallipalatsiin käytettyä rakennustaitoa ja rakennuksen ulko-
asua seuraavasti:

Much ingenuity and skill have been displayed in its construction, and yet, on Monday last, when I visited the building, the rain entered in hundred of places. If this be the case already, what have we not to fear after a few weeks of a scorching July sun! The putty shrivels, the wood cracks, the iron expands; and, while this state of things exists, one of the thunderstorms so prevalent at that period of the year takes a place and turns our Crystal Palace into a huge slough of despond.⁷⁰

Kyseinen mielipide on julkaistu Kristallipalatsin ollessa jo valmis ja siinä onkin vuoden 1850 mielipiteistä poiketen mukana myös lainauksessa esitettyjä positiivisia kommentteja. Tämä heijastelee yleisen mielipiteen hidasta muuttumista, kun Kristallipalatsi alkoi valmistua. Mielipiteistä on hieman myöhemmin luettavissa, miten rankka kritiikki vaihtuu ajan kuluessa ja Kristallipalatsin valmistuessa ylitsepursuavaksi ylistykseksi. Kaikki arvostelu lasin tai raudan käytöstä unohtuu ja tilalle tulee lähes ehdoton ihannointi. Käsittelem näitä Kristallipalatsin valmistumisen jälkeisiä mielipiteitä tarkemmin seuraavassa luvussa, mutta valmiiseen rakennukseen suhtautumista kuvastaa hyvin lainaus eräältä William Drew nimiseltä virkamieheltä:

”Ja tuolla on Lasipalatsi – maailman ihme! Kolmikerroksinen, 18 eekkerin laajuinen [palatsi] sulkee holvikattonsa alle valtavia, 108 jalkaa korkeita puita! [- -] mikään tässä maailmassa ei ole herättänyt niin paljon silmän ihastusta, kuin tuo ihmeellinen rakennus, joka pitää sisällään maailman teollisuusnäyttelyn! En tule milloinkaan unohtamaan, miten näin sen ensimmäisen kerran [- -]”⁷¹

Kuten jo edellä mainitsin myös itse Hyde Parkin ja alueen asukkaiden kohtalosta käytiin keskustelua *The Timesin* mielipidepalstalla. Itse näyttelyn promoottorina ja päävetäjänä toiminut prinssi Albert kirjoitti päiväkirjaansa, miten näyttelyn arvostelijat uskoivat sen houkuttelevan paikalle ”rikollisia tai vallankumouksellisia” tai ”vähintäänkin aiheuttaisi uuden ruttoepidemian”.⁷² Hyde Parkin lähistön asuinalueet olivat rikkaiden ja yläluokkaisten perheiden suosimaa aluetta, joten alueella oli paljon arvokkaita taloja. Alueen

⁷⁰ Bright steel, The Crystal Palace, *The Times* 25.3.1851.

⁷¹ Syrjämaa 2007, 41.

⁷² Gibbs-Smith (1950) 1981, 12-13.

asukkaat olivat luonnollisesti huolissaan omasta rauhastaan ja kiinteistöjensä arvon laskemisesta, mikä näkyi myös *The Timesin* mielipidepalstalla.⁷³ Muutamat jo edellä käsitellyistä mielipidekirjoituksista arvelivat ennen Kristallipalatsin rakentamisen aloittamista, että itse rakentamisesta koituisi kovaa melua. Yksikään myöhemmin *The Timesin* mielipidepalstalle saapunut kirjoitus ei kuitenkaan tukenut tätä ajatusta. Jos kirjoittaja valitti melusta, oli melun aiheuttajana aina rakentamista ihmettelemään saapuneet ihmiset.

The Timesin mielipidepalstalle oletettavasti omalla nimellään kirjoittanut John Lilwall valitti vuoden 1851 helmikuussa, miten Hyde Parkiin ja Kristallipalatsin rakennustyömaalle kerääntyi etenkin sunnuntaisin niin paljon väkeä, ettei tappeluilta voitu välttyä. Kirjoittaja kuvasi kaaoksen olevan niin suurta, että sen täydelliseen kuvaamiseen tarvittaisiin "[Charles] Dickensin verbaaliset lahjat". Lilwallia häiritsi, miten jopa tietoisia tappelurinkejä kerääntyi hänen työhuoneensa ikkunan alle ja vieläpä pyhäpäivänä.⁷⁴ Tutkija Liza Picard kuvailee, miten huomattavat määrät paikallisia ihmisiä kerääntyi päivittäin ihmettelemään Kristallipalatsin rakentamista. Lopulta ihmettelijöitä oli niin paljon, että heille alettiin myydä lippuja ja rakennettiin jopa istumakatsomo. Heiltä kerättiin myös viiden shillingin pääsymaksu, jolla rahoitettiin työmiesten onnettomuuksista johtuneita kuluja.⁷⁵ Työmaalla työskenteli parhaimmillaan yli 2 000 työmiestä, minkä lisäksi paikalla oli niin poliiseja kuin sotilaitakin pitämässä järjestystä yllä. Hyde Parkissa on varmasti käynyt aikamoinen vilinä jo ennen näyttelyn avautumista.⁷⁶ Väkimääristä kertoo myös se, miten John Lilwallin edellisessä mielipidekirjoituksessa kuvaamat tappelut olivat mahdollisia ja jopa yleisiä, vaikka paikalla oli myös poliiseja ja sotilaita. Tällaiset väkimäärät ovat väistämättä häirinneet paikallisten elämää.

Samoihin aikoihin John Lilwallin kanssa *The Timesin* mielipidepalstalle kirjoitti nimi-merkki An Englishman, joka valitti miten etenkin juuri sunnuntaina Hyde Parkiin ja työ-

⁷³ Picard 2005, 215.

⁷⁴ John Lilwall, Disgraceful scene in Hyde Park, *The Times* 17.2.1851.

⁷⁵ Picard 2005, 216; Findlig 1990, 6.

⁷⁶ Picard 2005, 216.

maan liepeille kerääntyi erilaisia kauppiaita ja kaupustelijoita. Kirjoittajan mukaan kauppiaita saattoi olla paikalla kerallaan jopa yli 300 kappaletta, jotka kaikki luonnollisesti mainostivat tuotteitaan äänekkäästi. An Englishmanin kuvauksen mukaan Hyde Park muistutti sunnuntaisin lähinnä markkinoita tai basaaria, mikä tietenkin häiritsi häntä ja alueen asukkaita. Lisäksi An Englishman pelkäsi, että näyttelyä varten saapuneet ulkomaalaiset saisivat englantilaisista ja Englannista aivan väärän kuvan. Olihan näin änekäs ja aktiivinen kaupankäynti sopimatonta toimintaa pyhäpäivänä.⁷⁷ Turisteja ja näyttelyvieraita tuskin oli vielä vuoden 1851 helmikuussa ehtinyt Lontooseen, mutta tuolloin Kristalli palatsi alkoi olla ulkoisilta puitteiltaan valmis, joten ensimmäiset näytteilleasettajat alkoivat näihin aikoihin saapua paikalle.⁷⁸ Tuon ajan lontoolaiset kuitenkin liioittelivat ulkomaalaisten vieraiden määrää, sillä näyttelyn reilusta 6 miljoonasta vieraasta, vain noin 60 000 oli ulkomaalaisia.⁷⁹ An Englishmanin kirjoituksen aikoihin Lontoossa ja Hyde Parkissa oli todennäköisesti jo muutamia ulkomaalaisia, mutta todennäköisesti enemmän vaakakupissa on painanut kaupustelun aiheuttama melu ja häiriö kirjoittajalle itselleen. Ainakin sunnuntaisin Hyde Park on John Lilwallin ja An Englishmanin mielipidekirjoitusten perusteella täytynyt ihmisistä. Sunnuntaisin työläisillä ja muilla lontoolaisilla on ollut vapaata ja aikaa tulla ihmettelemään uutta ja ihmeellistä Kristallipalatsia.

Hyde Parkin ja sen puiden kohtalo oli nostettu esille keskusteluissa jo silloin kun järjestäjät vasta keräsivät suunnitelmia ja ehdotuksia näyttelyrakennuksen rakentamisesta. Esimerkiksi jo ennen minkään suunnitelman julkistamista, *The Times* arvosteli kovin sanoin näyttelyn viemistä Hyde Parkkiin, koska lehti pelkäsi puiston puiden tuhoutuvan. Lehti myös julisti rakennuskomission alkuperäisten suunnitelmien mukaisen rakennuksen aiheuttavan Hyde Parkille pysyvää vahinkoa.⁸⁰ Paljon maailmannäyttelyitä tutkinut taidehistorioitsija Paul Greenhalghin mukaan keskustelu Hyde Parkin puista syttyi, kun osa Englannin hallituksen konservatiivista politikoista kääntyikin yllättäen vastustamaan näyttelyä. Puiden kohtalo oli yksi monista kompromisseista, joihin näyttelykomissio oli

⁷⁷ An Englishman, Sunday trading in Hyde park, *The Times* 19.2.1851.

⁷⁸ Gibbs-Smith (1950) 1981, 23.

⁷⁹ Syrjämaa 2007, 17, 137-138.

⁸⁰ Gibbs-Smith (1950) 1981, 10; Findling 1990, 4.

poliitikkojen taholta pakotettu, joten lopulta se päättyi juuri Joseph Paxtonin suunnitelmaan.⁸¹ Paxton oli luvannut, että hänen suunnittelemansa rakennus peittäisi puut alleen ja ne jäisivät eloon. Näin myös lopulta kävi, eikä yksikään puu kärsinyt näyttelystä.⁸² Ennen kuin Paxton oli ehtinyt julkaista omia suunnitelmiaan *Illustrated London News* -lehdessä, ilmestyi kesäkuussa 1850 *The Timesin* mielipidepalstalla lyhyt kirjoitus Hyde Parkin puiden kohtalosta. Sopivasti roomalaiselta metsien jumaluudelta nimensä lainannut nimimerkki Sylvanus kirjoitti olevansa huolissaan Hyde Parkin puiden kohtalosta. Samalla hän kehuu Hyde Parkin olevan Lontoon viihtyisin ja paras puisto. Sylvanus myös valitteli miten vähän informaatiota päättäjiltä tai näyttelyn järjestäjiltä asiasta oli saatu ja hän pyysikin *The Timesiä* ottamaan asiasta selkoa.⁸³ Ennen Paxtonin suunnitelmien hyväksymistä näyttelyn rakennuskomissio oli jo ehtinyt esittää omat suunnitelmansa näyttelyrakennuksesta *Illustrated London News* -lehdessä. Näiden suunnitelmien mukainen rakennus olisi rakennettu tiilistä, raudasta ja kivistä.⁸⁴ Valmis Kristallipalatsi oli pinta-alaltaan 19 eekkeriä, eli vajaat 77 000 neliömetriä, joten voidaan olettaa, että rakennuskomission alkuperäinen suunnitelma olisi valmiina liikkunut ainakin suurin piirtein samoissa mitoissa. Varmaa on ainakin, että kyseisen rakennuksen kupoli olisi ollut isompi kuin St Paulin katedraalissa.⁸⁵ Vuoden 1850 kesäkuussa Sylvanus ei siis voinut vielä tietää, että lopulta näyttelyrakennus olisi lasikattoinen ja puut säilyisivät hengissä. Joka tapauksessa hänen mielipidekirjoituksensa edustaa sitä keskustelua Hyde Parkista, mitä ennen Kristallipalatsin rakentamista käytiin. Kyseinen mielipidekirjoitus on ainut *The Timesin* mielipidepalstalle päätynyt puita käsittelevä kirjoitus, mutta asiasta käytiin varmasti muualla vilkastakin keskustelua, koska ilman vilkasta keskustelua rakennuskomissio ei olisi ollut niin pakotettu hyväksymään Paxtonin myöhässä tullutta suunnitelmaa, eikä *The Times* olisi ottanut asiaan kantaa omissa kirjoituksissaan.

Tässä alaluvussa käsiteltiin itse Kristallipalatsin rakentamista ja sen teknisiä ulottuvuuksia sekä elämää Hyde Parkin lähistöllä rakentamisen aikana. Yleisesti voidaan sanoa, että

⁸¹ Greenhalg 1988, 28-29.

⁸² Picard 2005, 215.

⁸³ Sylvanus, The 1851 Exhibiton and the Trees in the Park, *The Times* 15.6.1851.

⁸⁴ Findling 1990, 3.

⁸⁵ Syrjämaa 2007, 40; Findling 1990, 3.

rakentamisesta sekä raaka-aineista kirjoittivat he, jotka ainakin omasta mielestään asiasta jotain tiesivät. He ilmoittivat olevansa arkkitehtejä, insinöörejä tai muita alan ammattilaisia. Heillä oli siis vahva näkemys rakentamisesta. Toinen yleinen ryhmä tämän alaluvun mielipidekirjoitusten takana olivat näyttelyn rahoittajat. Rahoittajat ovat vahvasti äänessä myös myöhemmissä luvuissa. Tässä kohtaa heitä kuitenkin huolestutti Kristallipalatsin korkeat rakennuskustannukset, jotka uhkasivat heidän sijoituksiaan. Ei ole myöskään vaikeaa ymmärtää miksi Hyde Parkin lähistöllä asuneet ihmiset kirjoittivat *The Timesiin* jo näyttelyn ollessa valmisteilla. Kristallipalatsin työmaa teki näyttelystä heille arkipäivää jo useita kuukausia ennen näyttelyn avautumista. *The Timesiä* on yleisesti pidetty rikkaiden ja yläluokan lehtenä, eikä tämän alaluvun mielipidekirjoitukset anna syytä kiistää tätä. Vain varakkailla oli mahdollisuus rahoittaa näyttelyä tai etenkin asua Hyde Parkin hienostoalueella. Lisäksi insinöörit ja arkkitehdit olivat varmasti korkeasti koulutettuja ja kuuluivat vähintäänkin keskiluokkaan.

2.2 Valmis ja upea Kristallipalatsi ja sen kohtalo näyttelyn jälkeen

Kristallipalatsin teräskehikko saatiin valmiiksi jo joulukuussa 1850 ja lasitkin saatiin paikalleen jo heti vuoden 1851 tammikuussa, joten rakennuksen sisätilojen valmisteluun ja koristeluun jäi runsaasti aikaa.⁸⁶ Lasit valmistanut *Messrs* niminen yritys oli kehittänyt tavan valmistaa lasia massatuotantona jo vuonna 1832 ja myös teräskehikon osaset valmistettiin valmiiksi muualla. Hyde Parkissa työmiesten tehtäväksi jäi vain osasten yhteen liittäminen ja paikalleen asettelu. Tämäkin työ vaihe sujui nopeasti, sillä työssä hyödynnettiin erikseen Kristallipalatsia varten suunniteltua nosturia.⁸⁷ Paul Greenhalg toteaa massatuotannon olleen erittäin keskeinen teema vuoden 1851 maailmannäyttelyssä. Tuotanto ja sen tehokkuus olivat yksi näyttelyssä jaettujen tunnustuspalkintojen kategorioista.⁸⁸ Kristallipalatsin nopea ja tehokas valmistuminen sopi siis tähän teemaan loistavasti. *The Timesin* mielipidepalastalla Kristallipalatsin valmistuminen näkyi mielipiteiden muutoksena negatiivisesta positiiviseen. Valmis Kristallipalatsi osoittautui niin upeaksi näyksi, että tulevat maailmannäyttelyt yrittivät tietoisesti matkia sen arkkitehtuuria.⁸⁹ Viimeisetkin soraäänit katosivat *The Timesin* mielipidepalstalta, kun Kristallipalatsi

⁸⁶ Gibbs-Smith (1950) 1981, 15, 23.

⁸⁷ Gibbs-Smith (1950) 1981, 14-15; Greenhalg 1988, 151.

⁸⁸ Greenhalg 1988, 143.

⁸⁹ Syrjämaa 2007, 45.

vastoin kaikkia kauhukuvia ei suostunutkaan romahtamaan ihmismassojen niskaan. Myös *The Timesin* näyttelyn sijaintiin kohdistunut kritiikki muuttui näyttelyn avauduttua positiiviseen kehumiseen. Vuoden 1851 toukokuussa lehden kolme eri pääkirjoitusta kehuivat näyttelyä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia vuolaasti.⁹⁰ Lopulta näyttelyn aikana *The Times* suhtautui yleisesti ottaen koko näyttelyyn positiivisesti, mitä kuvaa lehden sanat näyttelyn sulkeutumisen jälkeen:

*There was, a spirit of passionate devotion to the young Queen and her Prince Consort, which touched the whole enterprise of the Fair of the Nations with a colour of romance. The exhibition was an enormous success.*⁹¹

The Times siis myönsi julkisesti näyttelyn olleen ”suuri onnistuminen”. *The Timesin* kaltaisen vaikutusvaltaisen lehden kehu ei ollut pieni asia. Ennen näyttelyä lehti oli vielä kritisoinut etenkin tapahtuman järjestämistä Hyde Parkissa ja muutenkin sen suhtautuminen oli vähintäänkin epäilevä⁹².

Pari viikkoa näyttelyn avautumisen jälkeen vuoden 1851 toukokuun lopulla *The Timesin* mielipidepalstalla ilmestyi oman kuvauksensa mukaan saksalaisen taiteilijan, eli nimi-merkki A German artist kirjoitus. Kyseinen taitelija nöyrästi myöntää olleensa täysin väärässä Kristallipalatsin suhteen. Hän kertoi, miten oli kovin sanoin arvostellut rakennusta sen ollessa vielä rakenteilla, mutta kun hän näki sen valmiina, ei hän voinut kuin ihailla sen kauneutta.⁹³ Kyseinen mielipidekirjoitus kuvaa täydellisesti, miten yleisen suhtautuminen kristallipalatsiin muuttui nopeasti rakennuksen valmistuttua ja näyttelyn avauduttua. Kirjoittaja perustelee haluaan julkaista mielipiteensä koska hänen mukaansa osa hänen kirjoittamastaan yksityiskirjeestä ystävälleen Hampurissa oli jotenkin päätynyt *The Timesin* sivuille. Kyseissä kirjeessä A German artist oli vielä arvostellut Kristallipalatsia, mutta halusi nyt korjata tilanteen.⁹⁴ Kirjoittajan mukaan osa hänen kirjeestään päättyi *The Timesiin* Hampurin kirjeenvaihtajan kautta, mikä kertoo *The Timesin* aikaisemmin rakentamasta laajasta ulkomailta toimivien kirjeenvaihtajien verkostosta. *The Times* oli

⁹⁰ The Times pääkirjoitus, *The Times* 2.5.1851, 12.5.1851 & 29.5.1851.

⁹¹ Auerbach 2001, 92

⁹² The Times pääkirjoitukset, *The Times* 2.7.1850, 3.7.1850 & 15.7.1850.

⁹³ A German artist, The Crystal Palace, *The Times* 27.5.1851.

⁹⁴ A German artist, The Crystal Palace, *The Times* 27.5.1851.

jo 1820-luvulta lähtien käyttänyt omia kirjeenvaihtajiaan kiertääkseen hallituksen alaisuudessa toimineen postilaitoksen. 1840-luvulla lehden verkosto ulottui aina Kairoon, Bombayhin ja Kiinaan asti.⁹⁵ A German artistin mielipidekirjoituksessa on lisäksi mielenkiintoista se, miten hän lopussa ilmoittaa aloittaneensa englannin opiskelun vasta muutama kuukausi sitten ja pahoittelee jos ei pystynyt täysin ilmaisemaan ajatuksiaan vieralla kielellä. Tästä huolimatta mielipidekirjoitus on kirjoitettu käytännössä täydellisellä englannilla, eikä kirjoittaja ainakaan mainitse käyttäneensä tulkkia.⁹⁶ Tämä asettaa koko kirjoituksen hieman kyseenalaiseen valoon, mutta tuskin kirjoittajalla oli mitään syytä valehdella olevansa saksalainen.

A German artistin lisäksi Kristallipalatsin kauneudesta kirjoittivat aikaisemmin mainittu Observer, joka ihaili lasin käyttöä ja rakennuksen yleistä arkkitehtuuria, sekä Frederick Sang niminen henkilö. Frederick Sang halusi ehdottaa pronssimaalin käyttöä Kristallipalatsin sisätiloissa, koska se korostaisi rakennuksen teräsrakenteita, muttei vetäisi huomiota näytteillä olevista esineistä.⁹⁷ Frederick Sang nimisen henkilön nimiin on merkattu St Jamesin palatsin ruokasalin kattomaalaus. Kyseinen kattomaalaus on arvioitu olevan peräisin vuodelta 1870.⁹⁸ Kattomaalaukset tehnyt Frederick Sang oli siis alansa ammattilainen. Jos sama Sang oli myös mielipidekirjoituksen takana, niin ainakin hän tiesi mistä hän puhui. Observer ja Frederick Sang kirjoittivat molemmat Kristallipalatsin rakentamisen ollessa loppusuoralla, eli aikana kun suhtautuminen rakennukseen oli muuttumassa positiivisemmaksi. Muitakin Kristallipalatsia ja itse näyttelyitä kehuvia mielipidekirjoituksia ilmestyi *The Timesin* sivuilla pitkin vuoden 1851 heinä- ja elokuuta, mutta niiden keskeisin sisältö oli kehujen sijaan jokin muu aihe. Siksi en käsitelle niitä vielä tässä kappaleessa. Myös tutkijoiden yleinen mielipide on, että ihmisten suhtautuminen Kristallipalatsiin muuttui positiivisemmaksi näyttelyn aikana. Tämä näkyy myös esimerkiksi aikaisemmin ollessa virkamies William Drewn lainauksessa ja siinä, miten rakennuksesta

⁹⁵ Woods 1985, 34, 60.

⁹⁶ A German artist, *The Crystal Palace*, *The Times* 27.5.1851.

⁹⁷ A German artist, *The Crystal Palace*, Frederick Sang, *The Times* 7.12.1850; *The Painting of the Crystal Palace*, *The Times* 4.1.1851.

⁹⁸ Metropolitan Museum of Art. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/364050>

tuli koko näyttelyn symboli ja innoituksen lähde tuleville näyttelyille. Eräät aikalaiset uskoivat Kristallipalatsin edustaneen jopa jumalallista inspiraatiota.⁹⁹

Kristallipalatsin kohtalosta näyttelyn jälkeen käytiin *The Timesin* sivuilla vuoden 1851 heinä- ja elokuussa erittäin vilkasta keskustelua. Uusi positiivisempi suhtautuminen Kristallipalatsiin näkyi siinä, ettei suurin osa kirjoituksista toivonut rakennuksen purkamista tai hävittämistä, vaan ne keskittyvät lähinnä siihen, mitä Kristallipalatsilla näyttelyn jälkeen olisi järkevintä tehdä. Näin ennen näyttelyä esiintynyt toivomus tehdä rakennuksesta mahdollisimman tilapäinen on pääsääntöisesti kääntynyt täysin pääläelleen. Kyseisissä mielipidekirjoituksissa tulee toistuvasti esille se, miten Kristallipalatsia voisi hyödyntää alempien luokkien sivistämiseen, tai jopa koko brittiläisen kulttuurin kehittämiseen. Sama ajatus oli vahvasti esillä myös itse näyttelyssä. Erilaiset näyttelyt olivatkin suosittuja 1800-luvun keskiluokan keskuudessa, koska se oli sille moraalisesti sopivaa ajanviettoa. Liian kalliit hinnat tai yksinkertaiset sosiaaliset normit pitivät keskiluokan erossa yläluokalle suunnatuista vapaa-ajanviettotavoista. Samalla heidän oma ylpeytensä esti heitä osallistumasta alempiin luokkiin yhdistettäviin aktiviteetteihin. Näyttelyt sen sijaan tarjosivat etenkin keskiluokan miehille mahdollisuuden viettää aikaa perheensä kanssa sekä opettaa omia vanhempia lapsiaan, mikä nähtiin tuolloin perheenisän tehtäväksi.¹⁰⁰ Yleisesti ottaen etenkin ylä- sekä keskiluokan vapaa-ajan vietto oli viktoriaanisessa Englannissa kovin kaksijakoista. Samaan aikaan vapaa-ajan haluttiin olevan yksilöä kehittävää ja sivistävää, mutta hiljalleen vuosisadan edetessä kaupallisuus alkoi ohittaa itsensä sivistämisen vapaa-ajanviettotapojen määrittäjänä. 1700-luvulta sekä maatalousyhteiskunnasta peräisin olevat riehakkaat ja jopa väkivaltaiset juhlat ja pelit jatkoivat myös hieman muuttuneina elämäänsä myös 1800-luvun Englannissa.¹⁰¹ Kristallipalatsilla oli siis potentiaalia tarjota kunniallista vapaa-ajan viettoa myös keskiluokan edustajille.

Kristallipalatsin suunnitellut Joseph Paxton itse otti kantaa kirjoituksellaan rakennuksen puolesta ja ehdotti sen muuttamista talvipuutarhaksi. Paxtonin ehdotus sai ilmeisesti

⁹⁹ Syrjämaa 2007, 40-45

¹⁰⁰ Tosh 1999, 123-124.

¹⁰¹ Lowerson; Myerscough 1977, 20-22.

paljon julkisuutta, koska vuoden 1851 heinäkuusta lähtien, eli näyttelyn ollessa noin puolessa välissä, talvipuutarhaa käsitelleet kirjoitukset ilmestyivät isona joukkona *The Timesin* sivuille. Suurin osa niistä käsitteli rakennuksen muuttamista talvipuutarhaksi, mutta joukkoon mahtuu myös ehdotuksia toisenlaisista käyttötarkoituksista. Kyseisen heinäkuun alussa *The Timesin* sivuille ilmestyi suhteellisen pitkä teksti eräältä nimimerkillä M.D. kirjoittaneelta henkilöltä joka ainakin tämän tekstin perusteella oli lääkäri. M.D. uskoi Kristallipalatsin kohtalon olevan yleisen mielipiteen ja kansalaisten käsissä, mutta uskoi useimpien olevan rakennuksen säästämisen kannalla. M.D. viittasi mielipidekirjoituksessaan Paxtonin vetoomukseen ilman sen kummempia selityksiä, joten ainakin hän uskoi kyseisen vetoomuksen olleen sen verran tunnettu, ettei sitä tarvinnut erikseen avata tai selitellä muille *The Timesin* lukijoille. M.D. kannatti Paxtonin ehdotusta ja vetosi talvipuutarhan terveyshyötyihin ja vakuutti jokaisen lontoolaisen lääkärin olevan hänen kanssaan samaa mieltä. Tosin M.D.:n mukaan talvipuutarhaa voisi laajentaa samanlaiseksi kylpyläksi kuin antiikin Kreikassa oli aikanaan. Mielenkiintoista tässä kirjoituksessa oli myös se, miten kirjoittaja vetosi asiaansa sotilaiden ja heidän mielen-terveytensä kautta. M.D.:n mukaan talvipuutarhan ja kylpylän sekoitus palvelisi etenkin sotaveteraanien mielen-terveyden kohentajana.¹⁰² M.D.:n tekstissä on siis nähtävissä vahva usko talvipuutarhan tarpeellisuuteen ja samalla se, kuinka 1840-luvun ja sitä aikaisemmat levottomuudet ja sodat olivat yhä vahvasti mielissä ja sotaveteraanien kautta osa aikalaisten arkea.

Vuoden 1851 heinäkuun lopulla *The Timesin* mielipidepalstalla ilmestyi toinenkin talvipuutarhan terveyshyötyjä peräänkuuluttanut kirjoitus nimimerkiltä A London physican, joka myös suoraan ilmoitti toimivansa lääkärinä. A London Physicanin mukaan talvipuutarha tarjoaisi tarvittaessa suojaa huonolta keliltä, mikä vähentäisi vilustumisia ja muita vastaavia tauteja. Lisäksi kirjoittaja uskoi yhdeksän kymmenestä kansalaisesta kannattavan Kristallipalatsin säästämistä, minkä takia hän uskoi Kristallipalatsin muutostöihin ja talvipuutarhan ylläpitoon tarvittavan rahoituksen hoituvan helposti.¹⁰³ London physican kehui myös prinssi Albertia seuraavasti:

¹⁰²M.D., The Crystal Palace, *The Times* 8.7. 1851.

¹⁰³ A London physician, To the Editor of The Times, *The Times* 26.7. 1851.

”[–]Neither can I imagine that the noble Prince who, by his patronage of this glorious Exhibition of the Industry of all Nations, and of everything else which may seem likely to promote the happiness of mankind, has won for himself the greatest renown, would willingly consent to raze ground one of the noblest monuments of the greatness of our country, [–]”¹⁰⁴

Liza Picardin mukaan prinssi Albertiin suhtauduttiin hänen ulkomaalaisten sukujou-riensa takia hieman varauksella. Edes kuningatar Viktorian nouseva suosio ei hälventä-nyt Albertiin kohdistuvaa epäilyä.¹⁰⁵ London physicanin sekä usean muunkin *The Time-siin* kirjoittaneen henkilön mielipidekirjoitukset kuitenkin osoittavat, että prinssi sai suurta kunniaa maailmannäyttelyn järjestämisestä. Näin ollen ainakin tietyissä piireissä prinssi Albertin arvostus kohosi näyttelyn myötä.

Pian M.D.:n kirjoituksen jälkeen myös omalla nimellään James Cuthill kirjoitti lyhyen tekstin talvipuutarhan puolesta. James Cuthill ei juurikaan perustellut miksi Kristallipa-latsi pitäisi muuttaa juuri talvipuutarhaksi, mutta sen sijaan hänellä oli mielenkiintoisia näkemyksiä tulevaisuuden rakentamisesta. Hänen mielestään Kristallipalatsin purkami-nen olisi ollut täyttä hulluutta, sillä lasi ja teräs edustivat tulevaisuutta ja hän uskoi tule-vaisuudessa kaikkein puistojen bulevardien olevan katettu lasista ja teräskehikosta ra-kennetuilla katoksilla.¹⁰⁶ James Cuthill osuikin arviossaan sikäli lähelle totuutta, että etenkin vuoden 1851 maailmannäyttelyä seuranneissa näyttelyissä järjestäjät pyrkivät rakentamaan Kristallipalatsin innoittamina lasilla katettuja kävelykatuja ja aukioita. La-silla katettuja kattoja harkittiin myös Lontooseen.¹⁰⁷ James Cuthill oli yhtä mieltä suu-rimman osan muiden *The Timesin* mielipidepalstalle kirjoittaneiden kanssa siitä, että Kristallipalatsi olisi ehdottomasti säästettävä.

Nimimerkillä Listowel kirjoittanut Hyde Parkin kirjoitti olevansa ihmeissään ystävänsä Lordi Campbellin, joka tuolloin kirjoittajan mukaan toimi parlamentin ylähuoneessa, väitteestä että suurin osa Hyde Parkin asukkaista olisi kannattanut Kristallipalatsin pur-

¹⁰⁴ A London physician, To the Editor of The Times, *The Times* 26.7. 1851.

¹⁰⁵ Picard 2005, 214.

¹⁰⁶ James Cuthill, The Crystal Palace, *The Times* 14.7. 1851.

¹⁰⁷ Syrjämaa 2007, 45.

kamista. Listowelin mukaan häneltä ei oltu kysytty asiasta mitään. Hän ei edes ollut tietoinen, että alueen asukkaiden mielipiteitä olisi tiedusteltu. Listowel kirjoitti asuvansa itse aivan Kristallipalatsin tuntumassa ja uskoi rakennuksen nostavan alueen asuntojen arvoa.¹⁰⁸ Tämä oli mielenkiintoinen väite, koska esimerkiksi tutkija Liza Picardin mukaan ainakin ennen Kristallipalatsin valmistumista yleinen olettaus oli se, että näyttely tulee laskemaan alueen asuntojen arvoa.¹⁰⁹ Listowel kannatti myös Joseph Paxtonin ehdotusta talvipuutarhasta ja uskoi alueen asukkaista tulevan sen suurimpia kannattajia.¹¹⁰ Listowel oli pakosta varakas henkilö ja luultavasti varsin vaikutusvaltainenkin, koska hänellä oli varaa omistaa asunto Hyde Parkista. Myös ystävyys Lordi Campbellin kanssa kertoo kirjoittajan yhteiskunnallisesta asemasta. Kyseisen kirjoittajan nimimerkki on myös sikäli mielenkiintoinen, että Irlannissa on saman niminen kaupunki, mutta Listowel mielipidekirjoituksesta ei ole löydettävissä mitään suoranaista yhteyttä kyseiseen kaupunkiin. Yhä nykyäänkin Listowelin jaarlilla on periytyvä oikeus olla osana Englannin ylähuonetta, joten ehkäpä kirjoittaja Listowel nimimerkin takana oli tuolloinen Listowelin jaarli.¹¹¹ Mahdollinen jaarli sopisi kuvaan, koska hän tuntisi Lord Campbellin asemansa kautta ja hänellä olisi varaa sekä tarve asua Lontoon keskustassa.

Listowellin kirjoituksesta käy siis ilmi, että ainakin osa Hyde Parkin ja sen lähistön asukkaista oli Kristallipalatsin purkamisen kannalla, vaikkei hän itse ollutkaan. Yksi purkamista kannattanut kirjoitus ilmestyi *The Timesissä* vuoden 1851 heinäkuun puolessa välissä. Kirjoittaja esiintyi nimimerkillä J.O. ja ilmoitti myös asuvansa aivan Kristallipalatsin vieressä Belgravian kaupunginosassa. Kuten itse Hyde Park, myös Belgravia on osa West Endin kaupunginosaa, joka jo 1600-luvulta lähtien on ollut aateliston sekä rikkaiden suosimaa aluetta.¹¹² Eli, jos kirjoittaja ilmoitti olevansa Belgraviasta, voidaan olettaa hänen edustaneen yläluokkaa. J.O.:n pitkässä tekstissä aluksi keuhutaan näyttelyä ja Kristallipalatsia vuolaasti, mutta samalla toivotaan rakennuksen purkamista. Perusteluiksi J.O. antoi Joseph Paxtonin ja rakennuskomission ennen näyttelyä antamat lupaukset Kristallipalatsin purkamisesta ja hän uskoi kyseisten henkilöiden olevan kunnian miehiä, jotka

¹⁰⁸ Listowel, Lord Campbell and the Crystal Palace, *The Times* 15.7. 1851.

¹⁰⁹ Picard 2005, 215.

¹¹⁰ Listowel, Lord Campbell and the Crystal Palace, *The Times* 15.7. 1851.

¹¹¹ Katso *House of Lords Act 1999 chapter 34*, sekä lista ylähuoneen jäsenistä <http://www.parliament.uk/>

¹¹² Sutcliffe 2006, 148-149.

eivät peru sanojaan. J.O.:n suhtautuminen mahdolliseen talvipuutarhaan oli siis kaksijakoinen, sillä hän kehui Kristallipalatsia mutta samalla toivoi sen purkamista. J.O. esittelee omassa mielipidekirjoituksessaan hänen mukaansa Paxtonilta peräisiä olevia arvioita mahdollisen talvipuutarhan kustannuksia. J.O. ei ollut samaa mieltä näiden arvioiden kanssa, sillä hän uskonut talvipuutarhan houkuttelevan tarpeeksi vieraita, jotta sen ylläpitäminen olisi ollut kannattavaa. Samalla J.O. kuitenkin oli huolissaan siitä, miten onnistuessaan ihmisten houkuttelemisessa talvipuutarha aiheuttaisi jatkuvaa häiriötä alueen asukkaille. J.O. perusteli tätä sillä, että tehdäkseen tuottoa talvipuutarhan tulisi myydä lippuja halvalla ja massoille, mikä houkuttelisi paikalle myös alempien luokkien ihmisiä ja muita ”epäilyttäviä henkilöitä”.¹¹³ Mielenkiintoista oli se, miten J.O. mielipidekirjoituksessaan uskoi yleisen mielipiteen olevan Kristallipalatsin säästämisen kannalla, vaikka hän sitä vastustikin. Todennäköisesti J.O. viittasi yleisellä mielipiteellä laajemmin kaikkien yhteiskuntaluokkien ja lontoolaisten mielipiteeseen, eikä vain aivan Hyde Parkin lähistöllä asuvien ihmisten näkemyksiin.

Heti seuraavana päivänä J.O.:n mielipidekirjoituksen ilmestymisen jälkeen, *The Timesin* mielipidepalstalla ilmestyi vastineet Listowellin sekä J.O.:n mielipidekirjoituksille. Vastine Listowellin mielipiteeseen tuli nimimerkiltä A.B., joka ilmeisesti tiesi, ketä Listowel oli. A.B. halusi huomauttaa, että henkilö nimimerkin Listowel takana vietti vain huomattavan pienen osan vuotta hänen Kristallipalatsin lähistöllä olevassa asunnossaan ja kyseisessä asunnossa oli lisäksi oma suojaisa puutarha, joten Hyde Parkin ”menettäminen” ei juuri vaikuttanut Listowellin elämään. Omat pienet puutarhat olivatkin tavoite ja normi yläluokan kaupunkiasunnoissa.¹¹⁴ Lisäksi A.B. kirjoitti olevansa ehdottomasti Lordi Campbellin kanssa samaa mieltä Kristallipalatsin purkamisesta, eikä hän uskonut Listowellin positiivisiin tulevaisuuden näkymiin.¹¹⁵ A.B:n kirjoitus tuo hieman lisää selvyttä Listowellin nimimerkkiin, sillä alussa hän käytti ilmaisua *Lord LISTOWEL*, mutta myöhemmin vain lainausmerkeissä olevaa ”Listowel” muotoa. Listowelin kaupunki sijaitsee tosiaan Irlannissa, joten Listowellin oleskelu vain osan aikaa vuodesta Lontoossa tukee edellä mainittua teoriaa kaupungin jaarlista nimimerkin takana.

¹¹³ J.O., *The Crystal Palace*, *The Times* 18.7. 1851.

¹¹⁴ Cutcliffe 2006, 139.

¹¹⁵ A.B., *The Crystal Palace*, *The Times* 19.7. 1851.

Samana päivänä J.O.:n mielipidekirjoituksen kanssa *The Times*issä ilmestyi nimimerkki A Provincial subscriberin kirjoitus, jossa kirjoittaja ehdotti Kristallipalatsin talvipuutarhaksi muuttamisen sijaan jatkavan toimintaansa eri maista tuotujen tuotteiden esittelytilana ja mahdollisesti taas seuraavan näyttelyn sijaintina. Kyseisen mielipidekirjoituksen kirjoittaja kuvaili visiotaan termillä ”kaikkien kansojen basaari” ja hän olisi sallinut kaupankäynnin Kristallipalatsissa.¹¹⁶ Itse varsinaisen näyttelyn aikana kaikki kaupankäynti oli kielletty, eikä tuotteiden hintoja saanut esitellä julkisesti, mikä aiheutti närää, etenkin niissä näytteilleasettajissa jotka pystyivät tuottamaan huomattavia määriä tehokkaasti ja halvasti.¹¹⁷ Britit myös kannattivat vapaakauppaa ja ensimmäisten maailmannäyttelyiden on kaikkien katsottu pyrkineen vahvistamaan vapaakaupan asemaa maailmassa. Näin ollen kaupankäynnin kieltäminen on selkeässä ristiriidassa näyttelyn yhden keskeisen motiivin kanssa.¹¹⁸ Sen sijaan A Provincial subscriberin ehdotus olisi tarjonnut myös kyseisille näytteilleasettajille mahdollisuuden tuoda tuotteitaan paremmin esille. A Provincial subscriberin mielipidekirjoituksesta käy ilmi myös, että Kristallipalatsin säästämisen ja talvipuutarhaksi muuttamisen puolesta oli kerätty adressi. Tosin A Provincial subscriber itse epäili osan allekirjoittaneista vastustaneen talvipuutarhaa, mutta kannattaneen itse Kristallipalatsin säästämistä. Talvipuutarhaksi muuttaminen oli siis heille pienempi kahdesta pahasta. A Provincial subscriber uskoi, että tällaisia henkilöitä oli useita ja hänen mielipidekirjoituksensa tarkoitus olikin nostaa myös talvipuutarhaa vastustavien ääni esille. Kuten jo kirjoittajan nimimerkistä voi päätellä, myös hän ilmoitti tuke-neensa vuoden 1851 maailmannäyttelyä rahallisesti. Kyseisen mielipidekirjoituksen vahvin argumentti olikin, että Kristallipalatsin talvipuutarhaksi muuttaminen pettäisi rahoittajille annetut lupaukset, koska tällöin Kristallipalatsin käyttötarkoitus muuttuisi. A Provincial subscriber koki siis rahoittaneensa rakennusta ja näyttelyä, jonka keskiössä oli kansainvälisyys sekä erilaiset esineet ja tuotteet. Talvipuutarha ei enää täyttäisi näitä ehtoja. Toisin kuin talvipuutarhaa kannattaneet, A Provincial subscriber ei vedonnut kansan sivistämiseen tai muihin yleishyödyllisiin seikkoihin. Sen sijaan hän yksinkertaisesti uskoi olevan parempi, jos Kristallipalatsi toimisi jatkossakin kansainvälisenä näyt-

¹¹⁶ A Provincial subscriber, The Crystal Palace, *The Times* 19.7. 1851.

¹¹⁷ Picard 2005, 215.

¹¹⁸ Kaiser 2005, 563-564.

telytilana. Lisäksi hänen näkemyksensä mukaan Kristallipalatsissa mahdollisesti tulevaisuudessa järjestettävät näyttelyt saattoivat hävitä vain ja ainoastaan vuoden 1851 maailmannäyttelylle.¹¹⁹

Vuoden 1851 elokuun ensimmäisellä viikolla, eli pari viikkoa edellä käsiteltyjen mielipidekirjoitusten jälkeen, *The Timesin* mielipidepalstalle saapui omalla nimellään kirjoittanut Charles Mayn mielipide Kristallipalatsin tulevaisuudesta. Charles May aloittaa mielipidekirjoituksena kertaamalla Englannin valtionvarainministerin laskemaa arviota Kristallipalatsin säästämisen kustannuksista kansalle. Kyseisen summan hän oli omien sanojensa mukaan kuullut Lordi John Russellilta, joka toimi tuolloin Englannin pääministerinä ja näyttelystä vastanneen kuninkaallisen komission jäsenenä¹²⁰ Näin ollen kyseisen mielipiteen kirjoittaja on luultavasti itsekin ollut mukana Englannin politiikassa. Hän siis katsoi, että näyttelystä vastanneen kuninkaallisen komission tulisi ensiksi kysyä rahoittajien mielipidettä Kristallipalatsin kohtalosta. Lisäksi jos rahoittajat olisivat päätyneet muuttamaan Kristallipalatsi joksikin yleishyödylliseksi toimitilaksi, kuten esimerkiksi talvipuutarhaksi, olisi Charles Mayn mukaan kohtuullista antaa rahoittajille jotakin etua muihin kävijöihin nähden. Samoja etuja hän toivoi myös näyttelyssä olleille näytteilleasettajille vedoten siihen, kuinka näyttelyn onnistuminen oli velkaa niin rahoittajille, kuin näytteilleasettajillekin.¹²¹ *Institution of Civil Engineers* nimisen yhdistyksen pöytäkirjoissa julkaistiin vuonna 1861 muistokirjoitus menehtyneen Charles May nimisen insinöörin muistoksi. Muistokirjoituksessa kuvaillaan Charles Mayn uraa insinöörinä ja kerrotaan hänen olleen esimerkiksi *Royal Societyn* ja usean muun järjestön jäsen. Lisäksi *Orwell Astronomical Society* nimisen yhdistyksen kotisivuilla kerrotaan Charles Mayn elämästä ja osallistumisesta maailmannäyttelyyn. Sivuston mukaan Charles May olisi tuonut näyttelyyn esille teleskoopin yhdessä muiden insinöörien kanssa.¹²² Kotisivut eivät ole tieteellistä tutkimusta, mutta *Institution of Civil Engineers*-yhdistyksen pöytäkirjat tukevat sivuston näkemystä Charles Maystä. Kyseiset tekstit osoittavat Charles May nimisen henkilön toimineen aktiivisesti eri järjestöissä sekä myös maailmannäyttelyn parissa.

¹¹⁹ A Provincial subscriber, The Crystal Palace, *The Times* 19.7. 1851.

¹²⁰ Charles May, The Crystal Palace, *The Times* 6.8. 1851; Findling 1990, 3.

¹²¹ Charles May, The Crystal Palace, *The Times* 6.8. 1851.

¹²² ICE Virtaul Library 2015, 149-148; katso <http://www.oasi.org.uk/History/May.php>

Samalla kotisivut paljastavat Mayn toimineen näytteilleasettajana, joten mielipidekirjoituksessa vaaditut etuudet näytteilleasettajista käyvät yksiin.

Charles May ei siis missään kohtaa ottanut kantaa mitä Kristallipalatsilla oikein pitäisi tehdä. Hän oli enemmän huolissaan näyttelyä rahoittaneiden asemasta. Kyseinen Charles Mayn ja edellä käsitelty A Provincial subscriberin mielipidekirjoitukset osoittavat, että ainakin osa näyttelyn rahoittajista oli vahvasti sitä mieltä, että heillä tulisi olla sananvaltaa Kristallipalatsin kohtalosta, jotta he saisivat rahoillensa vastinetta myös näyttelyn jälkeen. *The Times* puolusti useaan otteeseen suunnitelmaa talvipuutarhasta ja lopulta jopa kannatti Kristallipalatsin säilyttämistä Hyde Parkissa. Tämä on ristiriidassa lehden alkuperäisen suhtautumisen kanssa. *The Times* melkein jopa kehoitti pääkirjoituksissaan alueen asukkaita vain olemaan tyytyväisiä, että heidän naapurissaan sijaitsee maailman upein rakennus. Lisäksi *The Times* kommentoi useaan kertaan politikkojen käymää keskustelua Kristallipalatsin kohtalosta.¹²³ *The Times* oli siis lehtenä vahvasti talvipuutarhan kannalla.

Keskustelu Kristallipalatsin kohtalosta saatiin päätökseen, kun Paxton ja joukko rahoittajia päättivät ostaa rakennuksen 70 000 punnalla. Tämän jälkeen perustettiin uusi *Crystal Palace Company* niminen yhtiö, jonka johdolla Kristallipalatsi koottiin uudelleen Lontoon Sydenhamissa sijaitsevalle kukkulalle. Sydenhamiin rakennettu versio oli huomattavasti alkuperäistä isompi ja se toimi vuodesta 1853 alkaen näyttely- sekä konserttitalana. Uuden version on sanottu jatkaneen monella tapaa alkuperäisen näyttelyn ihanteita pyrkien valistamaan kansaa ja korostamaan brittien ylivertauutta muihin kansoihin nähden. Uudesta Kristallipalatsi olikin suosittu nähtävyys aina sen tulipalossa tuhoutumiseen saakka vuonna 1936.¹²⁴

¹²³The Times pääkirjoitukset, *The Times* 25.6.1851, 27.6.1851, 28.6.1851 & 12.7.1851.

¹²⁴Chase-Levenson 2012, 461-465; McAleer 2016, 121.

Tutkija Syrjämaa korostaa sitä, miten Kristallipalatsista tuli lopulta koko vuoden 1851 maailmannäyttelyn symboli ja oikeastaan kaikkien seuraavien vuosikymmenien maailmannäyttelyiden innoituksen lähde. Lisäksi Kristallipalatsi tosiaan edusti jotain aivan uutta ja ihmeellistä loputtomine laseineen ja korkeine teräskehikkoineen. Siksi ei ole vaikeaa ymmärtää, miksi tästä rakennuksesta puhuttiin niin paljon jo sen ollessa rakenteilla ja miksi sen kohtalosta näyttelyn jälkeen oltiin erittäin kiinnostuneita. Vastaavan kokoluokan näyttelyä ei myöskään oltu ennen järjestetty, joten myös Hyde Parkin ja sen lähistön asukkaiden huoli ja aktiivisuus *The Timesin* mielipidepalstalla on ymmärrettävää. Tässä luvussa käsitellyissä mielipiteistä on luettavissa vuoden 1850 kesästä alkava ja vuoden 1851 kesään päättyvä kehityskaari palstalle kirjoittavien keskuudessa. Muissa palstalla toistuvissa teemoissa ei ole vastaavaa kehityskaarta, koska kyseiset teemat keskittyvät lyhyemmälle ajanjaksolle. Selvän kehityskaaren lisäksi nämä mielipidekirjoitukset kertovat paljon *The Timesin* lukijoista, sillä moni lehteen kirjoittaneista oli joko kalliin asuinalueen Hyde Parkin tai sen lähistön asukkaita, näyttelyn rahoittajia, tai ainakin omien sanojensa mukaan toimivat korkeissa viroissa, kuten lääkärinä tai arkkitehtinä. Alempien luokkien edustajien ja luonnollisesti myös naisten kirjoittamat mielipidekirjoitukset loistavat poissaolollaan. Mielenkiintoista on myös se vankka usko, mikä *The Timesiin* liitettiin, sillä lähes kaikissa mielipidekirjoituksissa käy ilmi, miten kirjoittaja uskoi näkemyksiensä tai ehdotuksiensa saavan huomiota ja saavuttavan esimerkiksi näyttelystä vastanneen komission huomion. Tämä on sikäli ironista, sillä suosituin toive muuttaa Kristallipalatsi talvipuutarhaksi ei toteutunut. Sen sijaan toiveet poistaa rakennus Hyde Parkista ja säilyttää se edes jossain muodossaan toteutuivat. *The Timesin* mielipidepalstalla julkaistut mielipidekirjoitukset kuvasivat siis monipuolisesti sekä kiehtovasti 1850-luvun englantilaisen yläluokan suhtautumista ihmeelliseen ja mullistavaan Kristallipalatsiin ja sen vaikutuksiin lähistön asukkaille.

2.3. Näyttelyn rahoitus sekä voittojen jakaminen

Käsittelen näyttelyn rahoitusta sekä näyttelyn tuottamien voittojen jakamista koskevat mielipidekirjoitukset tämän luvun puolella. Rahoituksen kerääminen liittyi tiiviisti näyttelyn valmisteluvaiheeseen ja voittojen jakaminen taas näyttelyn jälkeen edessä olevaan elämään. Lisäksi jo edellisessä alaluvussa nähtiin, miten useilla näyttelyä rahoittaneilla

henkilöillä oli sanottavansa Kristallipalatsin kohtalosta. Näistä syistä johtuen on luontaista käsitellä tässä kohtaa pro gradua näyttelyn rahoituspuolta käsittelevät mielipidekirjoitukset. On hyvä muistaa, että etenkin voittojen jakamisesta käyty keskustelu jatkui varmasti näyttelyn jälkeenkin, mutta se on kuitenkin ajallisen rajaukseni ulkopuolella. Useissa mielipidekirjoituksissa käy myös ilmi, miten etenkin suurilla summilla näyttelyä rahoittaneet henkilöt olettivat saavan jotain etua tai hyötyä rahoituksensa vastineeksi jo näyttelyn ollessa avoinna. Näin olleen kyse ei todellakaan ollut pyyteettömästä lahjoittamisesta, vaan todellakin rahoittamisesta.¹²⁵

Prinssi Albert ja Henry Cole saivat lopullisen luvan Englannin hallitukselta näyttelyn järjestämiselle vasta kun he olivat keränneet riittävän summan alkurahoitusta. Kuninkaallisen komission tärkeimpiin tehtäviin kuuluikin rahoituksen kerääminen. Komission keinoina rahoituksen saamiseksi olivat niin julkiset puheet, illalliskutsut, puhdas propaganda kuin myös mahdollisten tukijoiden henkilökohtainen lähestyminen. Näillä keinoilla komissio pääsi alkuun ja sai kasattua hallituksen vaatiman pääoman.¹²⁶ Julkiset puheet sekä propaganda toimivat, sillä nopeasti myös erinäiset killat, yhdistykset, firmat, kaupungit, tai ihan yksittäiset ihmiset alkoivat antaa lahjoituksia näyttelyä varten. Paul Greenhalghin mukaan kyseisten tahojen motiivi rahoittaa näyttelyä oli usein toive saada omia tuotteitaan esille näyttelyssä ja näin kasvattaa omaa liikevaihtoa. Yksittäisillä ihmisillä motiivina taas toimi Greenhalghin mukaan usein pelkkä puhdas isänmaallisuus. Brittiläisen imperiumin tutkimiseen erikoistunut Jeffrey Auerbach taas toteaa rahoitusinnostuksen vaihdelleen suuresti eri alueiden välillä. Innokkaimpia rahoittajia olivat urbaanit alueet, joissa liberaali politiikka oli vahvoilla. Tory-puolueen kannattajat, sekä maaseudun asukkaat olivat haluttomampia rahoittamaan näyttelyä. Näyttelyä suunnitellut kuninkaallinen komissio yritti kuitenkin parhaansa mukaan kertoa miten näyttely hyödyttäisi myös maaseudun asukkaita.¹²⁷ Auerbachin näkemys on uskottava, sillä vuoden 1851 maailmannäyttely markkinoi itseään sekä kehitys, että teollisuus etunenässä.

¹²⁵ *The Times* käyttää termiä ”*subscriber*”. Nykypäivänä termillä viitataan maksulliseen tilaukseen. Eli rahoille odotetaan jotain vastinetta. Termi voidaan kääntää myös ”lahjoittaja” tai vanhahtavasti ”allekirjoittaja”. Käytän itse termiä ”rahoittaja”, koska lähes jokainen termiä käyttänyt edellytti saavansa rahoilleen jotain vastinetta. ”Lahjoittaja” ei ole siis tilanteeseen sopiva.

¹²⁶ Gibbs-Smith (1950) 1981, 8-9; Greenhalgh 1988, 28.

¹²⁷ Auerbach 1999, 54-55.

Nämä varmasti tuntuivat luontevilta arvoilta etenkin kaupungeissa sekä uudistusmielisten keskuudessa. Sen sijaan ajatus koneista ja jatkuvasta kehityksestä oli vieraampi ajatus konservatiivisen Tory-puolueen kannattajille, sekä maaseudun asukkaille.

Prinssi Albertin johtama kuninkaallinen komission onnistui keräämään näyttelylle sen verran vankan rahoituksen, ettei tapahtuman tarvinnut käytännössä lainkaan turvautua valtion rahoitukseen.¹²⁸ Lopulta näyttelyn kokonaiskustannukset olivat reilut 335 000 puntaa. Tulot taas olivat reilut 522 000 puntaa. Näin Lontoon vuoden 1851 maailmannäyttely tuotti yli 186 000 puntaa.¹²⁹ Kyseiset luvut ovat Charles Havard Gibbs-Smithin teoksesta *The Great Exhibition of 1851*. Esimerkiksi tutkijat Liza Picard sekä Paul Greenhalgh luottavat molemmat omissa teoksissaan näihin lukuihin, joten niitä voidaan pitää uskottavina. Gibbs-Smithin teos on myös yleisesti arvostettu Lontoon maailmannäyttelyä tutkineiden historioitsijoiden keskuudessa. Ennen näyttelyä kerättyjen lahjoitusten lisäksi iso osa näyttelyn tuloista tuli lippujen myynnistä, sillä näyttelyyn myytiin yhteensä yli kuusi miljoonaa lippua. Tosin näistä kuudesta miljoonasta lipusta lähes neljä miljoonaa oli yhden shillingin lippuja. Yksikään muu maailmannäyttely ei ole tuottanut suhteessa yhtä paljon rahaa.¹³⁰ Vertailun vuoksi keski- ja yläluokille suunnatut teatteriesitykset sekä konsertit maksoivat 1800-luvulla noin 6 pennistä jopa puntaan. Alaluokalle suunnatut esitykset taas kustansivat yleensä noin 3 penniä.¹³¹ Yksi shillinki oli siis paljon rahaa ainakin aivan alimman yhteiskuntaluokan edustajille. Kuusi miljoonaa näyttelyvierasta oli kuitenkin jo siinä suhteessa uskomaton saavutus, että yläluokalle oli tarjolla monia muitakin aktiviteetteja ja työväenluokalla taas oli harvoin tarpeeksi aikaa vierailulla näyttelyssä. 1800-luvun puolessavälissä oli myös muodikasta matkustaa kesällä rannikolle tai viettää aikaa maaseudulla. Myös eri urheilulajit, teatteri ja konsertit olivat yläluokan suosiossa.¹³² Vuoden 1851 maailmannäyttely sai siis todella kilpailla etenkin ylä-

¹²⁸ Greenhalgh 1988, 39; measuringworth.com sivuston mukaan yllä olevat summat on noin kymmenkertaistettava, jotta summa vastaisi suhteessa nykypäivän puntia. 335 000 puntaa vuodelta 1851 vastaisi siis yli 30 miljoonaa puntaa nykypäivänä.

¹²⁹ Gibbs-Smith (1950) 1981, 24.

¹³⁰ Greenhalgh 1988, 48.

¹³¹ Lowerson 1977, 80-81.

¹³² Lowerson 1977, 23-25, 53-54.

luokan huomiosta monen muunkin aktiviteetin kanssa. Tosin näyttelyn järjestäjät osasivat myös hyödyntää näitä aktiviteetteja. Maailmannäyttely esiintyi tavalla tai toisella aikansa piilomainoksena yli 12 eri näytelmässä ennen kuin näyttely edes oli avautunut.¹³³

Myös *The Timesin* mielipidepalastalla todettiin näyttelyn tuottaneen erittäin suuria määriä rahaa. Nimimerkki C. kannatti voittojen jakamista hyväntekeväisyyteen. Samalla hän kuvaili vuoden 1851 elokuussa, eli näyttelyn ollessa jo yli puolen välin, sen tienaamia rahamääriä seuraavin sanoin:

*” The surplus fund already realized in the hands of the Commissioners greatly exceeds any object at present contemplated, according to the first intention of the Exhibition. Some new purposes have to be invented, and some new decisions to be made, ere that surplus can find an appropriation, yet are there thousands of daily adding to its amount; and a further accumulation – little short of 100,000£ - seems likely to be added to whatever may be in now in hand.”*¹³⁴

Nimimerkki C. uskoi siis näyttelyn tulojen ylittäneen jo reippaasti komission odotukset. Lisäksi kirjoittaja uskoi, että näyttely tienaisi vielä parin viimeisen kuukauden aikana lähes 100,000 puntaa. Kuten edellä mainittiin, näyttely tuotti yli 522 000 puntaa, joten C.:n arvio ei ollut mahdoton. C.:llä ei kuitenkaan ollut tarkkoja lukuja, mutta tästä huolimatta hän pystyi arvioimaan näyttelyn tuottaneen hyvin. Jos C. pystyi arvioimaan rahamääriä, niin siihen pystyi varmasti monet muutkin aiheesta *The Timesiin* kirjoittaneet.

Näyttelyn voittojen jakamista käsitteleviä mielipidekirjoituksia ilmestyi tutkimanani ajanjaksona yhteensä 12 kappaletta, joten aihe oli siis suhteellisen suosittu. Raha-asioita käsittelevät mielipidekirjoitukset jakautuvat ajallisesti selvästi kahteen osaan. Rahoitusta käsittelevät kirjoitukset ilmestyivät jo vuoden 1850 puolella, kun taas voittojen jakamista käsittelevät ilmestyivät luonnollisesti näyttelyn loppupuolella. Tosin suoranaisesti rahoitusta käsitteleviä kirjoituksia ilmestyi vain kaksi. Ensimmäinen rahoitusta käsitelleet mielipidekirjoitukset ilmestyivät *The Timesin* mielipidepalstalle vuoden 1850 huhti- toukokuussa, eli jo vuotta ennen kuin näyttely edes avautui. Ensimmäisen näistä kirjoittivat omalla nimellään Herbert ja Artuhur Holmes.

¹³³ Gould 2003, 19-20.

¹³⁴ C., The surplus of the exhibition, *The Times*, 22.8.1851.

Kyseessä olivat siis ilmeisesti veljekset. Ajatusta tukee myös se, miten mielipidekirjoituksen lopussa on täsmennys, että kirjoittajat edustivat *Carriage and Harness Manufactory* nimistä yritystä, joka ainakin nimensä mukaan valmisti vaunuja sekä valjaita. Holmeksen veljekset kirjoittivat, miten heidän työntekijänsä olivat keränneet yhteensä viisi puntaa, kuusi shillinkiä ja kolme penniä näyttelyä varten. He kertoivat myös, että toivoivat näyttelyn onnistuvan. Lisäksi kuningatar Viktoria ja prinssi Albert itse olivat käyneet veljesten tehtaassa. Näin he tunsivat suorastaan velvollisuudekseen rahoittaa näyttelyä. Holmeksen veljekset toivoivat, että heidän työntekijänsä toimisivat mallina muillekin ja näyttely saisi enemmän rahoitusta.¹³⁵ Veljekset olivat ilmeisesti itse yrityksen omistajia, joten he ovat todennäköisesti olleet suhteellisen varakkaita. Lisäksi kuninkaallisten vierailu heidän yrityksensä tiloissa kertoo, ettei kyseessä voinut olla ihan mitätön yritys.

Toinen vuoden 1850 keväällä ilmestynyt rahoitusta koskeva mielipidekirjoitus on peräisin nimimerkiltä A Journeyman carpenter and joiner. Kyseisen kirjoittajan mukaan sadat, ellei tuhannet lontoolaiset työläiset olisivat valmiita rahoittamaan näyttelyä, jos rahoituksen kerääminen olisi järjestelmällistä. Lisäksi A Journeyman carpenter and joiner toivoi, että jokaisen lahjoittajan nimi otettaisiin ylös ja julkaistaisiin jossain, jolloin kaikki rahoittajat saisivat osan kunnian. Hänen ehdotuksensa olikin, että jokaisessa yrityksessä, killassa tai kerhossa määrättäisiin yksi työntekijä ottamaan vastaan rahoja muilta työntekijöiltä sekä pitämään kirjaa rahoittajista. A Journeyman carpenter and joiner halusi näyttää niin muille briteille, kuin myös ulkomaalaisille mihin Lontoon työläiset pystyvät.¹³⁶ Poikkeuksellisen kyseisestä mielipidekirjoituksesta tekee sen, että kirjoittaja ilmoittaa itsekin olevansa työläinen, mikä käy ilmi myös hänen nimimerkistään.¹³⁷ Lisäksi A Journeyman carpenter and joiner lisäsi mielipidekirjoituksensa loppuun useamman rivin mittaisen erittäin anteeksipyytelevän lisäyksen. Siinä hän kertoo lukeneensa *The Timesiä* jo vuosia, mutta samalla pyysi, että *The Times* tekisi hänen tekstiinsä kieliopillisia korjauksia.

P.S. Sir, I have been a reader of The Times newspaper years enough to enable me to write a few sentences like the present middling free from blunders – if you should feel them [my feelings] worthy of

¹³⁵ The Great Exhibition of the Work of all Nations, *The Times* 6.4.1850.

¹³⁶ A Journeyman carpenter and joiner, The Great Exhibition, *The Times* 22.5.1850.

¹³⁷ *a journeyman* kääntyy suoraan kisälliksi.

*room in your excellent paper, may I ask you to bestow a little trouble to in straightening them before insertion?*¹³⁸

Tällainen pyyntö on tutkimissani mielipidekirjoituksissa ainut laatuaan, ellei oteta huomioon aikaisemmin esiintyneen An German artist -nimimerkin pahoittelut mahdollisesti epätäydellisestä englanninkielen taidosta. Lisäksi A Journeyman carpenter and joiner in mielipidekirjoitus on ainut tutkimani kirjoitus, jossa kirjoittaja edustaa selvästi työväenluokkaa. Nämä kaksi mielipidekirjoitusta olivat lopulta ainoat suoranaisesti näyttelyn rahoitusta käsittelevät kirjoitukset, joten rahoituksen kerääminen on ilmeisesti sujunut suhteellisen vaivatta. Tai sitten *The Timesin* lukijakunta ei ole halunnut ottaa asiaan kantaa *The Timesin* sivuilla. Kuten jo edellä mainittua, myös historiantutkimus tukee näkemystä, että lievistä alkukankeuksista huolimatta näyttelyn rahoitus alkoi karttua nopeasti ja tehokkaasti.¹³⁹ Rahoituksen karttuessa ei ollut enää tarvetta kirjoittaa useampaa Herbert ja Arthur Holmesin kirjoituksen tyylistä lahjoittamista suosittellevaa mielipidekirjoitusta.

Sen sijaan näyttelyn voitoista käytiin vilkkaampi keskustelu, jonka avasi vuoden 1851 heinäkuussa nimimerkki A Subscriber to great exhibitition. Kyseisen kirjoittajan mukaan näyttelyn tuottama voitto tulisi jakaa takaisin näyttelyn rahoittajille, jotka olivat hänen mukaansa rahoittaneet juuri maailmannäyttelyä. Voittojen ei tulisi hänestä suoraan rahoittaa talvipuutarhaa tai mitään hyväntekeväisyyskohdetta. A Subscriber to great exhibititionin mukaan jokainen rahoittaja voisi siten itse päättää haluaako palautetuilla voitoilla tukea Kristallipalatsin talvipuutarhaksi muuttamista tai jotakin hyväntekeväisyyttä.¹⁴⁰ Nimimerkkinsä perusteella A Subscriber to great exhibitition oli itsekin näyttelyn rahoittaja, joten hänen toiveensa saada ainakin osa rahoista takaisin on ymmärrettävää. Lisäksi nimimerkki selvästi korostaa kirjoittajan mielipidekirjoituksen keskeisintä näkemystä siitä, että hän rahoitti juuri maailmannäyttelyä eikä mitään muuta. Tästä näkee miten voittojen jakamista käsittelevät mielipidekirjoitukset menevät osittain päällekkäin viime aluvussa esiintyneiden Kristallipalatsin kohtaloa käsittelevien kirjoitusten kanssa. A Subscriber to great exhibitition mielipidekirjoitus ja siitä seurannut keskustelu käsitellään kuitenkin tässä aluvussa, koska kyseinen keskustelu ottaa Kristallipalatsin kohtaloa vahvemmin kantaa rahoittajien asemaan ja kohteluun näyttelyn jälkeen.

¹³⁸ A Journeyman carpenter and joiner, The Great Exhibition, *The Times* 22.5.1850.

¹³⁹ Gibbs-Smith (1950) 1981, 8-9; Greenhalgh 1988, 28.

¹⁴⁰ A Subscriber to great exhibitition, The Great Exhibition, *The Times* 10.7.1850.

Pari päivää tämän mielipidekirjoituksen jälkeen nimimerkki An Another subscriber kirjoitti lyhyen vastineen A Subscriber to great exhibitinon teksille. An Another subscriberin mielestä kuninkaallinen komissio ei pettäisi rahoittajille antamiaan lupauksia, jos se käyttäisi näyttelyn voitot talvipuutarhaan. Hänen mukaansa komissiolla oli lupa käyttää heille annettu rahoitus ja näyttelyn tuottamat voitot kuten he parhaaksi näkivät. An Another subscriber toivoi, että Kristallipalatsia käytettäisiin vielä jatkossakin näyttelytilana. Hän uskoi, että Kristallipalatsin muuttaminen talvipuutarhaksi turvaisi sen säilyminen seuraavaan näyttelyyn asti.¹⁴¹ A Subscriber to great exhibitinon ei selvästikään ollut tyytyväinen An Another subscriber vastineeseen, sillä hän kirjoitti oman vastineensa An Another subscriberin kirjoitukselle. Tässä kolmannessa mielipidekirjoituksessa A Subscriber to great exhibitinon vaihtoi nimimerkkinsä muotoon The Subscriber who first addressed you ja perustelee, miksi An Another subscriber oli väärässä omassa vastineessaan. The Subscriber who first addressed you ei uskonut, että Kristallipalatsia tultaisiin ikinä enää käyttämään näyttelyn sijaintina, koska se olisi siinä kohtaa jo ”vanhanaikainen”. Näin ollen muutos talvipuutarhaksi olisi pysyvä ja komissio rikkoisi lupauksensa rahoittajille. Kuten jo ensimmäisessä mielipidekirjoituksessaan The Subscriber who first addressed you oli vahvasti sitä mieltä, että hän rahoitti vain maailmannäyttelyä eikä talvipuutarhaa, joten komission ennen näyttelyä antamat lupaukset oli rikottu. Lisäksi hän esitti pitkässä tekstissään useita summia Kristallipalatsin ylläpitämiseen sekä mahdollisiin muutostöihin liittyen. Näillä luvuilla hän pyrki osoittamaan Kristallipalatsin säästämisen olevan lisäksi erittäin kallista.¹⁴² Tämä kahden näyttelyä rahoittaneen henkilön mielenkiintoinen keskustelu kertoo meille yhä lisää *The Timesin* kirjoittaneiden suhtautumisesta Kristallipalatsin kohtaloon näyttelyn jälkeen. Keskustelun paras anti on kuitenkin se, mitä se kertoo rahoittajien eroavista näkemyksistä komission toiminnasta ja rahoittajien kohtelusta. Nämä keskusteluun osallistuneet kaksi henkilöä eivät olisi voineet olla enempää eri mieltä keskenään, vaikka molemmat olivat näyttelyä aikaisemmin rahallisesti tukeneet. Lisäksi tämä keskustelu osoittaa kuinka kiivaitakin sekä vahvoja tunteita herättäviä keskusteluita *The Timesin* mielipidepalsalla saatettiin käydä.

¹⁴¹An Another subscriber, Subscriptions to the Great Exhibition, *The Times* 14.10.1850

¹⁴²The Subscriber who first addressed you, The Crystal Palace, *The Times* 15.7.1851.

Hiljalleen pitkin loppukesää sekä alkusyksyä 1851 *The Timesin* mielipidepalstalle ilmestyi lisää kirjoituksia siitä, mihin tarkoituksiin näyttelyn voitot olisi hyvä käyttää. Yleisempinä ehdotuksina nousivat näyttelyn parissa uurtaneiden palkitseminen tai jokin hyväntekeväisyyskohde. Nimimerkki X.Y. toivoi erittäin pitkässä kirjoituksessaan, että näyttelyn toteutumissa avustaneet saisivat osansa näyttelyn voitoista.¹⁴³ Samaa kannattivat myös nimimerkit Non exhibitor, sekä tälle vastineen kirjoittanut A Foreign exhibitor. Ensimmäinen näistä kahdesta ehdotti, että voitot jaettaisiin näyttelleasettajien kesken, koska ilman heitä näyttely ei olisi ollut mahdollinen. Lisäksi osa heistä oli tullut paikalle pitkien matkojen takaa. Hän toivoi myös, että näyttely olisi päivän tai kaksi auki vain näyttelleasettajille, jotta voitot saataisiin jaettua ja myös näyttelleasettajat saisivat nauttia näyttelystä. A Foreign exhibitor kannatti sinänsä ajatusta näyttelleasettajien palkitsemisesta, mutta uskoi ettei etenäkään ulkomaalaisten näyttelleasettajien olisi mahdollista jäädä odottamaan voittojen jakamista. Sen sijaan hän ehdotti, että voitoilla kiitettäisiin poliiseja ja muita näyttelyn turvallisuudesta vastanneita, koska jokainen näyttelleasettaja sekä näyttelyvieras sai olla heille kiitollinen.¹⁴⁴ Vähän samoilla linjoilla A Foreign exhibitorin kanssa oli noin viikkoa myöhemmin nimimerkki A Physician, joka kiitteli pitkässä mielipidekirjoituksessaan poliisin uurastusta sekä arkkipiispan rukouksia. Hänen mukaansa nämä toimet yhdessä mahdollistivat näyttelyn etenemisen ilman uhkatekijöitä. Lopulta A Physician kuitenkin ehdotti, että näyttelyn voitot jaettaisiin lontoolaisille sairaaloille, jotka väsymättä auttoivat jokaista apua tarvitsevaa myös näyttelyn aikana.¹⁴⁵ A Physician toive ei ole yllättävä, sillä *a physican* kääntyy suomeksi ”lääkäri”, joten kirjoittajalla oli todennäköisesti myös omat intressit mielessään. Physician kiitteli aluksi poliisia ja piispaa, muttei silti toivonut, että edes osa voitoista jaettaisiin heille.

Hieman erilainen ehdotus saatiin vuoden 1851 syyskuussa nimimerkiltä Centurion, joka ehdotti, että yleisen hyvän nimissä näyttelyn voitot tulisi käyttää brittiläisten työläisten koulutamiseen. Hänen mukaansa vuoden 1851 maailmannäyttely oli aukottomasti osoittanut, kuinka paljon paremmin koulutettua muiden maiden työvoima on. Tämä näkyi hänen mielestään ulkomaalaisten esineiden korkeassa laadussa. Tästä syystä Centurion ehdotti, että näyttelyn voitot annettaisiin jonkin komission hallinnoitavaksi. Komission tehtävä olisi jakaa rahaa

¹⁴³ X.Y., The Great Exhibition, *The Times* 1.9.1851.

¹⁴⁴ Non exhibitor, The Great Exhibition. – The Exhibitors benefit, *The Times* 29.9.1851; A Foreign exhibitor, To the Editor of The Times, *The Times* 2.10.1851.

¹⁴⁵ A Physician, To the Editor of The Times, *The Times* 9.10.1851.

projekteille ja koulutuksille, jotka tähtäsivät englantilaisen työvoiman kehittämiseen. Centurionin mukaan talvipuutarhan lisäksi Kristallipalatsia oli esitetty muutettavaksi ”suunnittelu-kouluksi”, jonka tehtävä olisi myös parantaa englantilaisten tuotteiden laatua ja näin vahvistaa niiden asemaa Manner-Euroopan markkinoilla. Hän ei kuitenkaan uskonut yksittäisen koulun olevan tarpeeksi tehokas järjestelmä ja hän uskoikin oman ehdotuksensa tuottavan tulosta laajemmalla sektorilla. Centurion oli selvästi tutustunut muihin *The Timesin* mielipidepalastalla ilmestyneisiin ehdotuksiin näyttelyn voittojen jakamisesta, mutta hän ei uskonut yhdenkään niistä saavuttavan suosiota kansan keskuudessa. Lisäksi Centurion perusteli sangen pitkästi, miksi muut ehdotukset voittojen jakamisen suhteen olivat hänen mielestään huonoja.¹⁴⁶ Centurionin ehdotus noudattelee myös itse näyttelyä leimanneita kehityksen sekä koulutuksen ihanteita. Centurion itse oli todennäköisesti jonkin teollisen alan ammattilainen tai asiantuntia, koska hänellä oli silmää arvioida ulkomaalaiset esineet brittiläisiä vastaavia laadukkaita. Sen sijaan kirjoittajan nimimerkki Centurion ei anna juurikaan vihjeitä hänen henkilöllisyydestään. Termi viittaa antiikin Rooman armeijassa käytettyyn sotilasarvoon. Mielipidekirjoituksen sisältö taas ei mitenkään viitannut armeijaan tai muuhun sotilaalliseen toimintaan. Samaa mieltä hänen kanssaan oli *The Timesiin* kirjoittanut F. Chartes joka kuvailee Kristallipalatsin mahdollisuuksia seuraavasti:

*Why should not the Crystal Palace be made a grand peripatetic school of design, and contain cast and models of all that is beautiful in sculpture, architecture, and decorative art, -- The Student would thus be enabled to contrast the inspired works of man with the glorious works of nature; the close and juxtaposition of all that is grand and beautiful in art – we might confidently anticipate that its beneficial influences on the public taste would soon manifest themselves in the improvement of our arts and manufactures.*¹⁴⁷

Britit panostivat enemmän koneisiin ja teknologiaan, kuin pikkutarkkaan käsityöhön. Tämä johti siihen, että osa briteistä koki maanmiestensä ”taiteellisen maun” olevan kehittymättömä.¹⁴⁸ Oheinen lainaus F. Chartesin mielipidekirjoituksesta osoittaa, miten ainakin osa briteistä näki Kristallipalatsissa mahdollisuuden kehittää tätä ”huonoa makua”.

¹⁴⁶Centurion, The Surplus at the Great Exhibition, *The Times* 8.9.1851.

¹⁴⁷F. Chartes, To the editor of The Times, *The Times* 1.8.1851.

¹⁴⁸Langer 1969, 33-24.

The Timesin mielipidepalastalla ilmestyneet rahoitusta koskevat kirjoitukset osoittavat kokonaisuutena kuinka eriäviä mielipiteitä *The Timesin* lukijoilla oli etenkin näyttelyn voittojen jakamiseen. Suurin osa tuntui kuitenkin olevan jonkin hyväntekeväisyyden tai näyttelyn parissa uurastaneiden palkitsemisen kannalla. A Subscriber to great exhibition puolusti kyllä tarmokkaasti toiveitaan voittojen jakamisesta rahoittajien kesken, mutta jäi kuitenkin toiveensa kanssa vähemmistöön. Tosin käsittelin jo edellisessä alaluvussa muutaman mielipidekirjoituksen, joissa näyttelyn rahoittajille toivottiin jotain etua muihin nähden, jos Kristallipalatsi päätettäisiin säilyttää. A Subscriber to great exhibition ei ollut siis ainut rahoittajien oikeuksista kirjoittanut henkilö. Myös Kuninkaallisella komissiolla oli omat suunnitelmansa näyttelyn tuoton käyttämisestä, sillä se halusi perustaa aivan Hyde Parkin viereen Kensingtoniin taiteisiin sekä teollisuuteen keskittyvän yliopiston. Komissio ei kuitenkaan uskaltanut tuoda näkemystään julkisesti esille, koska se pelkäsi saavansa negatiivista huomiota asettumalla vastustamaan suosittua Paxtonia ja tämän ehdotusta talvipuutarhasta.¹⁴⁹

Voittojen jakamista käsittelevään keskusteluun osallistui ilmeisen laaja joukko erilaisia ihmisiä, sillä ainakin nimimerkkien perusteella tähän keskusteluun osallistui niin näyttelyn rahoittajia, näytteilleasettajia, kuin näyttelyssä vierailleitakin henkilöitä. Kuten tähänkin asti käytännössä jokaisessa mielipidekirjoituksissa kirjoittaja korosti toivettaan saada äänensä kuuluville *The Timesin* kautta. Myös tässä alaluvussa esitellyt kirjoittajat uskoivat siis, että he pystyvät vaikuttamaan asioihin kirjoittamalla juuri *The Timesin* mielipidepalstalle. Tätä kuvaa hyvin esimerkiksi se, miten A Foreign exhibitor päätti mielipidekirjoituksensa seuraavasti: *I shall feel happy if you think publishing these lines and proud if it may prove the means of awarding a so well merited consideration.*¹⁵⁰ Vastaavia toteamuksia löytyy useista muistakin tutkimistani mielipidekirjoituksesta. Näyttelystä päättävälle tahoille osoitettiin suoraan *The Timesin* kautta kohtelias kiitos, jos he edes suostuisivat harkitsemaan kirjoittajan ehdottamaa asiaa.

¹⁴⁹ Auerbach 1999, 198-199.

¹⁵⁰ To the Editor of The Times, *The Times* 2.10.1851.

3. Kirjoituksia itse näyttelystä, sen esineistä sekä vaikutuksista alueen asukkaille

Keskityn tässä luvussa mielipidekirjoituksiin jotka käsittelevät joko itse näyttelyä tai sen vaikutuksia paikallisten arkeen. Esille nousevat teemat ovat näyttelyn liput ja jonot, esillä olleet esineet ja jaetut palkinnot sekä näyttelyvieraiden aiheuttamat ruuhkat. *The Timesin* mielipidepalastalla ilmestyneet mielipiteet keskittyivät enemmän yksittäisiin seikkoihin ja huoliin eikä niissä kuvailla juurikaan näyttelystä syntyneitä kokonaisvaltaista kokemusta. Tämä on ymmärrettävää, sillä *The Timesin* mielipidepalsta ei ollut päiväkirja tai kirje ystävälle, joissa ihmiset kuvasivat laajemmin kokemuksiaan näyttelystä. Kuten tähänkin mennessä tutkin vain ennen näyttelyä tai sen aikana ilmestyneitä mielipidekirjoituksia, sillä ne kuvaavat elettyä arkea sekä juuri sillä hetkellä ihmisiä koskettaneita asioita. Liian pitkät jonot ärsyttivät, jäätelö oli liian kallista ja liikenne oli aivan sekaisin. Tämän luvun kirjoitukset ovat siis sangen inhimillisiä. Lisäksi on mielenkiintoista huomata miten ennen näyttelyä esiintyneet kauhukuvat loistavat täysin poissa olollaan. Enää ei pelätty Kristallipalatsin romahtavan vieraiden niskaan tai vallankumouksellisten syöksevän yhteiskunnan kaaokseen. *The Timesin* mielipidepalstalle päätyneet murheet ja huolet ovat pienempiä ja arkisempia. Tämä kertoo toteutuneesta todellisuudesta sekä siitä, miten loppujen lopuksi niin *The Timesin* lukijoiden kuin itse lehden suhtautuminen näyttelyyn oli lopulta suhteellisen positiivista.

3.1 Näyttelyn liput sekä jonot

Ensimmäinen näyttelyn lippuja käsitellyt mielipidekirjoitus ilmestyi vuoden 1851 tammi-kuun lopulla, eli jo reilu kolme kuukautta ennen näyttelyn avajaisia. Kyseisen suhteellisen pitkän mielipidekirjoituksen kirjoitti nimimerkki A Local comssioner, joka oli huolissaan Joseph Paxtonin ehdotuksesta päästää ihmiset ilmaiseksi näyttelyyn ja pitää vain yksi päivä viikosta maksullisena. A Local comssionerin mukaan Paxton olisi anonut tuoloiselta pääministeriltä Lordi John Russellilta, että Englannin parlamentti kustantaisi vapaapääsystä koituvat kulut. A Local comssioner vastusti tätä kahdesta syystä. Ensimmäkin hän uskoi parlamentin rahoituksen siirtävän vallan pois näyttelyn rahoittajilta sekä kuninkaallisen komission jäseniltä politikkojen käsiin. Toinen kärki A Local comssionerin kritiikissä kohdistui ihmismassoihin ja huonosti käyttäytyviin alempien luokkien edusta-

jiin, joiden läsnäolo olisi ilmaisen sisäänpääsyn myötä mahdollista. Hän uskoi, että suuret ihmismassat aiheuttaisivat haittaa niin kunniallisille näyttelyvieraille, kuin myös näytteilleasettajille. A Local commissioner oli erittäin huolissaan siitä, miten tämä vaikuttaisi Englannin maineeseen ulkomaalaisten ja etenkin ulkomailta tulleiden näytteilleasettajien silmissä. Lopuksi hän vielä totesi, että Kristallipalatsi on valmis ja Joseph Paxton olevan työnsä tehnyt. Nyt oli aika antaa valtanäyttelystä alun perinkin vastanneen kuninkaallisen komission käsiin. Tuodakseen lisää uskottavuutta väitteilleen A Local commissioner kertoo käyneensä Saksassa ja Ranskassa näyttelyissä ja kertoo niissä häirinneistä ihmismassoista.¹⁵¹ Myös *The Times* vastusti pääkirjoituksessaan Paxtonin ajatusta ilmaisesta sisäänpääsystä ja lehti kannattakin lippujen hintojen tasaista laskemista.¹⁵² A Local commissionerin sekä *The Timesin* suhtautuminen alempiin luokkiin kuvaa hyvin 1850-luvun brittiläisten yhteiskuntaluokkien välisiä jännitteitä. Ilmeisesti nämä jännitteet olivat isompikin keskustelun aihe, sillä esimerkiksi *Punch*-lehti piirsi aiheesta useamman pilakuvan.¹⁵³ Tästä huolimatta kyseinen teema ei juurikaan toistu *The Timesin* sivuilla, vaikka lehden suhtautumiseen asiaan tulee kyllä harvinaisen selväksi.

Näyttelyn avauduttua asiat menivät A Local commissionerin ja *The Timesin* toivomalla tavalla, sillä lopulta ilmaisen sisäänpääsyn päiviä ei ollut lainkaan. Lippujen hinta oli avajaispäivänä 1.5. 1851 tasan yhden punnan. Vertailuksi nostettakoon edellisessä alaluovassa esitetty vertaus, jossa kerrottiin yläluokalle suunnattujen konserttien sekä näytelmien kalleimmillaan maksaneen sen yhden punnan. Avajaispäivän liput eivät siis olleet halpoja. Lippujen hinnat vaihtelivat viikonpäivän mukaan ja ne myös laskivat tasaisesti näyttelyn ensimmäisen kuukauden aikana. Lopulta 26.5. alkaen, eli kun näyttely oli ollut auki reilut kolme viikkoa, arkipäivän lipunhinta oli laskenut jo yhteen shillinkiin.¹⁵⁴ Näitä päiviä kutsuttiin yleisesti ”shillingin päiviksi”. Brittiläisen kuluttamisen historiaa tutkinut Peter Gurneyn mukaan ylemmän luokan suosimat tiedotusvälineet kirjoittivat siitä, miten ”shillingin päivinä” näyttelyyn päässeet alempien luokkien edustajat käyttäytyivät yllättävän hyvin. Työväenluokan suosimat lehdet taas kritisoivat ankarasti sitä, että ”shillingin päivät” olivat juuri arkipäiviä, jolloin työläisillä ei ollut aikaa vierailta näyttelyssä.

¹⁵¹ A Local commissioner, The Exhibition of 1851, *The Times* 25.1.1851.

¹⁵² The Times pääkirjoitus, *The Times* 23.1.1851 & 11.2.1851.

¹⁵³ Pearson 2001, 182.

¹⁵⁴ Gibbs-Smith (1950) 1981, 4.

Lisäksi edes yksi shillinki ei tosiaan ollut kovin halpa hinta ainakaan aivan köyhimmälle kansanosalle. *The Times* sen sijaan varoitti lukijoitaan shillingin päivien ihmismassoista sekä massojen mukana tulevasta alemmasta luokasta.¹⁵⁵ Tämä kuvaa hyvin *The Timesin* asemaa ylempien yhteiskuntaluokkien lehtenä. A Local commissionerin mielipidekirjoitus kertoo siis hyvin ylempien luokan suhtautumista työväenluokkaan ja sen pääsyyn näyttelyyn. Hän itse oli mitä todennäköisemmin varakas henkilö, sillä hän ilmoitti olevansa näyttelyn rahallinen tukija ja nimimerkinsä ja mielipidekirjoituksensa perustella myös näyttelyn valmisteluista vastanneen kuninkaallisen komission jäsen, johon kuului aivan Englannin korkeinta eliittiä. Tämä nuiva suhtautuminen on ristiriidassa näyttelyn julkisten tavoitteiden ja motiivien kanssa, sillä esimerkiksi maailmannäyttelyä paljon tutkinut taidehistorioitsija Paul Greenhalgh kuvaili kuninkaallisen komission ja prinssi Albertin halun sivistää ”rahvasta”, olleen lähes fetissin omaista.¹⁵⁶ Toki Englannissa oli jo aikaisemmin ollut yrityksiä kouluttajaa ja sivistää alempia yhteiskuntaluokkia, mutta yritykset olivat epäonnistuneet. Työväen sivistämiseksi oli perustettu jo 1830-luvulla *Mechanics’ Institutes* sekä *Schools of Design*. Tästä huolimatta etenkin teknisen osaamisen koulutus oli Englannissa muita maita jäljessä niin koulutuksen laajuudessa kuin laadussakin.¹⁵⁷ Näin ollen sivistämisen nostaminen Lontoon maailmannäyttelyn yhdeksi teemaksi oli järkevä veto prinssi Albertilta ja muilta kuninkaallisen komission jäseniltä. Jos Englannin yläluokka sekä tehtailijat todella kokivat työväen koulutuksen olevan heikossa kanteissa, oli heillä myös motiivi rahoittaa asiaa korjaavaa näyttelyä.

Tämän jälkeen *The Timesin* mielipidepalstalla palatiin näyttelyn lippuihin vasta noin viikkoa ennen näyttelyn avautumista. Nimimerkki A Gregarious man ihmetteli, mikseivät kausilippulaisen perheenjäsenet ja ystävät saaneet tulla yhdessä lipun haltijan kanssa sisään vain kausilipun lunastaneille varatusta ovesta. Kirjoittaja pelkäsi, että perheenjäsenet pääsevät sisälle eri aikoihin. Hän ehdottikin, että kausilippulaisen perheenjäsenet ja ystävät voisivat ostaa oman kertalippunsa kausilippulaisille varatulta ovelta.¹⁵⁸ Kausilipun hinta oli miehiltä kolme puntaa ja kolme shillinkiä ja naisilta kaksi puntaa ja kaksi

¹⁵⁵ Gurney 2001, 116-120; Auerbach 1999, 145.

¹⁵⁶ Greenhalgh 1988, 13.

¹⁵⁷ Walker 2015, 193-194.

¹⁵⁸ A Gregarious man, The Great Exhibition. *The Times* 24.4. 1851.

shillinkiä. Myös kausilippujen hinnat laskivat näyttelyn edetessä.¹⁵⁹ Kausiliput olivat siis erittäin kalliita, joten on ymmärrettävää, ettei kaikille perheenjäsenille haluttu tai edes voitu ostaa sellaista. A Gregarious man kääntyy vapaasti ”seuralliseksi mieheksi”, joten kyseinen nimimerkki sopi hyvin kirjoittajalle, jonka huolenaiheena oli yksin jonottaminen. Rakastava sekä suhteellisen tasa-arvoinen avioliitto oli 1800-luvulla etenkin ylä- sekä keskiluokan ihanteena, mitä myös kirjoittajan teksti etenkin nimimerkin valossa heijastelee.¹⁶⁰ Gregarious man kuvailee perheiden ”hajoittamista” eri oville seuraavasti:

” How are we to take friends with us? our own families? our own children? If they enter at another door, how shall we ever meet again? Let us even appoint a rendezvous, how shall we secure ladies or children from the temptation of stopping to see pretty things whilst the poor season-ticket man stands waiting alone.”¹⁶¹

A Gregarious manin kirjoitus kuvastaa hänen kiintymystään ja huoltaan perheenjäsenistään, mutta samalla se suhtautuu naisiin ja lapsiin hieman holhoavasti. Hän ei esimerkiksi usko, että naiset ja lapset pystyisivät välttämään kiusausta tutkia näyttelyä yksin, ennen kuin perheen isä saapuu paikalle. Samalla kirjoittajan huoli siitä, etteivät perheenjäsenet löydä toisiaan näyttelystä kertoo siitä, kuinka valtava rakennus Kristallipalatsi todella oli.

A Gregarious man ei ollut yksin huolensa kanssa, sillä vielä ennen näyttelyn avautumista, *The Timesin* mielipidepalstalla ilmestyi kaksi muutakin avajaispäivän jonoja käsittelevää kirjoitusta. Regulator¹⁶² nimimerkin kirjoituksen mukaan hän oli kuullut, että kausilippujen ostajat lunastaisivat lippunsa allekirjoituksella Kristallipalatsin ovella, mikä hidastaisi sisään pääsyä huomattavasti. Regulator epäili, että näyttelyn avautuessa kausilippuja olisi myyty yli 25 000 kappaletta, minkä takia yhden sisäänpääsyn sijaan kausilippulasia varten tarvittaisiin kolme sisäänpääsyä. Kirjoittajan arvio myytyjen kausilippujen määrästä perustui hänen tietoonsa, jonka mukaan lippuja olisi myyty viikkoa ennen avajaisia

¹⁵⁹ Gibbs-Smith (1950) 1981, 24.

¹⁶⁰ Nelson 2007, 15-16.

¹⁶¹ A Gregarious man, The Great Exhibition. *The Times* 24.4. 1851.

¹⁶² *Regulator* kääntyy suomeksi valvojaksi tai säätelijäksi.

yli 20 000 kappaletta.¹⁶³ Tämän enempää Regulator ei paljasta itsestään, mutta kaikkien muiden kausilipun ostaneiden tavoin hänen oli pakosta varakas henkilö.

Myös Move on nimimerkillä kirjoittanut henkilö oli huolissaan kausilippulaisilta kerättävistä allekirjoituksista, joista kirjoittaja oli kuullut suoraan kuninkaallisen komission jäseneltä. Move onin mielipidekirjoitus oli myös suhteellisen pitkä, vaikka siinä lopulta oli vain yksi argumentti. Nimittäin se, miten allekirjoitusten kerääminen naisilta tulisi olemaan raskas ja hidas prosessi. Move onin mukaan julkinen kirjoittaminen olisi usealla naiselle jännittävä ja stressaannuttava tilaisuus, mikä hidastaisi jonoa entisestään ja olisi luontaisesti vaikea paikka naisille. Lisäksi naisten asuun kuuluneen hanskan poistaminen veisi kirjoittajan mukaan paljon aikaa. Tämän hän oli itse todennut, kun oikeussalissa naispuolisia todistajia pyydettiin ottamaan hanska pois kädestä heidän vakuuttaessaan rehellisyyttään käsi Raamatulla. Lopuksi Move on ehdottaa, ettei allekirjoituksia kerätäisi laisinkaan, sekä pahoittelee että hänen ehdotuksensa saapui vain paria päivää ennen avajaisia.¹⁶⁴ Joka tapauksessa Move onin perusteet allekirjoitusten poistamiselle ovat erittäin mielenkiintoiset, eikä vastaavia argumentteja ole löydettävissä muista mielipidekirjoituksista Osa Englannin yläluokasta ihanoi ajatusta ”heikosta naisesta”, joka pysytteli kodin suojissa. Samaan aikaan viimeiseen asti ”herrasmiesmaisesti käyttäytyvän” aviopuolison tehtäväksi jäi elättää perheen omalla työllään.¹⁶⁵ Move onin ajatus allekirjoituksen tuottamasta stressistä naisille kuvaa hyvin ”heikon naisen” ihannetta. Toisaalta kirjoitus- ja lukutaito olivat arvostettuja piirteitä yläluokan naisten keskuudessa ja myös naisen taitoa keskustella sivistyneesti pidettiin tärkeänä.¹⁶⁶ Näin ollen on helppoa ymmärtää, miksi myös naisten toivottiin vierailevan näyttelyssä ja sivistävän itseään. Move onin mielipidekirjoitus onkin tässä suhteessa hieman ristiriitainen näyttelyn sivistävien tavoitteiden sekä yleisten arvojen kanssa.

Kausilipuista kirjoittivat myös samana päivänä kuin Regulator nimimerkit An Exhibitior sekä N.R.D. Molemmat kirjoittivat suhteellisen lyhyesti siitä, miten kausilippujen hinta

¹⁶³ Regulator, Season Tickets, *The Times* 24.4. 1851

¹⁶⁴ Move on, To the Editor of the Times, *The Times* 30.4. 1851.

¹⁶⁵ Nelson 2007, 17.

¹⁶⁶ Peel (1934) 1951, 92.

oli noussut yllättäen hieman ennen näyttelyn avautumista. An Exhibitor kertoi hintojen nousseen yhdellä punnalla ja yhdellä shillingillä, mikä oli hänen mukaansa johtanut siihen, että ihmiset alkoivat kerätä protestina nimiä lippukassan tuntumassa. An Exhibitor pelkäsi, että kuningatar Viktorian ilmoitus tulla paikalle avajaisiin johtaisi lippujen hintojen nousuun. Se oli hänen mukaansa väärin, koska tällöin järjestäjät törkeästi käyttäisivät kuningatarta hyödykseen. Myös N.R.D. oli joutunut yllätyttyään hintojen noususta, kun hän olisi halunnut ostaa kausilipun myös vaimolleen. Mielenkiintoista kyseisessä mielipidekirjoituksessa on se, miten N.R.D. kertoi ystävänsä ostaneen samana päivänä ja samoihin aikoihin oman kausilippunsa suoraan näyttelyn alun perin ideoimalta *Royal Society of Art*:silta muita alempaan hintaan.¹⁶⁷ Yksikään tätä pro gradua varten lukemani tutkimus ei mainitse tätä hinnanmuutosta sanallakaan. Näin ollen on mahdollista, että kyseessä on saattanut olla lippukassan erehdys tai virhe, mitä tukee myös se, että N.R.D:n ystävä sai kausilippunsa alkuperäiseen ja tutkimuksen tukemaan hintaan toisaalta. Molemmat kirjoittavat ovat varmasti olleet varakkaita ihmisiä, koska heillä on alun perinkin varaa ostaa kausilippu näyttelyyn. N.R.D. jopa ilmoittaa tukeneensa näyttelyä yli tuhannella punnalla.¹⁶⁸ Kyseessä on tolkuttoman suurin summa, sillä esimerkiksi itse kuningatar Viktoria tuki näyttelyä samaisella summalla ja prinssi Albert taas 500 punnalla.¹⁶⁹ Jos N.R.D:n väite yli tuhannen punnan rahoituksesta pitää paikkaansa, on hän pakosta kuulunut aivan korkeimpaan eliittiin ja Englannin rikkaimpien henkilöiden joukkoon. Tästä huolimatta myös hänestä ja An Exhibitorista kausilippujen hintojen nosto on ollut tarpeeksi tärkeä ja iso asia, jotta siitä kannatti kirjoittaa *The Timesin* mielipidepalstalle.

Pari viikkoa näyttelyn avautumisen jälkeen julkaistussa mielipiteessä nimimerkki A Father of a family kirjoitti näyttelyssä käymisestä lasten kanssa. Kyseinen kirjoittajan mielestä lasten olisi ollut hyvä päästä tutustumaan näyttelyyn opetuksellisista syistä ja siksi hän kysyikin, olisiko lasten mahdollista päästä sisään puoleen hintaan. Nykyisillä hinnoilla ei kirjoittajalla olisi ollut varaa ottaa lapsia mukaan näyttelyyn.¹⁷⁰ Lippujen hinnat

¹⁶⁷ N.R.D., Season Tickets, *The Times* 24.4. 1851

¹⁶⁸ N.R.D., Season Tickets, *The Times* 24.4. 1851

¹⁶⁹ Gibbs-Smith (1950) 1981, 9.

¹⁷⁰ A Father of a family, The Great Exhibition, *The Times* 17.5. 1851.

laskivat noin viikko A Father of a family mielipidekirjoituksen ilmestymisen jälkeen viidestä shillingistä vain yhteen. Lippujen hinnoista tuli siis itseasiassa jopa halvempia, mitä kirjoittaja oli toivonut.¹⁷¹ A Father of a family mielipidekirjoitus heijastelee siis samoja ajatuksia, joita vuoden 1851 maailmannäyttelyn julkisiksi tavoitteiksi oli asetettu, kuten kansan sivistäminen. Paul Greenhalghin mukaan näyttely oli suunniteltu niin, että tapahtumassa vieraileva heikosti koulutettu alemman luokan edustaja pystyisi siitä jotain oppimaan.¹⁷² Tällä sivistämisellä tähdättiin yleisesti koko alemman luokan sivistämiseen, eikä suoranaisesti pelkästään lapsiin ja nuoriin. A Father of a family on itse ollut suhteellisen varakas koska hänellä ilmeisesti ainakin ilman lapsiaan olisi ollut varaa vierailla näyttelyssä sen ensimmäisten viikkojen aikana, jolloin lippujen hinnat olivat korkeimmillaan. A Father of a familyn lapset eivät siis kuuluneet siihen ihmisryhmään mihin näyttelyn sivistävät vaikutukset olivat ensisijaisesti kohdistettu. Ylemmän luokan perheestä tulevana heidän koulutuksensa ja sivistyksensä oli varmasti korkeampi kuin suurimmalla osaa työläisistä ja alemmien luokkien edustajista. Prinssi Albert, Henry Cole ja muut näyttelyn järjestäjät varmasti arvostivat myös mahdollisuutta tarjota sivistystä ylempien luokkien lapsille ja nuorille, mutta fokuksen ollessa alemmissa luokissa ei ole yllättävää, ettei vuoden 1851 maailmannäyttelyssä myyty erikseen lasten lippuja.

Lasten ja nuorten puolesta kirjoitti myös nimimerkki G.H., jonka mielipidekirjoitus ilmestyi *The Timesin* sivuilla vain viikko A Father of a family kirjoituksen jälkeen. G.H. kirjoitus eroaa edeltäneestä siinä, ettei kirjoittaja toivo halvempia lippuja itselleen tai perheelleen, vaan hän toivoi, että Lontoon koulujen oppilaat pääsisivät jonakin päivänä tutustumaan maailmannäyttelyyn. G.H. tunnusti tämän vaativan hieman järjestelyjä sekä suunnittelua, mutta hän uskoi prinssi Albertin ja kuningatar Viktorian suhtautuvan ehdotukseen myönteisesti. Mielenkiintoista kyllä, G.H. ei vetoa koululaisten sivistämiseen, vaan enemmänkin siihen, että vuoden 1851 maailmannäyttely saattaa olla kyseisille lapsille ainut mahdollisuus koko elämänsä aikana vierailla niin mahtavassa tapahtumassa.¹⁷³

¹⁷¹ Gibbs-Smith (1950) 1981, 24.

¹⁷² Greenhalgh 1988, 19.

¹⁷³ G.H., The Great Exhibition, *The Times* 23.5. 1851.

Samoilla linjoilla oli myös vuoden 1851 toukokuun lopulla kirjoittanut nimimerkki Miles, joka toivoi, että lomilla olevat armeijan upseerit voisivat ostaa itselleen lomansa ajaksi kausilipun. Miles kertoi, että armeijan korkein johto oli tarkoituksella päästänyt upseerit lomille juuri näyttelyn ajaksi. Lisäksi hän toivoi upseereille myytävien kausilippujen maksavan vähemmän kuin tavallisesti, koska upseerien loma kesti vain kolme viikkoa. Miles ehdotti kyseiseksi hinnaksi 10 shillinkiä miehiltä ja 6 shillinkiä naisilta.¹⁷⁴ Oletettavasti tämä naisten lyhyempi kausilippu olisi upseerien vaimoille, mikä kertoo siitä, ettei Miles olettautunut, että upseerien vaimot olisivat hankkineet yksinään kausilippua näyttelyyn. Englannin armeijan korkeimman johdon päätös päästää upseerit kolmen viikon lomalle ihan vain näyttelyä varten kertoo näyttelyä kohtaan tunnetusta kunnioituksesta sekä mielenkiinnosta. Samaa osoittavat myös A father of a familyn sekä G.H.:n mielipidekirjoitukset. Niissäkin keskeisenä aiheena oli mahdollistaa näyttelyyn pääseminen sellaisille ihmisille joille se ei tällä hetkellä vielä ollut mahdollista. Tosin on hyvä huomata, ettei yksikään näistä kolmesta ottanut kantaa siihen pitäisikö myös ongelmallisiksi ja jopa hieman uhkaavaksi koetut työläiset tai muut alempien luokkien jäsenet päästää halvemmalla tai jopa ilmaiseksi näyttelyyn. G.H.:n mielipidekirjoituksesta ei ilmennyt hänen yhteiskuntaluokkaansa, mutta kuten edellä mainittua, oli A Father of a family todennäköisesti varakas ja myöskään upseerina toiminut Miles ei kuulunut alimpiin yhteiskuntaluokkiin.

Tässä luvussa läpi käydyt mielipidekirjoitukset ovat lähes kaikki kirjoitettu ennen shillingin päivien lanseeraamista. Näyttelyn ensimmäiset viikot olivatkin käytännössä vain rikkaiden etuoikeus, joten työväenluokalla tai muilla ei niin varakkailta henkilöillä ei vielä tuolloin ollut käytännön mahdollisuutta vierailta näyttelyssä. Myöskään tästä aiheesta suoranaisesti valittavaa mielipidekirjoista ei *The Timesin* sivuilta löytynyt. Alemman luokan edustajat eivät siis joko kuuluneet *The Timesin* lukijakuntaan tai ainakaan he eivät uskoneet saavansa ääntänsä kuuluviin *The Timesin* kautta. Tilanne oli täysin toinen ylempien luokkien edustajien kanssa, jotka taas selvästi uskoivat *The Timesin* olevan loistava keino saada oma ääni kuuluville.

¹⁷⁴ Miles, To the Editor of the The Times, *The Times* 29.5. 1851.

3.2. Esineistä ja näytteilleasettajien asemasta

Tässä alaluvussa käsittelen näyttelyesineitä ja näytteilleasettajille tarkoitettuja palkintoja käsitteleviä mielipidekirjoituksia, joten huomion saavat nyt näyttelyvieraiden sijaan näyttelyn mahdollistanut taho. Vuoden 1851 maailmannäyttelyn esineistä ja palkinnoista kirjoitettiin *The Timesiin* yhteensä 14 mielipidekirjoitusta, joista suurin osa ilmestyi joko hieman ennen näyttelyä, tai sen ensimmäisten viikkojen aikana. Toistuvia teemoja olivat päätös kieltää näyttelyesineiden hintojen julkaiseminen sekä näyttelyssä jaettujen palkintojen tuomaritoiminta. Yleiskuvaukset esineistöstä taas loistavat poissaolollaan. Nähtävästi *The Timesin* mielipidepalstaa ei ole koettu oikeaksi paikaksi julkaista yksittäisten ihmisten kokemuksia tai näkemyksiä näyttelyesineistä, vaikka esillä olikin monia upeita esineitä. Ehkäpä eniten huomiota saivat USA:n *kreikkalainen orjatar* -veistos, sekä Intiasta tuotu, tuolloin maailman suurimpana tunnettu timantti *Koh-i-Noor*.¹⁷⁵ Esillä oli myös lukuisia höyrykoneita kuten *The Timesin* moderni kahdeksansylinterinen painokone. Höyrykoneita varten näyttelyyn oli rakennettu oma boileri, jotta koneet saataisiin käyntiin yleisön iloksi.¹⁷⁶ Koneiden näkyvä läsnäolo näyttelyssä oli ymmärrettävää, sillä Lontoon maailmannäyttely pohjimmiltaan todella oli teollisuusnäyttely. Niistä ei kuitenkaan *The Timesin* mielipidepalstalle kirjoitettu yhtään mitään. Koneet olivat käytännössä kaikki Isosta-Britanniasta, kun taas muut valtiot keskittyivät perinteisempää ja hienompaa käsityötä edustaviin esineisiin. Britit siis panostivat muita maita enemmän esineidensä teolliseen puoleen niiden kauneuden kustannuksella.¹⁷⁷ Näyttelyesineiden tuottamaa ihmetystä kuvaa hyvin etenkin uskonnon ja tieteen suhdetta historiassa tutkineen Geoffrey Cantorin kuvaus tilanteesta.

“Visitors to the Great Exhibition were overwhelmed by the size, brightness, and spaciousness of the building and by the immense number and variety of material artefacts and raw materials on display. They saw samples of wheat and iron ore, pots and knives, steam engines and wooden sideboards, statues and dyed fabrics, and so much more.”¹⁷⁸

¹⁷⁵ Gibbs-Smith (1950) 1981, 86.

¹⁷⁶ Gibbs-Smith (1950) 1981, 23; Picard 2005, 220.

¹⁷⁷ Langer 1969, 33-24.

¹⁷⁸ Cantor 2015, 230.

Samalla Cantorin kuvaus kertoo hyvin siitä, miten laajasti erilaisia esineitä näyttelyssä on ollut. Cantor mainitsee esimerkiksi raaka-aineet, koneet, kankaat ja taiteet. Näyttelyssä todella oli esillä niin arkipäivän esineistöä, arvokkaita jalokiviä kuin tuolloisen tekniikan kärkeä.

Ensimmäinen näyttelyn esineitä käsittelevä mielipidekirjoitus ilmestyi *The Timesissä* jo vuoden 1850 marraskuussa. Kyseinen kirjoitus ilmestyi siis noin neljä kuukautta ennen näyttelyn avautumista. Kyseisessä kirjoituksessa nimimerkki John Gray pyysi korjausta *The Timesin* aikaisemmin julkaisemaan artikkeliin. John Grayn mukaan *The Times* oli väärässä väitteessään, ettei näyttelykomitea ollut vielä päättänyt keiden nimet tulisi olla esillä näyttelyesineiden yhteydessä. John Gray kertoi että, näyttelykomitea sekä Lontoon kaupungin edustajat olivat kokoustaneet asiasta prinssi Albertin johdolla jo vuoden 1850 kesällä. Tämän mielipidekirjoituksen kirjoittajan mukaan kyseinen kokous oli päättänyt, että niin esineen valmistajalla, omistajalla, suunnittelijalla tai keksijällä oli oikeus asettaa esineitä näytille. Näytteilleasettajan tuli vain julkisesti ilmoittaa oma suhteensa kyseiseen esineeseen. Lisäksi kokous oli John Grayn mukaan päättänyt, että kaikkien esineen kehityksen ja valmistamisen kannalta tärkeiden ihmisten nimet tuli olla esillä. Kirjoittaja itse ilmoitti olleensa läsnä kokouksessa Lontoon kaupungin edustajana.¹⁷⁹ Valitettavasti 1800-luvun Isossa-Britanniassa eli useampi John Gray, jotka olisivat ammatinsa puolesta voineet olla tämän mielipidekirjoituksen takana, joten hänen todellinen henkilöllisyytensä jää selvittämättä. John Grayn mielipidekirjoitus on siitä mielenkiintoinen, että se tosiaan pyysi korjausta *The Timesin* artikkeliin, mutta silti muuten kehui kyseistä artikkelia. John Grayn kirjoituksen lisäksi vuoden 1851 maailmannäyttelyä käsittelevien mielipidekirjoitusten joukosta löytyy vain yksi toinen oikaisupyyntö. Tästä voidaan päätellä *The Timesin* lukijakunnan olleen suhteellisen tyytyväinen lehden uutisointiin näyttelyyn liittyen.

Tämä toinen oikaisupyyntö ilmestyi pari viikkoa näyttelyn avautumisen jälkeen vuoden 1851 toukokuun puolessa välissä. Kyseisessä tekstissä William Pearce pyytää oikaisua *The Timesin* raporttiin eräistä näytteillä olevista korukivistä. William Pearce väittää, että

¹⁷⁹John Gray, To the Editor of The Times, *The Times* 12.11.1850.

The Timesin ilmoittama kivien hioja oli väärä ja kyseiset kivet olisivat hänen käsialaansa.¹⁸⁰ Molemmat oikaisua pyytäneet kirjoittajat pitivät siis tärkeänä, että kunnia näytteillä olevista esineistä tuli sinne, minne se kuuluikin. Lontoon 1851 maailmannäyttely oli kuitenkin valtava yleisömenestys, jossa vieraili lopulta ennennäkemättömät yli kuusi miljoonaa ihmistä.¹⁸¹ Näin ollen näyttely oli myös loistava tilaisuus esitellä omia tuotteitaan ja taitojaan, joten kirjoittajien ja varmasti kaikkien muidenkin näytteilleasettajien toive saada heille kuuluva tunnustus on ymmärrettävää. Ensimmäisen oikaisupyynnön lähettänyt John Gray haki ehkä lisää uskottavuutta kirjoitukselleen esiintymällä omalla nimellä. Hänen tekstinsä uskottavuus nojaa vahvasti siihen, että lukija uskoo hänen olleen läsnä tässä hänen mainitsemassaan kokouksessa. Sen sijaan William Pearce on todennäköisesti esiintynyt omalla nimellään juurikin sen takia, että kunnia esillä olleista korukivistä tulisi hänelle.¹⁸² Se miten molemmat oikaisupyynnöin varustetut mielipidekirjoitukset käsittelevät juuri näyttelyesineitä kertoo siitä, kuinka merkittävänä tapahtumana sekä mahdollisuutena maailmannäyttely koettiin.

Vuoden 1850 joulukuussa *The Timesin* mielipidepalstalle ilmestyi ensimmäinen näyttelyesineiden hintojen piilottamisesta huolestunut kirjoitus nimimerkiltä A Westriding manufacturer. Mielenkiintoisesti kirjoittaja aloittaa toteamalla, että asiasta on jo puhuttu paljon, mutta ainakaan *The Timesin* mielipidepalstalla ei ollut ennen tätä kirjoitusta julkaistu aiheesta mitään. Kyseinen keskustelu on siis käyty jossain muualla. Lisäksi A Westriding manufacturer ilmoitti olevansa erittäin pettynyt kuninkaallisen komission päätökseen kieltää näyttelyesineiden hintojen julkaiseminen. Mielipidekirjoituksessaan hän väitti, että hintojen piilottaminen tappaa suuren osan mielenkiinnosta, joka muuten kohdistuisi suhteellisen tavallisiin esineisiin. Tavallinen näyttelyvieras ei hänestä pystyisi vertailemaan eri maista tulevia samanlaisia tuotteita keskenään, jos hinnat olisivat piilossa. A Westriding manufacturerin mukaan hintojen julkaiseminen kertoisi näyttelyvieraille kuinka halvalla ja tehokkaasti tuottajat pystyivät tuotteitaan tuottamaan, mikä hel-

¹⁸⁰ William Pearce, To the Editor of The Times, *The Times* 15.5.1851.

¹⁸¹ Syrjämaa 2007, 17.

¹⁸² Briteistä löytyy Pearce Jewellers Ltd niminen koruliike. Se on tosin perustettu vasta 1909, mutta on mahdollista, että liikkeen ovat perustaneet William Pearcen jälkeläiset. Katso: <http://www.pearcejewelers.co.uk/>

pottaisi vertailua sekä nostaisi kiinnostusta arkisempiin esineisiin. Lisäksi hän pelkäsi hintojen piilottamisen houkuttelevan näyttelyyn vain outoja tai muuten harvinaisia esineitä. Omien sanojensa mukaan A Westriding manufacturer oli seurannut tarkkaan kuninkaallisen komission aiheesta käymää keskustelua, muttei nähnyt komission antaneen yhtään hyvää argumenttia hintojen piilottamisen puolesta.¹⁸³ Nimimerkkinsä puolesta kyseisen mielipidekirjoituksen kirjoittaja oli jonkin asian tuottaja tai valmistaja. Westriding viittasi todennäköisesti Yorkshiren maakuntaan nimeltä West Riding of Yorkshire. A Westriding manufacturer ei kertonut suoraan itse osallistuvansa maailmannäyttelyyn näytteilleasettajana. Tästä huolimatta on todennäköistä, että kirjoituksen motiivina toimi halu saada kirjoittajan omien tuotteiden hinnat esille näyttelyssä.

Edellisen mielipidekirjoituksen kanssa samoilla linjoilla oli vuoden 1851 helmikuussa nimimerkki Scrutator¹⁸⁴. Myös Scrutator oli huolissaan hintojen piilottamisesta ja A westriding manufacturerin esittämien argumenttien lisäksi hän uskoi näytteilleasettajien esittelevän hienompia tuotteita, kuin mitä he oikeasti valmistavat. Tällöin esillä olevat esineet ja tuotteet eivät vastaisi oikeaa tuotantoa. Scrutatorin mielestä hintojen julkaisu mahdollistaisi ”oikean” tuotannon esittelyn koristellun ja huolitellun ”valetuotannon” sijaan. Lisäksi hän uskoi hintojen julkaisun palvelevan myös Lontoon asukkaita, koska tuottajien näyttelyssä esittämät tuotantokustannukset ja myyntihinnat osoittaisivat, kuinka paljon lontoolaiset kauppiaat vetivät välistä.¹⁸⁵ Täsmälleen samaa mieltä Scrutatorin kanssa oli noin viikkoa myöhemmin kirjoittanut nimimerkki A Country gentleman, joka kertoi, miten hän oli tilannut lampun lontoolaiselta käsityöläiseltä, mutta oli joutunut luopumaan tilauksesta, koska lampun hinta oli ollut liian korkea. Lopulta hän oli tilannut täysin samanlaisen lampun Birminghamistä huomattavasti halvemmalla hinnalla. Lontoon kalliiden hintojen lisäksi A Country gentleman otti kantaa Scrutatorin huoleen hintojen piilottamisesta ja ehdotti ratkaisuksi erillistä katalogia, jossa halukkaat näytteilleasettajat olisivat voineet julkaista tuotantokustannuksensa sekä myyntihintansa.¹⁸⁶ Katalogin tarvetta hän perusteli seuraavasti: ” *It is indeed very desirable that the public*

¹⁸³ The Great Exhibition, *The Times* 5.12.1850.

¹⁸⁴ Nimimerkki on vanhaa englantia ja kääntyy vapaasti henkilöksi, joka ottaa asioista selvää tai toimii virallisena äänenlaskijana

¹⁸⁵ Scrutator, To the Editor of *The Times*, *The Times* 13.2. 1851.

¹⁸⁶ A Country gentleman, *Manufactures and tradesmen*, *The Times* 19.2. 1851.

should have a better knowledge of the difference existing between the manufactures and tradesmen's prices."¹⁸⁷

A Country gentlemanin kertomus Lontoon korkeista hinnoista toimi siis esimerkkinä, jonka avulla hän koitti ajaa asiaansa. Hän siis toivoi, että hintojen julkaiseminen laskisi yleistä hintatasoa Lontoossa. Lopulta komission päätös pitää hinnat piilossa pysyi voimassa, joten A Westriding manufacturerin, Scrutatorin sekä A Country gentlemanin toiveet eivät toteutuneet.¹⁸⁸

Taidehistorioitsija ja maailmannäyttelyitä paljon tutkinut Paul Greenhalg väittää, että kauppa ja kapitalismi nähtiin luontaisena ja jopa ihannoitavana tilana Viktoriaanisessa Englannissa. Tämä on selvässä ristiriidassa hintojen piilottamisen kanssa. Lisäksi vuoden 1851 maailmannäyttelyn yhden keskeisemmän motiivin katsotaan olleen halu edistää brittiläisten tuotteiden menekkiä niin kotimaassa kuin manner Euroopassakin, joten hintojen piilottaminen todella tuntuu oudolta ratkaisulta.¹⁸⁹ Lontoon historiaan erikoistunut Liza Picard taas kuvailee miten Ranska, Saksa ja jossain määrin myös USA olivat nousseet vuoteen 1851 mennessä uhkaamaan Englannin ehdotonta asemaa maailmanmarkkinoilla. Picardin mukaan etenkin hienot ja hyvältä näyttävät ranskalaiset tuotteet söivät englantilaisten tuloja, vaikka ne olivatkin teknillisesti kehittymättömämpiä. Siksi myös Picardin mukaan hintojen piilottaminen aiheuttikin närää, etenkin niissä näytteilleasettajissa, jotka pystyivät tuottamaan jotain tuotetta halvalla ja paljon ilman että tuotteen laatu laski.¹⁹⁰ Muista tutkijoista poiketen Brittiläisen imperiumin tutkijalla Jeffrey Auerbachilla on tarjota selitys hintojen piilottamiselle. Hänen mukaansa näyttelyn järjestäjät päätyivät tähän ratkaisuun, koska he toivoivat ihmisten huomion kiinnittyvän enemmän hienosti ja taidokkaasti valmistettuihin esineisiin. Auerbach uskoo järjestäjien halunneen edistää brittien "makua" ohjaamalla heitä taidokkaasti valmistettujen esineiden pariin. Järjestäjien mielestä hieman yksinkertaisempien tai laadullisesti heikompien esineiden valmistaminen edullisesti ja tehokkaasti oli toki mielenkiintoista, muttei kuitenkaan

¹⁸⁷ A Country gentleman, Manufactures and tradesmen, *The Times* 19.2. 1851.

¹⁸⁸ Gibbs-Smith (1950) 1981, 23.

¹⁸⁹ Greenhalgh 1988, 23; Picard 2005, 215.

¹⁹⁰ Picard 2005, 215.

”hyvän maun” mukaista.¹⁹¹ Auerbachin näkemys sopii yleisesti näyttelyn järjestäjien toiveisiin ja motiiveihin sivistää brittiläisiä, mutta hän jää näkemyksiensä kanssa yksin. Auerbachin lisäksi yksikään toinen tutkija ei kommentoi syitä hintojen piilottamiselle sanallakaan. He lähinnä vain toteavat asian olleen näin ja kertovat sen aiheuttaneen närää näytteilleasettajien keskuudessa. Tämä on mielestäni yllättävää. Auerbach on tutkinut maailmannäyttelyitä runsaasti ja muu tutkimus myös viittaa häneen usein. Siksi pidän hänen näkemystään hintojen piilottamisen syille uskottavina, vaikka muu tutkimus ei tätä vahvistakaan.

Edellä käsiteltyjen tekstien lisäksi *The Timesin* mielipidepalstalla ilmestyi vain muutama muu näyttelyn esineisiin tai näytteilleasettajiin keskittyvää mielipidekirjoitusta. Näitä myöhempiä tekstejä yhdistää huoli näytteilleasettajien tasavertaisesta kohtelusta. Keskustelu siirtyikin esineistä näytteilleasettajiin ja heille jaettaviin palkintoihin. Lontoon maailmannäyttelyn ihmeellisiä esineitä ei siis käsitelty *The Timesin* mielipidepalstalla käytännössä lainkaan. Ihmisten henkilökohtaiset kokemukset näyttelystä tai siellä esillä olleista esineistä päätyivät todennäköisemmin päiväkirjoihin tai kirjeisiin. Myöskään *The Times* ei käsitellyt esineitä sen enempää pääkirjoituksissaan. Tosin lehdessä ilmestyi myös vuoden 1851 maailmannäyttelyä esitteleviä mainoksia. Niissä esineet pääsivät varmasti paremmin esille.

Nimimerkki A Protestant Clergyman oli vuoden 1851 huhtikuussa huolissaan protestanttisen raamatunkäännöksen asemasta näyttelyssä. Ensinnäkin kyseinen kirjoittaja oli ihmeissään, miksei näyttelyä ja sen esineistöä käsittelevissä artikkeleissa sanottu mitään Raamatusta. Toinen häntä ärsyttänyt asia oli, miten pienet ja huonot tilat *British and Foreign Bible Society* nimisen yhdistyksen tekemät protestanttiset raamatunkäännökset olivat saaneet. Hänen mukaan huone oli niin syrjässä ja pieni, että sitä oli vaikeaa löytää. A Protestant Clergyman painottaa, että raamatunkäännösten pitäisi olla kunniapaikalla Kristallipalatsissa joka oli Jumalalle omistettu rakennus. Lisäksi hänen mielestään lähe-

¹⁹¹ Auerbach 1999, 118.

tystyö oli brittiläisyyden ytimessä. 130 eri kielelle käännetyn Raamatun olisi pitänyt kirjoittajan mukaan olla jokaisen protestanttisen brittien ylpeys.¹⁹² Tosin esimerkiksi kirjailijakriitikko sekä Lontoon historiaa tutkinut Peter Ackroyd toteaa Lontoon keski- ja alaluokan etääntyneen kirkosta vuosisadan kuluessa jo siinä määrin, että monet irlantilaiset pitivät kaupunkia lähes pakanallisena.¹⁹³ *British and Foreign Bible Society*:n näyttelyn aikainen presidentti Lordi Ashley kirjoitti päiväkirjaansa seuraavaa:

*“-Except [for] the 148 Translations of the Bible, exhibited by the [British and Foreign Bible] Society . . . there is not one thing to distinguish a moral, from a material existence, a Christian, from a Heathen generation. And yet we are told that this “great fair” is to show the world’s progress.”*¹⁹⁴

British and Foreign Bible Society ei siis selvästi ollut yleisestikään tyytyväinen näyttelyyn. Kritiikin kärki osuu etenkin maailmannäyttelyn materiaalia korostavaan luonteeseen. *The Timesiin* kirjoitetut mielipidekirjoitukset ovat siis linjassa kyseisen järjestön yleiseen suhtautumiseen näyttelyyn.

A Protestant Clergymanin kirjoitukseen ilmestyi jo kahden päivän päästä vastine nimimerkiltä Henry G. Bohn. Kyseinen Henry G. Bohn oli todennäköisesti englantilainen julkaisija, jonka tavoitteena oli julkaista ja kääntää erinäisiä tietokirjoja sekä kirjallisuuden klassikoita massojen luettavaksi.¹⁹⁵ Kyseisen mielipidekirjoituksen mukaan Bohn vastasi näyttelyn osastosta numero 17, mikä oli varattu kirjoille sekä painotuotteille.¹⁹⁶ Tämä kyseinen osasto sopisi yhteen tunnetun Bohnin ammattiin kirjojen tuottajana. Näin voidaan olla suhteellisen varmoja, että kyseisen mielipidekirjoituksen kirjoittaja todella oli kyseinen kuuluisa julkaisija. Bohnin mukaan *British and Foreign Bible Society* yhdistyksen anomus tilasta oli alun perin ollut 150 jalkaa, eli reilut 45 metriä, mihin näyttelytilana jakamisesta vastannut komissio ei ollut suostunut. Lopulta kyseinen komissio ohjasi yhdistyksen Bohnin puheille. Ilmeisesti Bohn oli ehdottanut, että näytteille tulevat Raamatun käännökset tulisi asettaa suljettuina kirjahyllyyn, mistä näyttelyvieraat voisivat itse

¹⁹² A Protestant Clergyman, The Great Exhibition and the Bible, *The Times* 15.5.1851.

¹⁹³ Ackroyd 2001, 582.

¹⁹⁴ Cantor 2012, 442.

¹⁹⁵ BMJ 2011;343: d6842 <http://www.bmj.com/content/343/bmj.d6842>

¹⁹⁶ Henry G. Bohn, The Great Exhibition and the Bible Society, *The Times* 17.5.1851; Gibbs-Smith (1950) 1981, 16.

ottaa ne esille. Tällöin Bohnin mielestä Raamatun käännöksille riittäisi 25 jalkaa, eli va-
jaat kahdeksan metriä. *British and Foreign Bible Society* ei kuitenkaan suostunut tähän,
joten ainut tarpeeksi suuri tila oli ollut A Protestant Clergymanin kritisoima syrjäinen
nurkka. Kirjoituksensa lopuksi Bohn pesi kätensä koko asiasta ja ilmoittaa ettei lopulli-
nen päätös raamatunkäännöksille myönnetystä tilasta ollut lopulta enää hänen tai hä-
nen johtamansa ryhmän päätettävissä.¹⁹⁷ Valitettavasti kyseinen mielipidekirjoitus pu-
huu vain tilojen leveydestä eikä tilan syvyydestä mainita mitään. A Protestant Clergyman
ei myöskään täsmentänyt kuinka monta fyysistä kopiota Raamatusta oli näytillä. On siis
täysin mahdotonta arvioida kuinka kohtuullinen vaatimus yli 45 metrin näyttelytilasta
todella oli. Lopulta *British and Foreign Bible Society*:n toimeista näyttelyssä oli ilmeisesti
esillä yhteensä 165 eri raamatunkäännöstä.¹⁹⁸

A Protestant Clergymanin huoli on sikäli ymmärrettävä, koska esimerkiksi uskonnon sekä
maailmannäyttelyiden suhdetta tutkinut John P. Burris kertoo brittien suhtautuneen
etenkin katolilaisuuteen suurella varauksella.¹⁹⁹ Burrisin mukaan englantilaiset arvotti-
vat uskonnot tarkan hierarkian mukaan, jossa ylimpänä luonnollisesti anglikaaninen
kirkko. Niin sanottuja ”villejä uskontoja” he arvostelivat sen mukaan, kuinka sivistynyt
kyseinen kulttuuri muuten oli. Burris korostaa englantilaisten olleen huolissaan lähinnä
katolilaisuuden vaikutuksen noususta ohittaen muut uskonnot lähes kokonaan. Hänen
mukaansa myös *The Times* olisi ilmaissut toiveen saada anglikaaninen, eli ”oikea kirkko”
selvästi näkyville, jotta ulkomaalaiset näyttelyvieraat tutustuisivat siihen. Yleisesti ot-
taen Burrisin mielestä Englannin kirkonmiehet ottivat näyttelyn ilolla vastaan ja kokivat
sen olevan merkki Jumalan suosiosta. Tosin näyttelyssä esillä olleet alastomia naisia ku-
vanneet patsaat saivat osakseen myös kritiikkiä Englannin papistolta. Osa papistosta pel-
käsi myös näyttelyn korostavan liiaksi ihmisten materiaalisia saavutuksia.²⁰⁰ A Protes-
tant Clergymanin mielipidekirjoitus tukee Burrisin näkemyksiä käytännössä sata pro-
senttisesti. *The Times* tosiaan ilmaisi negatiivisen suhtautumisensa katolilaisuuteen

¹⁹⁷ Henry G. Bohn, *The Great Exhibition and the Bible Society*, *The Times* 17.5.1851.

¹⁹⁸ Cantor 2010, 46.

¹⁹⁹ Burris 2001, 50.

²⁰⁰ Burris 2001, 24-26, 50-59; Langer 1969, 581; Cantor 2012, 442.

14.5.1851 ilmestyneessä pääkirjoituksessa, jossa se arvostelee katolilaisuuden olevan kaikkea hyvää ja tarpeellista kehitystä vastaan.²⁰¹

Ylpeyttä sekä huolta omista näytteillä olleista esineistä ja niiden kohtelusta kuvasti myös vuoden 1851 heinäkuun lopulla ilmestynyt nimimerkki J.T.U:n pitkäkö kirjoitus siitä, miten USA:n näytteille tuomat esineet ja tuotteen kohtasivat liian ankaraa kritiikkiä. J.T.U valitti, että USA:n esineitä arvioitiin samoilla kriteereillä kuin eurooppalaisia esineitä. J.T.U:n mukaan tämä oli kohtuutonta, koska USA:n esineet piti tuoda kaukaa. USA oli myös valtiona yhä todella nuori ja jonka talous ja tuotanto keskittyivät yhä vahvasti maatalouteen. J.T.U arvosteli myös joidenkin englantilaisten tapaa tehdä pilaa USA:n näytille tuomista esineistä. J.T.U maalailee tekstissään useamman rivin verran kuvia USA:n villistä luonnosta ja ankarista olosuhteista, joiden takia USA:n esineet ja tuotteet eivät voineetkaan olla samalla tasolla kuin lähempää saapuneet eurooppalaiset esineet. Lopuksi hän myös toivoo, että jokainen amerikkalainen tuntisi isänmaallista ylpeyttä siitä, että USA:n nuori valtio ylipäätään saapui valtameren yli esittelemään tuotteitaan koko muulle maailmalle.²⁰² Mielenkiintoista kyllä, J.T.U ei käsitellyt sanallakaan näytelyssä jaettavia palkintoja, vaan hänen mainitsemansa epäreilu kohtelu ilmeni mielipidekirjoituksessa lähinnä englantilaisten ilkeissä kommenteissa ja vitseissä. Lisäksi kyseinen kirjoitus kertoo siitä, että *The Times* oli edes hieman tunnettu USA:ssa, sillä kirjoittaja valitsi juuri *The Timesin* omaksi äänitorvekseen. J.T.U:n kirjoituksen ja historiantutkimuksen välillä on se ristiriita, että esimerkiksi *The Great Exhibition of 1851* teoksen kirjoittanut C.H. Gibbs-Smith mainitsee USA:sta tuodun *kreikkalainen orjatar* -nimisen veistoksen yhtenä näyttelyn kohokohtana ja tunnetuimpana esineenä. Näyttelyssä oli esillä myös esimerkiksi USA:sta tuotu Colt-revolveri sekä Goodyear Companyn kumikone.²⁰³ *Kreikkalainen orjatar* -patsas herätti myös jonkin verran poliittista keskustelua orjien asemasta USA:ssa ja *Punch*-lehti julkaisikin veistoksesta pilapiirroksen, jossa orjatar oli tummaihoisen.²⁰⁴ On siis mahdollista, että osa J.T.U:n mainitsemista englantilaisten ”ilkeistä kommenteista” käsitelivät orjien asemaa USA:ssa. Kulttuurista imperialismia

²⁰¹ The Times pääkirjoitus, *The Times* 14.5.1851.

²⁰² J.T.U., The United States at the Great Exhibition, *The Times* 29.7.1851.

²⁰³ Gibbs-Smith (1950) 1981, 86; Findling 1990, 7.

²⁰⁴ Merrill 2012, 328–330.

sekä brittien ja ulkomaiden kohtaamista tutkineet John McAleer ja John MacKenzie toteavat kuinka tekopyhää suhtautuminen ulkomaalaisiin näytteilleasettajiin kuitenkin lopulta oli. Näyttelyn väitettiin korostavan ihmiskunnan yhtenäisyyttä ja luovan rauhaa, mutta todellisuudessa näyttelyssä kansat jaettiin tylysti ”sivistyneisiin” ja ”villeihin”. Luonnollisesti ainakin omasta mielestään britit itse edustivat ”sivistyneiden” kansojen terävintä kärkeä.²⁰⁵ J.T.U. ja USA:n esille tuomat esineet ovat siis todella saattaneet saada ylimielisiä kommentteja paikallisilta, vaikka USA laskettiinkin ”sivistyneisiin” kansakuntiin. Näytteilleasettajien epätasa-arvoinen kohtelu on siis selvästi koettu ongelmaksi, sillä myös itse *The Times* moitti näyttelyn järjestäjiä asian tiimoilta omassa pääkirjoituksessaan vuoden 1851 elokuussa. Lehden hampaisiin päättyi etenkin näytteilleasettajille suunniteltu illallinen, joka meni täysin mönkään.²⁰⁶

Edellä käsiteltyjen aiheiden lisäksi *The Timesin* mielipidepalstalla käytiin viiden kirjoituksen verran keskustelua näyttelyssä jaetuista palkinnoista. Aikaisemmissa näyttelyissä oli ollut tapana jakaa ansioituneille näytteilleasettajille palkinnoksi rahaa, mutta Lontoon maailmannäyttelystä vastannut kuninkaallinen komission päätti jakaa rahan sijaan eri tasoisia mitalia. Mitalit olivat valmistettu pronssista ja niitä koristi kuningatar Viktorian sekä prinssi Albertin kuvat. Korkeamman tason mitali oli nimeltään *Council Medal*, eli komission mitali, jonka nimi viittasi näyttelyn järjestelyistä vastanneeseen kuninkaalliseen komissioon. Alempi mitali oli taas nimeltään *prize medal*, eli palkintomitale. Komission mitalia jaettiin yhteensä 170 kappaletta ja palkintomitaleja melkein 3 000 kappaletta. Vertailuluvuksi Liza Picardin mukaan näyttelyyn osallistui sen aukioloaikana yli 17 000 eri näytteilleasettajaa, joten aivan jokainen ei mitalia kuitenkaan saanut.²⁰⁷ Komission mitalin saaminen vaati, että näytteilleasettajalla oli esillä jotain uutta ja mulistavaa tai poikkeuksellista suunnittelua edustavia esineitä ja tuotteita. Alemman palkintomitale saattoi saada, jos esillä olleet esineet tai tuotteet edustivat yleisesti hyvää tuotantoa tai suunnittelua.²⁰⁸

²⁰⁵ McAleer 2015,112.

²⁰⁶ The Times pääkirjoitus, *The Times* 30.8.1851.

²⁰⁷ Gibbs-Smith (1950) 1981, 17; Picard 2005, 221.

²⁰⁸ Gibbs-Smith (1950) 1981, 17.

Palkintoja käsitteleviä mielipidekirjoituksia ilmestyi ennen näyttelyä ja sen aikana yhteensä viisi kappaletta. Näissä mielipidekirjoituksissa keskeiseksi teemaksi nousee palkintojen jakamisesta vastanneiden tuomareiden toiminta. Ensimmäinen palkintoja käsittelevä mielipidekirjoitus ilmestyi jo alkuvuodesta 1850, eli yli vuosi ennen näyttelyn avautumista. Prinssi Albert ja Henry Cole aloittivat keskustelut Lontoon maailmannäyttelystä Liza Picardin mukaan alkuvuodesta 1850, joten kyseiset mielipidekirjoitukset ovat tulleet erittäin nopeasti näyttelyn suunnittelun alettua.²⁰⁹ Toisaalta Charles Havard Gibbs-Smith väittää prinssi Albertin ja Henry Colen keskustelleen mahdollisuudesta tehdä suuri kansainvälinen näyttely jo vuoden 1849 puolella, jolloin kaksikon johtama *Royal Society of Arts* oli jälleen järjestänyt onnistuneen kansallisen näyttelyn.²¹⁰ Aihetta käsittelevien mielipidekirjoitusten ilmestyminen *The Timesin* sivuille jo vuotta ennen näyttelyn avautumista kertovat, miten asiasta on keskusteltu jo suunnittelun alkuvaiheessa. Lisäksi tämä keskustelu osoittaa, kuinka tärkeänä asiana mahdolliset ja lopulta näyttelyyn saapuneet näytteilleasettajat ovat palkintoja pitäneet.

Ensimmäinen palkintoja käsitellyt pitkäkö mielipidekirjoituksen kirjoitti nimimerkki An Engineer, joka oli huolissaan näyttelyssä jaetuista mahdollisista rahapalkinnoista. An Engineerin mielestä kunniamaininta olisi tarpeeksi hyvä palkinto, koska jo se riittäisi nostamaan kyseisen näytteilleasettajan myyntiä. Lisäksi An Engineer pelkäsi tavallisen kansan joutuvan palkintojen maksajiksi, eikä hän uskonut kansan olevan tähän tyytyväinen. Kolmas kyseistä kirjottajaa mietityttänyt asia oli palkintojen jakamiseen liittyvä tuomaritoiminta. Engineer ei uskonut koko Englannista löytyvän niin laajasti sivistynyttä joukkoa tuomareita, että he pystyisivät tasapuolisesti arvioimaan koko näyttelyssä olevien esineiden kirjon.²¹¹ Mielenkiintoista tässä mielipidekirjoituksessa on se, kuinka vankka usko kirjoittajalla oli näyttelyn onnistumiseen, vaikka koko projekti oli tuolloin vielä alkutekijöissään. Hänen tekstiään ei siis leimaa muuten tuolloin vielä valloillaan ollut negatiivinen suhtautuminen maailmannäyttelyyn. Kirjoittajan oma suhde näyttelyyn jää myös arvailujen varaan, koska tekstin sisältö ei avaa mitenkään kirjoittajan sosiaalista asemaa tai sitä, oliko hän itse osallisena näyttelyn valmisteluita. Nimimerkki An Engineer

²⁰⁹ Picard 2005, 214.

²¹⁰ Gibbs-Smith (1950) 1981, 8.

²¹¹ An Engineer, The Great Exhibition of 1851, *The Times* 23.1. 1851.

jää myös hieman hämäräksi, sillä termi ”insinööri” ei suoraan viittaa näyttelyihin. Kyseinen nimimerkki olisi ollut luontevampi Kristallipalatsista kirjoittaneelle henkilölle. Lopulta An Engineerin toive kuitenkin toteutui, koska näyttelyssä todella lopulta jaettiin mitaleja rahapalkintojen sijaan.²¹²

Vain pari päivää An Engineerin kirjoituksen ilmestymisen jälkeen, *The Timesin* mielipidepalstalle saapui erittäin kärkeä vastine hänen tekstilleen. Nimimerkki An Intended exhibitor on omassa mielipidekirjoituksessaan eri mieltä käytännössä kaikesta An Engineerin kanssa. An intended exhibitor uskoi esimerkiksi, että näyttelyn oli pakko jakaa rahallisia palkintoja, jotta se houkuttelisi tarpeeksi näytteilleasettajia. An Intended exhibitor vannoo kapitalismin nimeen, eikä usko nuukailun tuottavan mitään uutta tai hienoa. Lisäksi hän oli täysin eri mieltä An Engineerin väitteestä, etteikö Englannista muka löytyisi tarpeeksi laajan tietämyksen omaavia tuomareita.²¹³ Paul Greenhalg kuvaa kapitalismin olleen luontainen ja jopa ihannoitu osa viktoriaanista yhteiskuntaa.²¹⁴ Jos An Engineerin nimimerkki ja suhde näyttelyyn jäivät hieman epäselväksi, on An Intended exhibitor nimimerkkinä sangen selvä. Kyseisellä kirjoittajalla oli varmasti myös omat intressinsä mielessään, kun hän mielipidekirjoituksessaan kärkkäästi puolusti rahapalkintoja. Näiden kahden mielipidekirjoituksen aikainen ilmestyminen *The Timesin* sivuille sekä niiden täysin eriävät mielipiteet osoittavat, että näyttelyn palkinnot herättivät suuriakin tunteita ainakin osassa tuon ajan ihmisissä. *Royal Society of Art* oli tosiaan järjestänyt jo 1840-luvulla pienempiä ja paikallisempia teollisuusnäyttelyitä joihin näytteilleasettajia oli houkuteltu tulemaan paikalle rahapalkintojen voimalla.²¹⁵ Ainakin osa brittiläisistä näytteilleasettajista oli siis tottunut saamaan rahapalkintoja näyttelystä, joten niiden pois jääminen on varmasti aiheuttanut heissä närkästystä.

Seuraava näyttelyn palkintoja käsittelevä mielipidekirjoitus ilmestyi vasta vuoden 1850 marraskuussa, eli lähes 10 kuukautta edellisten jälkeen. Tämän mielipidekirjoituksen kirjoitti A Would be exhibitor, jonka nimimerkki kertoo kirjoittajan suhteesta näyttelyyn. A

²¹² Gibbs-Smith (1950) 1981, 9.

²¹³ An Intended exhibitor, *The Great Exhibition of 1851*, *The Times* 24.1. 1851.

²¹⁴ Greenhalgh 1988, 23.

²¹⁵ Auerbach 1999, 15-17.

Would be exhibitor kertoo olevansa tyytyväinen siihen, että *Goldsmiths' Company* niminen kultaseppien kiltta oli päättänyt lahjoittaa 1000 puntaa näyttelyssä ansioituneille näyttelleasettajille jaettavaksi. Kirjoittaja oli kuitenkin huolissaan siitä, ketkä tuon rahan jakamisesta päättäisivät ja hän pyysikin kultaseppien killalta asiaan selvennystä.²¹⁶ Lukemani historiantutkimus ei mainitse tällaisista erillisistä ja ulkopuolisten tahojen lahjoittamista rahapalkinnoista mitään. Muutenkin erillinen rahapalkinto olisi ollut selvässä ristiriidassa näyttelyssä jaettujen mitalien kanssa. Lisäksi 1000 puntaa oli tuolloin todella suuri summa rahaa, joten siitä luulisi olevan maininta jossain tutkimuksessa. On mahdollista, ettei vielä A Would be exhibitorin mielipiteen ilmestyessä päätöstä jakaa mitalia oltu vielä tehty. Ainakaan kyseinen kirjoittaja ei viittaa asiaan sanallakaan. A Would be exhibitor on ollut varmasti itse kiinnostunut tästä jaettavasta 1000 punnasta, koska hän todennäköisesti uskoi itsellään olleen mahdollisuuksia saada ainakin osuus siitä.

Vuoden 1851 huhtikuun lopulla, eli pari päivää ennen näyttelyn avautumista, *The Times*ssä ilmestyi hyvin lyhyt mielipidekirjoitus nimimerkiltä (pro John Smith and sons) Nield and Collander. Siinä väitettiin erään Herra Georgen olevan itse joidenkin näyttelyssä olevien esineiden tuottaja ja silti hän toimi samaan aikaan palkintojen jakamisesta vastanneessa tuomaristosta. Mielipidekirjoituksessa mainittu Herra George oli siis kirjoittajan mukaan jäävi toimimaan tuomaristossa. Tämä oli (pro John Smith and sons) Nield and Collanderin mukaan epäreilua häntä sekä muita samalla alalla toimivia näyttelleasettajia kohtaan.²¹⁷ Viimeinen palkintoja käsitellyt mielipidekirjoitus ilmestyi aivan vuoden 1851 syyskuun lopulla ja sen kirjoitti nimimerkki An English exhibitor. Kyseinen kirjoitus oli sangen pitkä ja siinä kirjoittaja lähinnä käsitteli huhuja, jotka liittyivät palkinnoista vastanneeseen tuomaristoon. Kyseisten huhujen mukaan alkuperäinen ja asiantunteva tuomaristo oli suuren työtaakan takia vaihdettu uuteen ja vähemmän sivistyneeseen ja tietämättömämpään tuomaristoon. Tämä huhu oli An English exhibitorin mukaan murentanut näyttelyn tuomaritoiminnan uskottavuuden. Lisäksi hänen mukaansa ranskalaiset julkaisivat perättömiä väitteitä ranskalaisille myönnettyjen mitalien määrästä.²¹⁸

²¹⁶ A Would be exhibitor, The Goldsmiths' Company and the Great Exhibition, *The Times* 22.11.1850.

²¹⁷ (pro John Smith and sons) Nield and Collander, The Great Exhibition, *The Times* 28.4.1851.

²¹⁸ An English exhibitor, The Great Exhibition, *The Times* 18.9. 1851.

Nämä molemmat palkintomitaleja käsittelevät mielipidekirjoitukset ovat ainakin nimi-merkkien ja tekstien sisällön perusteella peräisin näytteilleasettajilta. Vaikka tässä koh-
taa näyttelyä oli jo tiedossa, että rahan sijaan palkinnot olisivat mitaleja, on asiaan silti
nähtävästi suhtauduttu vakavasti. Näytteilleasettajien palkinnoista käytiin siis *The Time-*
sin sivuilla keskustelua jo hyvissä ajoin ennen näyttelyn avautumista ja vielä sen ollessa
täydessä vauhdissa. Keskustelu alkoi rahapalkintojen mahdollisuudesta, mutta myös mi-
taleista käytiin keskustelua. Rahapalkintojen poistaminen on varmasti tullut usealle
1840-luvun normiin tottuneelle näytteilleasettajille yllätyksenä, joten heidän koke-
mansa hämmennys ja närkästys ei ole yllättävää. Mitaleista käyty keskustelu taas ker-
too, kuinka tärkeä tapahtuma Lontoon maailmannäyttely todella oli. Näyttelystä saatu
ja virallisen tuomariston arvioima mitali oli varmasti kunnia-asia. Samalla mitali toimi
varmasti eräänlaisena mainoksena sekä takuuna laadusta.

Tämän alaluvun mielipidekirjoitukset näyttävät, että myös näyttelyn toinen puoli, eli sen
järjestäjät sekä näytteilleasettajat ovat aktiivisesti kirjoittaneet *The Timesin* mielipide-
palstalle. Näin ollen *The Times* ei toiminut foorumina vain näyttelyvieraille ja heitä kos-
kettaneille asioille. Edellä käsitellyt mielipidekirjoitukset kertovat etenkin niistä huolista,
joita näytteilleasettajilla on tuolloin ollut. Olivat ne sitten huolia päätöksestä piilottaa
esineiden hinnat, epäreilusta kohtelusta, tai palkinnoista. Lisäksi nämä mielipidekirjoi-
tukset kuvaavat, miten tärkeänä tapahtumana näytteilleasettajat ovat Lontoon vuoden
1851 maailmannäyttelyä pitäneet. Vähäpätöisemmästä näyttelystä ei olisi kirjoitettu
näin laajasti. Tämä on ymmärrettävää, sillä kuten näyttelyvieraille, myös näytteilleaset-
tajille vuoden 1851 maailmannäyttely on esiintynyt ainutlaatuisena ja kenties vain ker-
ran elämässä koettavana tapahtumana.

Näytteilleasettajien osallistuminen *The Timesin* mielipidepalstalla käytyyn keskusteluun
hieman laajentaa kuvaa *The Timesin* lukijakunnasta verrattaessa aikaisempiin alalukui-
hin. Toki näytteilleasettajat ovat olleet yritysten tai tehtaiden omistajia, joten he eivät
todellakaan kuuluneet alempaan tai työväenluokkaan. Sen sijaan ainakin osa heistä
edusti 1800-luvun Englannissa nousevaa porvaristoa ja ylempää keskiluokkaa. Tosin on
myös hyvä muistaa, että näyttelyyn osallistui yli 17 000 näytteilleasettajaa. Näin ollen

heidän joukkoonsa mahtui varmasti monenlaisia ihmisiä. *The Times* on varmasti ollut monelle porvarille keino erottautua alemmasta luokasta ja osoittaa kuuluvuutensa ylempiin sosiaalisiin luokkiin. Tätä ajatusta tukee tutkija Taina Syrjämaan näkemys siitä, miten vuoden 1851 maailmannäyttelyyn osallistuminen ei enää vaatinut aateliston etuoikeuksia. Porvaristo ottikin näyttelyn pitkälti omakseen, vaikka näyttelyssä oli mukana toki myös aatelisia sekä joitain käsityöläisiä.²¹⁹ Käsityöläisten pieni osuus ei yllätä koneisiin keskittyneessä näyttelyssä, sillä vuosisadan kuluessa koneet ja tehtaot olivat jakaneet Englannin käsityöläiset kahteen leiriin. Osa käsityöläisistä siirtyi koneiden mukana kivuttomasti uusille aloille ja osa taas vastusti koneita elantonsa menettämisen pelossa. Suurin osa käsityöläisistä kuului jälkimmäiseen joukkoon.²²⁰ Lontoon maailmannäyttely siis tuskin näytti häistä kovin houkuttelevalta. Toki näyttely tarjosi myös käsityöläisille mahdollisuuden esitellä tuotteitaan, mutta samalla koneita ja edistystä korostanut näyttely on varmasti esiintynyt heille myös uhkana. Valitettavasti *The Timesin* mielipidepalstalle ei tullut kirjoituksia käsityöläisiltä, vaikka erilaiset tehtailijat ja yrittäjät palstalle kirjoittivatkin.

3.3. Näyttelyn aikainen liikenne ja turismi

Lontoon vuoden 1851 maailmannäyttely oli valtava tapahtuma ja yli kuusi miljoonaa näyttelyvierasta on pakosti näkynyt lähialueiden liikenteessä sekä arjessa. Tästä syystä myös liikenne ja näyttelyn aikana Hyde Parkin lähistöllä kulkeminen olikin useampaan kertaan toistuva teema *The Timesin* mielipidepalstalla. Suurten ihmismassojen lisäksi näyttelyn saama laaja huomio ulkomailla sekä näyttelyyn saapuneet ulkomaalaiset nostattivat esille keskustelua näyttelyyn saapuneista turisteista. Käsittelem tässä alaluvussa niitä mielipidekirjoituksia, joissa käsitellään tavalla tai toisella näyttelyyn saapuneiden ihmisten vaikutusta paikallisten arkeen.

Ennen vuoden 1851 maailmannäyttelyä ja sen aikana *The Timesin* mielipidepalstalle ilmestyi yhteensä kuusi kirjoitusta Lontoon liikenteestä. Määrällisesti tämä ei ole kovin

²¹⁹ Syrjämaa 2007, 65.

²²⁰ Droz 1967, 24-25; Cathcart Borer 1977, 253.

paljon, mutta kyseisten kirjoitusten erittäin yhtenäinen teema tekee niistä mielenkiintoisia ja erittäin informatiivisia. Esimerkiksi Hyde Parkin vieressä sijaitseva Belgravian kaupunginosa nousee näissä mielipidekirjoituksissa vahvasti esille. Ensimmäinen näistä kuudesta mielipidekirjoituksesta ilmestyi vajaa kuukausi ennen näyttelyn alkamista ja sen kirjoitti nimimerkki J.O. joka kertoi olevansa kotoisin Belgravian kaupunginosasta. J.O. oli tekstissään huolissaan siitä, miten paljon julkista liikennettä kulkisi Belgravian läpi Hyde Parkiin ja Kristallipalatsiin. Hän pelkäsi hevosten vetämien isojen kärryjen tukkivan Belgravian kadut.²²¹ Näitä ajoneuvoja kutsutaan omnibusseiksi, mutta niihin voidaan viitata yksinkertaisesti hevoskärryinä. Kyseiset ajoneuvot ilmestyivät Lontoon katukuvaan vuonna 1829 ja 1850-luvulle tultaessa niitä toimi Lontoossa noin 3 000 kappaletta. Kilpailun lisääntyminen laski kyytien hintoja, joten näyttelyn aikaan myös keski-luokan edustajilla oli varaa ainakin välillä matkustaa hevoskärryillä.²²² Köyhillä taas ei missään kohtaa ollut hevoskärrykytteihin varaa, joten heille jopa viiden kilometrin kävelymatkat töihin olivat arkipäivää.²²³

J.O. toivoi, että Belgravian asukkaille sallittaisiin etuajo-oikeus julkiseen liikenteeseen nähden, tai heidän sallittaisiin näyttelyn aikana ajaa muuten kiellettyjä reittejä pitkin. Antaakseen lisäpainoa mielipidekirjoitukselleen J.O. vetosi kaikkeen siihen haittaan ja harmiin, jonka näyttely Belgravian asukkaille tulisi aiheuttamaan ja toivoi siksi näitä hel- potuksia alueen asukkaille.²²⁴ J.O.:n mielipidekirjoituksen tekee erittäin mielenkiin- toiseksi myös se, että hän ilmoittaa kuulleensa sanonnan, jonka mukaan lähettämällä ”nenäkäs” mielipidekirjoitus *The Timesiin*, ei saavuta yhtään mitään. Näin ollen J.O.:n mielipidekirjoitus on ainut tässä pro gradussa esiintyvä kirjoitus, jossa kirjoittaja avoi- mestisesti epäilee *The Timesin* mielipidepalstalle kirjoittamisen järkevyyttä. J.O. kuitenkin päätti kirjoittaa *The Timesiin*, koska eräs nimimerkki Pimlicola oli jo kirjoittanut yleisesti Lontoon liikenteestä ja J.O. halusi lisätä tähän vielä oman näkemyksensä.²²⁵ Pimlicola oli ilmeisen aktiivinen *The Timesiin* kirjoittaja, sillä *The Timesin* arkistoista löytyi kymmen-

²²¹ J.O., To the Editor of The Times, *The Times* 11.4.1851.

²²² Ackroyd 2001, 591.

²²³ Mottram (1934) 1951, 172-177.

²²⁴ J.O., To the Editor of The Times, *The Times* 11.4.1851.

²²⁵ J.O., To the Editor of The Times, *The Times* 11.4.1851.

kunta Pimlicola -nimimerkin kirjoittamaa mielipidekirjoitusta vuosien 1850 ja 1870 väliltä.²²⁶ Kyseiset mielipidekirjoitukset eivät kuitenkaan käsittele vuoden 1851 maailmannäyttelyä, joten en käsittele niitä tässä kohtaa tämän enempää.

Heti seuraavana päivänä J.O.:n mielipidekirjoituksen ilmestymisen jälkeen, *The Timesin* sivuilla ilmestyi erittäin pitkän nimimerkin vallinneen The Belgravian brougham girl who was poled by an omnibus on the 9th instantin kirjoitus, jossa kirjoittaja kiitteli J.O:ta hyvästä keskustelun avauksesta. Viittaa tästä lähin tähän kirjoittajaan lyhenteellä The Belgravian brougham girl²²⁷. Nimimerkkinsä mukaisesti kyseinen kirjoittaja oli joutunut liikenneonnettomuuteen Belgraviassa. Hän oli jäänyt myös J.O:n kirjoituksessa esiintyneiden hevoscärryjen yliajamaksi. Kyseisessä törmäyksessä The Belgravian brougham girlin oma hevoscärry oli vahingoittunut pahasti ja korjauskustannukset olivat nousseet kirjoittajan mukaan yli 10 puntaan, joka oli huomattava summa rahaa. The Belgravian brougham girl syytti törmäyksestä täysin hevoscärryä sekä alueella vallinnutta ruuhkaa.²²⁸ Ruuhkaa ja tilanteen kaaoksisuutta hän kuvaili seuraavasti:

" We waited, and waited and waited, until at last I let down the front glass and said something I am afraid rather cross to Charles. Upon that he made a dash at an opening between two strings of dray horses, and got through; but just as he had done so an omnibus came careering down on the other side of the drays. Its driver didn't see us in time, and sent his pole quite through the panel of my poor, dear, new brougham, close to my ear."²²⁹

Kirjoittaja ja tämän kuskina toiminut Charles joutuivat siis odottamaan pitkään risteyksessä päästäkseen yli. Kirjoittajan käskystä Charles oli ylittänyt risteyksen huomattuaan raon kahden hevoscärryn välissä. Raosta huolimatta ainakin kirjoittajan mukaan kovaa liikkunut omnibussi oli kuitenkin törmännyt kirjoittajan omaan hevoscärryyn. Liikenteen oli siis selvästi huomattavan vilkasta ja tilannenopeudet korkeat. Tästä syystä johtuen The Belgravian brougham girl toivoi kuningattaren sallivan J.O.:n aikaisemmin esille tuomat ehdotukset vaihtoehtoisista reiteistä Belgravian asukkaille²³⁰

²²⁶ Katso *The Timesin* internet arkistot ja *letters to the editor* hakusanalla Pimlicola.

²²⁷ *Brougham* on tietynlainen hevoscärry.

²²⁸ The Belgravian brougham girl, The Belgravian Brougham-Girl's Complain, *The Times* 12.4.1851.

²²⁹ The Belgravian brougham girl, The Belgravian Brougham-Girl's Complain, *The Times* 12.4.1851.

²³⁰ The Belgravian brougham girl, The Belgravian Brougham-Girl's Complain, *The Times* 12.4.1851.

Toisin kuin J.O., The Belgravian brougham girl todellakin luotti siihen, että hän saisi oman äänensä kuuluviin aina jopa kuningattarelle asti *The Timesin* mielipidepalstan kautta. Tosin kuten jo mainittua, J.O.:n epäilevä suhtautuminen *The Timesiin* kirjoittamisen järkevyydestä edusti huomattavaa vähemmistöä. Lähes kaikki vuoden 1851 maailmannäyttelystä *The Timesiin* kirjoittaneista tuntui luottavan *The Timesin* vaikutus mahdollisuuksiin. *The Times* itse taas kritisoi Lontoon hevoskärryjen vuokrakuskeja pääkirjoituksissaan kahteen otteeseen. Lehti syytti vuokrakuskeja epärehellisyydestä sekä liian korkeiden taksojen pyytämisestä ja myös bussikuskit saivat osansa kritiikistä. Ensimmäinen näistä pääkirjoituksista ilmestyi vuoden 1851 maaliskuussa ja toinen toukokuussa näyttelyn jo avauduttua.²³¹

The Belgravian brougham girlin mielipidekirjoitus oli myös itsessään poikkeus normeihin, sillä kuten jo nimimerkkikin ilmoittaa, kyseisen mielipidekirjoituksen kirjoitti nuori nainen. Tämän mielipidekirjoituksen lisäksi Lontoon maailmannäyttelystä kirjoitettujen mielipidekirjoitusten joukossa oli vain yksi toinen selkeästi naisen kirjoittama teksti. Tässä tekstissä nimimerkkinsä mukaan papin vaimo oli huolissaan näyttelyä varten tarvittavan ylimääräisen työvoiman kouluttamisesta.²³² Papin vaimo on varmasti ollut suhteellisen varakas itsekin ja The Belgravian brougham girl oli kotoisin yläluokan suosimasta Belgravian kaupungin osasta. He siis edustivat keski- tai yläluokkaa. Kyseiset naiset eivät siis eronneet muista *The Timesiin* kirjoittaneista ainakaan yhteiskuntaluokkansa kohdalla. Lisäksi on hyvä muistaa, että vaikkei muita selvästi naisten kirjoittamia mielipidekirjoituksia tutkimastani aiheesta löytynytäkään, ei se tarkoita, etteivät naiset olisi voineet kirjoittaa jostain muista aiheista, tai vähintäänkin vaikuttaa puolisoidensa, veljiensä tai miespuolisten ystäviensä kirjoittamiin mielipidekirjoituksiin. Tästä huolimatta on turvallista sanoa, että naiset edustivat *The Timesin* sivuilla huomattavaa vähemmistöä ainakin vuoden 1851 maailmannäyttelystä käydyn keskustelun kohdalla. Arvioiden mukaan 1850-luvulla noin 50% englantilaisista naisista osasi lukea edes auttavasti.²³³ Li-

²³¹ The Times pääkirjoitus, *The Times* 14.3.1851 & 17.5.1851.

²³² A Clergyman's wife, To the Editor of The Times, *The Times* 1.1.1851.

²³³ Young (1934) 1851b, 3.

säksi yläluokka arvosti naisten keskustelukykä, joten luulisi, että ainakin yläluokan naiset lukivat sanomalehtiä näyttelyn aikaan. Toisaalta naisten valtakunta oli pitkälti 1850-luvun englannissa kotona, joten ehkä julkiseen keskusteluun osallistuminen mielipidekirjoisten kautta ei ollut naisille ajan normien mukaista.

Vaihtoehtoisista reiteistä kirjoittivat näyttelyn aikana myös nimimerkit A Bromptonian²³⁴ sekä An Inhabitant of lower Belgravia. A Bromptonianin lyhyehkö kirjoitus ilmestyi kymmenisen päivää ennen näyttelyn avautumista ja tässä kirjoituksessa hän ehdotti, että kulku Hyde Parkiin ja Kristallipalatsiin sallittaisiin myös niin sanotun Bromptonin aukion kautta. A Bromptonian perusteli tämän vähentävän muiden reittien liikennettä ja samalla helpottavan Bromptonin alueen asukkaiden pääsyä näyttelyyn.²³⁵ A Bromptonian mielipidekirjoitus erosi muista vastaavista siinä, ettei siinä vedottu Bromptonin asukkaiden kärsivän näyttelyn aiheuttamasta liikenteestä. Kirjoittaja päinvastoin toivoi, että kulku Hyde Parkiin sallittaisiin myös Bromptonin kautta. Brompton sijaitsee aivan Belgravian tuntumassa, joten liikenne näyttelyyn ja sieltä pois olisi varmasti vaikuttanut alueen asukkaisiin. A Bromptonian mielipidekirjoitus ilmestyi myös hieman J.O.:n tai Belgravian brougham girlin kirjoitusten jälkeen, jotka taas valittavat lisääntyneestä liikenteestä, vaikkei näyttely ollut edes vielä auennut. Ilmeisesti A Bromptonian suhtautui lisääntyneeseen liikenteeseen edellisiä kirjoittajia rennommin.

Belgravian kaupunginosa nousi jälleen esille An Inhabitant of lower Belgravian mielipidekirjoituksessa, joka ilmestyi *The Times*issä vuoden 1851 elokuussa, eli näyttelyn ollessa jo yli puolenvälin. An Inhabitant of lower Belgravia ei suoranaisesti kirjoittanut näyttelystä, sillä hän toivoi, että Belgravian asukkaiden sallittaisiin jatkossakin kulkea ja ajaa St. James Parkin läpi. Kyseinen erikoislupa oli myönnetty alueen asukkaille näyttelyn ollessa avoinna. An Inhabitant of lower Belgravia perusteli toivettaan sillä, ettei St. James Parkin läpi ajaminen ollut aiheuttanut mitään haittaa kenellekään vuoden 1851 elokuuhun mennessä. Hän ei uskonut sen aiheuttavan haittaa jatkossakaan. An Inhabi-

²³⁴ Nimimerkki tarkoittaa Bromptonin asukasta.

²³⁵ A Bromptonian, To the Editor of The Times, *The Times* 21.4.1851.

tant of lower Belgravian mukaan kyseisen reitin käyttämisen sallimisesta olisi vain hyötyä.²³⁶ Kyseisessä mielipidekirjoituksessa oli lisäksi eräs erittäin mielenkiintoinen yksityiskohta. Sillä kirjoittaja kiitteli tekstin alussa J.O.:ta sekä edellä esiteltyä Pimlicolaa siitä, että vaihtoehtoinen reitti St. James Parkin kautta oli alun perinkään sallittu. Hän siis suoraan uskoi, että J.O.:n sekä Pimlicolan mielipidekirjoitukset olivat mahdollistaneet, tai ainakin positiivisesti vaikuttaneet vaihtoehtoisen reitin avaamiseen. Näin ollen ainakin An Inhabitant of lower Belgravia uskoi vahvasti J.O.:n mielipidekirjoituksen saaneen asioita aikaiseksi, vaikka J.O. ei itse ollut tähän uskonutkaan.

Edellä käsitellyt vaihtoehtoisiiin kulkureitteihin keskittyneet mielipidekirjoitukset muodostivat suurimman osan liikennettä käsittelevistä kirjoituksista, mutta niiden lisäksi *The Timesin* mielipidepalstalla ilmestyi kaksi muutakin aiheeseen liittyvää kirjoitusta. Ensimmäinen niistä ilmestyi pari viikkoa ennen näyttelyn avautumista ja siinä nimimerkki Experience valitteli, miten Hyde Parkin lähistöllä sijaitti todella surkeassa kunnossa oleva tie. Experienceen mukaan kyseinen tie oli ainut toimiva reitti Hyde Parkin porttien sulkeuduttua. Hän toivoikin kirjoituksensa saattavan kyseisen tien surkean kunnan virkamiesten tietoisuuteen.²³⁷ Experienceen mielipidekirjoituksen otsikko oli "Park-lane", minkä niminen tie on yhä olemassa Lontoossa. Hieman erilaisesta ongelmasta kirjoitti vuoden 1851 toukokuussa nimimerkki G.W.E. Kyseinen kirjoittaja oli joutunut todistamaan huonosti käyttäytyvän vuokrakuskin riehunaa. G.W.E. oli päättänyt ottaa kärryydin pois Kristallipalatsilta, mutta kuljettaja oli pyytänyt G.W.E.:n mielestä liian kovaa hintaa. Tästä syystä kirjoittaja ystävineen oli vaihtanut toisen kuskin kärryyn, joka oli tosin ollut saman firman edustaja. Tämä uusi kuljettaja oli suostunut shillingin halvempaan hintaan kuin edellinen, mikä oli suuttanut ensimmäisen kuskin. Näin ollen ensimmäinen kärryksi oli alkanut huutaa toiselle kuskille ja muutenkin riehumaan. G.W.E. kirjoitti mielipidekirjoituksessaan olevansa huolissaan siitä miten huonon kuvan riehuva kuski antaisi etenkin ulkomaalaisille näyttelyvieraille. G.W.E. kertoo tilanteen rauhoittuneen, kun hän ystävineen poistui paikalta.²³⁸ G.W.E.:n mielipidekirjoitus kertoo kuitenkin siitä, miten brittien julkisuuskuvasta etenkin ulkomaalaisten silmissä oltiin

²³⁶ An Inhabitant of lower Belgravia, The South-Eastern Passage from Pimlico to Pall-Mall, *The Times* 19.8.1851.

²³⁷ Experience, Park-lane, *The Times* 16.4.1851.

²³⁸ G.W.E., London Cabs, *The Times* 10.5.1851.

huolissaan. Samalla G.W.E.:n oma kokemus osoitti sen, ettei *The Times* turhaan kritisoinut edellä mainituissa pääkirjoituksissaan Lontoon kärrykuskeja. Samasta aiheesta kirjoitti esimerkiksi Hyde Parkkia ja Kristallipalatsia käsittelevässä alaluvussa esitelty An Englishman, joka oli huolissaan Hyde Parkiin kerääntyneiden kaupustelijoiden aiheuttamasta negatiivisesta julkisuuskuavasta Englannille.²³⁹

Liikenteen ja riehuvien kärryuskien lisäksi maailmannäyttelyn Hyde Parkiin houkuttelemat ihmismassat nostivat *The Timesin* mielipidepalstalle myös kuusi turisteja tai heidän vaikutuksiaan paikallisille käsittelevää mielipidekirjoitusta. Määrällisesti turismista ei siis kirjoitettu paljoa *The Timesiin*, mutta ulkomaalaiset ja kansainvälisyys nousevat historiantutkimuksen valossa keskeisimmiksi teemoiksi ihmisten henkilökohtaisissa kokemuksissa näyttelyyn liittyen. Maailmannäyttelyitä ja muun muassa kaupunkihistoriaan erikoistunut Taina Syrjämaa kertoo, miten aikalaiset kuvasivat maailmannäyttelyä koko maailman kohtauspaikkana, vaikka näyttelyn yli kuudesta miljoonasta vieraasta vain noin 60 000 oli muualta kuin Britteinsaarilta. Lisäksi näistä 60 000 ulkomaalaisesta liki puolet oli ranskalaisia. Syrjämaa uskoo paikallisten kokeneen näyttelyn silti kansainväliseksi, koska jopa tämä 60 000 ulkomaalaista oli iso muutos normiin. Lisäksi Syrjämaa mainitsee erinäiset propaganda- ja mainospuheet, joissa näyttelyn kansainvälisyys nostettiin vahvasti esille. Ei siis ollut ihme, että tuon ajan lontoolaiset todella tunsivat näyttelyn olevan erittäinkin kansainvälinen.²⁴⁰ Myös pilalehti *Punch* irvaili ulkomaalaisten pienelle määrälle pilapiirroksissaan.²⁴¹ Ainakin osa englantilaisista oli siis täysin tietoisia siitä, että mainostuksesta huolimatta ulkomaalaisten vieraiden osuus jäi pieneksi.

Vuoden 1850 lokakuussa *The Timesin* mielipidepalstalla ilmestyi A Foreigner nimimerkin mielipidekirjoitus, jossa kirjoittaja ilmoitti olevansa täysin eksyksissä Lontoon kaduilla. A Foreigner toivoi muutamia helpotuksia Lontoossa suunnistamiseen ennen maailmannäyttelyn avajaisia. Ensimmäinen hänen ehdotuksistaan oli, että katukylteissä olisi kadun nimen lisäksi joko kirjan E, S, W tai N ilmoittamassa mihin ilmansuuntaan kyseinen katu kulki. A Foreigner perusteli tätä pyyntöä sillä, että hänen mukaansa Lontoossa on

²³⁹ An Englishman, Sunday traiding in Hyde park, *The Times* 19.2.1851.

²⁴⁰ Syrjämaa 2007, 137-138.

²⁴¹ Pearson 2001, 188-189.

mahdotonta suunnistaa edes kartan avulla, koska kaupunkia tuntematon ei tiedä missä suunnassa kukin ilmansuunta on. A Foreignerin toinen ehdotus oli laskea katukylttejä ja opasteita alemmaksi, koska nyt ne hänen mielestään roikkuivat aivan liian korkealla. Korkeus sopi vain kärryllä kulkeville. Tämän lisäksi hän mainitsi pitkän listan asioita, kuten myyntikojut tai rakennusten parvekkeet, jotka estivät jalankulkijoita näkemästä katukylttejä.²⁴² Kirjoittaja ei kertonut mistä oli kotoisin, mutta todennäköisesti hän oli britti, koska kirjoittajan käyttämä englanti on moitteetonta. Kirjoituksessa ei ole mainintaa siitä, että joku muu olisi kirjoittanut tekstin hänen puolestaan, tai että *The Times* olisi muokannut kirjoitusta mitenkään. A Foreigner ajoi selvästi myös omaa asiaansa, olihan hän mielipidekirjoituksensa mukaan itse eksynyt Lontoon sekavilla kaduilla. Samalla hän kuitenkin toivoi, etteivät vuoden 1851 maailmannäyttelyn paikalle houkuttelemat turistit joutuisi kokemaan samaa kuin hän.

Myös pari viikkoa A Foreignerin jälkeen kirjoittanut nimimerkki S. oli huolissaan Lontoon ulkopuolelta tulevien näyttelyvieraiden selviytymisestä Lontoossa. S. oli erityisen huolissaan siitä, miten tuhannet ja taas tuhannet Lontoon ulkopuolelta saapuvat ihmiset löytäisivät itselleen majapaikan. Hänen kauhuskenaariosa oli miten osa ihmisistä joutuisi yöpymään epäilyttävissä, tai jopa vaarallisissa paikoissa, mitkä voisivat olla vaaraksi heidän terveydelleen sekä moraalilleen. Tämän estämiseksi S. kuvailee pitkästi ehdotusta, jonka hän oli kuullut joltakulta toiselta henkilöltä. Tämän ehdotuksen mukaan jokaisen seurakunnan kirkkoherra ottaisi selvää, kuinka moni seurakuntalainen olisi halukas vierailemaan maailmannäyttelyssä. Tämän jälkeen kirkkoherra varaisi Lontoosta sopivan määrän majoituspaikkoja joita seurakuntalaiset käyttäisivät porrastetusti. S. perusteli tätä järjestelyä sillä, että ihmisten lähettäminen Lontooseen porrastetusti varmistaisi jokaisille halukkaalle majapaikan ja samalla turvaisi sen, ettei joltain paikkakunnalta lähtisi liikaa työvoimaa kerralla. Lisäksi S. uskoi, että oman seurakunnan kautta majapaikan varaaminen pakottaisi ihmiset käyttäytymään siististi. Huonosti käyttäytyminen loikaisi oman seurakunnan sekä kotipaikan maineen.²⁴³

²⁴²A Foreigner, The Great Exhibition of 1851, *The Times* 8.10.1850.

²⁴³S., The Exhibition of 1851, *The Times* 30.11.1850.

Tämä ehdotus on erittäin mielenkiintoinen ja nerokas sekä hyvin perusteltu. Se myös kertoo, että näyttelyn sujumisen takia oltiin valmiita tekemään monimutkaisiakin järjestelyjä ja suunnitelmia. Samalla se osoittaa, että vuonna 1850 seurakunta on ollut edelleen etenkin pienemmissä yhteisöissä erittäin tärkeässä asemassa. Jos seurakunta ei olisi tavoittanut ainakin suurinta osaa alueen asukkaista ei tämän kirjoittajan ehdotus olisi ollut edes teoriassa mahdollinen. Ainakin nimimerkki S. uskoi seurakuntien olevan tarpeeksi vahvoja näinkin monimutkaisen projektin suorittamiseen. Seurakunnan toiminta sekä erilaiset lähetysseurat olivatkin 1800-luvun alkupuoliskolla etenkin keskiluokan suosiossa, koska ne olivat heille tapa päästä vaikuttamaan omaan yhteisöönsä. Lähetystyö ja kristillinen kasvatus kohdistuivat myös omiin kansalaisiin.²⁴⁴ Näin ollen nimimerkki S.:n luotto Englannin seurakuntiin ja niiden vaikutusvaltaan etenkin maaseudun ihmisiin ei ollut aivan tuulesta temmattu.

Ulkomaalaisista näyttelyvieraista kirjoittivat nimimerkit M.D. sekä A Consul-general of more than 30 years` standing, joskin jälkimmäinen kirjoitti suurlähettiläiden huomioimisesta. M.D. ehdotti hieman ennen näyttelyn avautumista lyhyessä kirjoituksessaan, että lehdistö kutsuisi etenkin ulkomaalta saapuneita näyttelleasettajia kirjautumaan jossakin poliisille vierailunsa aikana. Lontoon poliisi kirjaisi ylös vieraan nimen, kotimaan ja ammatin. Näin brittiläisten sekä ulkomailta tulleiden näyttelleasettajien olisi mahdollista löytää toisensa vielä näyttelyn jälkeenkin. M.D.:n mukaan tällä olisi taloudellisten hyötyjen lisäksi myös positiivisia sosiaalisia ja poliittisia vaikutuksia.²⁴⁵ Kyseinen kirjoittaja ei itse ilmoittanut omaa ammattiaan tai sosiaalista asemaansa, mutta todennäköisesti hän oli itse kiinnostunut mahdollisuuksista tehdä sopimuksia ulkomaalaisten näyttelleasettajien kanssa. Paul Greenhalgh väittää, että britit uskoivat olevansa sen verran teknologiassa edellä, että maailmannäyttely avaisi heille markkinoita Manner-Euroopassa ilman että ulkomaalaiset valmistajat pääsivät sisään brittien sisämarkkinoille.²⁴⁶ Jää arvailujen varaan, uskoiko M.D. itsekään pääsevänsä hyötymään Manner-Euroopan markkinoista.

²⁴⁴ Twells 2009, 6-7, 214-215.

²⁴⁵ M.D., *The Strangers at the Exhibition*, *The Times* 29.4. 1851.

²⁴⁶ Greenhalgh 1988, 10.

A Consul-general of more than 30 years` standing, jonka lyhennä tästä lähin muotoon A Consul-general, taas oli pettynyt siihen, ettei eri valtioiden suurlähettiläitä oltu huomioitu mitenkään näyttelyn avajaisissa. A Consul-general oli myös kuullut, että Lontoon kaupunki suunnitteli jotain ohjelmaa näyttelyyn saapuneille turisteille mihin myös itse kuningatar Viktoria osallistuisi. Tästä syystä hän toivoi, että myös suurlähettiläät kutsutaisiin kyseiseen tapahtumaan. Perusteiksi A Consul-general esitti, miten hänen mielestään maailmannäyttely työllisti suurlähettiläitä huomattavasti ja he olivat siksi ansainneet kiitoksensa.²⁴⁷ Vaikka ulkomaalaisten osuus näyttelyvieraista jäi pieneksi, on täysin mahdollista, että eri maiden suurlähettiläät ovat joutuneet avustamaan kotimaastaan tulleita ihmisiä. Jos Lontoo oli todella yhtä sekava kuin A Foreigner kuvaili tai majapaikan saaminen niin vaikeaa kuin S. epäili, niin ei ole vaikeaa uskoa, että etenkin huonosti englantia osaavat turistit ja ulkomaalaiset näytteilleasettajat saattoivat helposti joutua ongelmiin. Kirjoittaja oli nimimerkkinsä mukaan itsekin suurlähettiläs, joten ainakin hänellä oli asiasta oman käden tietoa. Näin ollen myös kyseinen kirjoittaja on edustanut ylempiä sosiaalisia luokkia, mikä yhä entisestään tukee ajatusta *The Timesistä* keski- ja yläluokan suosimana lehtenä.

Myös nimimerkit Huntsman sekä An enemy to humbug²⁴⁸ kirjoittivat *The Timesiin* turisteista ja Kristallipalatsiin saapuneiden ihmismassojen vaikutuksista. Huntsman oli omassa mielipidekirjoituksessaan erittäin pettynyt maamiestensä ja -naistensa käyttäytymiseen, kun he olivat huomanneet kuningatar Viktorian olleen paikalla Kristallipalatsissa. Huntsmanin mukaan oli häpeällistä, että kuningatar oli alun perinkin pakotettu käymään näyttelyssä aikaisin aamulla ennen ovien avautumista. Huntsman oli itse joutunut todistamaan tilannetta, jossa ovet olivat avautuneet kuningatar Viktorian ollessa vielä rakennuksessa. Tämä oli hänen mukaansa aiheuttanut massahysterian. Huntsmanin mukaan Kristallipalatsissa olleet poliisit yrittivät parhaansa mukaan pysäyttää sisään rynniviä ihmismassoja, mutta tuloksetta.²⁴⁹ Liza Picardin mukaan kuningatar Viktoria oli onnistunut nostamaan kuningasperheen suosiota ja etenkin hän itse oli englantilaisten

²⁴⁷ A Consul-general of more than 30 years` standing, The Proposed Civic Entertainment, *The Times* 23.6.1851.

²⁴⁸ Nimimerkki tarkoittaa "humpuukin vastustajaa".

²⁴⁹ Huntsman, The Great Exhibition, *The Times* 23.5.1851.

keskuudessa pidetty hahmo.²⁵⁰ Näin kuningattaren aiheuttamaan massahysteriaan on helppo uskoa. Myös *The Times* pohti pääkirjoituksessaan Viktorian osallistumista näyttelyyn. Tosin lehti oli sitä mieltä, että kuningatar olisi täysin turvassa omien maamies-
tensä keskuudessa ja arvioi, että hänen kanssaan sisään voisi hyvin päästää ainakin 6000-7000 kausilipun lunastanutta henkilöä. Kausilipun ostaneet olivat varakkaita henkilöitä ja *The Timesin* silmissä ”kunnollista väkeä”.²⁵¹ Nimimerkki An enemy to humbug taas kirjoitti keskustelusta, jonka mukaan maailmannäyttely olisi aiheuttanut tappiota paikallisille kauppiaille. An enemy to humbug sanoi itse olevansa kauppias Lontoossa ja totesi kyseisen väitteen maailmannäyttelyn vaikutuksista kauppiaille olevan täyttä potaskaa. Hänen mukaansa kauppa kävi hyvin, koska useat muualta Englannista Lontoon saapuneet halusivat ostaa matkamuistoja tai tuliaisia kotiin viemiseksi. An enemy to humbug totesi näkemyksensä perustuvan vain hänen omaan kokemukseensa, mutta uskoi myös muiden kauppiaiden hyötyvän maailmannäyttelystä ja sen Lontoon houkuttelemista turisteista.²⁵² Valitettavasti An enemy to humbug ei täsmentänyt missä ja ketkä tätä keskustelua kävivät. Keskustelu oli kuitenkin sen verran laajaa, että An enemy to humbug näki tarpeelliseksi kirjoittaa aiheesta *The Timesin* mielipidepalstalle ja myös lehti itse otti asiaan kantaa pääkirjoituksessaan todeten tämän huhun olevan virheellinen.²⁵³ Kyseinen keskustelu kertoo lontoolaisten kauppiaiden pelosta menettää asiakaitaan maailmannäyttelyn takia.

Kuten jo aikaisemmin toin esille, sujui näyttely rauhallisissa merkeissä ilman suurempia hämminkijä tai onnettomuuksia. Ihmismassojen aiheuttamat ongelmat eivät myöskään nouse esille vuoden 1851 maailmannäyttelyä tutkivassa kirjallisuudessa. Oikeastaan ai-
noat useammin toistuvat valitukset ovat tämän alaluvun alussa esiintyneet kirjoitukset Hyde Parkin lähistön liikenteestä sekä keskustelu kuningatar Viktorian turvallisuudesta. Näin ollen voidaan olettaa, että näyttelyvieraat eivät aiheuttaneet sen suurempaa hämminkiä Lontoossa. Enemmänkin ongelmana taisi olla Kristallipalatsin rakennusvaiheessa Hyde Parkiin saapuneet ihmettelijät. Suurimmat toimet sekä vaikutukset paikallisille näyttäisivät olleen mielipidekirjoituksistakin esille nousseet vaihtoehtoiset kulkureitit

²⁵⁰ Picard 2005, 214.

²⁵¹ The Times pääkirjoitus, *The Times* 17.4.1851.

²⁵² An enemy to humbug, To the Editor of The Times, *The Times* 14.8.1851.

²⁵³ The Times pääkirjoitus, *The Times* 11.8.1851.

alueen asukkaille. Tosin on hyvä muistaa, että suurin osa näyttelyn kuudesta miljoonasta vieraasta oli itse lontoolaisia. Kyseiseen lukuun on myös laskettu ne, jotka vierailivat näyttelyssä usein. Kuitenkin niille, jotka tulivat paikalle Lontoon ulkopuolelta, on matka varmasti ollut suurehko ponnistus. Ainakin jos ei sattunut kuulumaan vauraaseen yläluokkaan. Briteillä oli kuitenkin huoli Englannin julkisuuskuvasta ulkomaalaisten silmissä, mikä tulee esille jo muutamassa tässä pro gradussa käsitellystä mielipidekirjoituksesta. Siksi onkin hieman jopa hämmentävää, ettei turisteista kirjoitettu tämän enempää *The Timesin* mielipidepalstalle. En myöskään näe mitään syytä viedä keskustelua jollekin toiselle foorumille, sillä todennäköisesti juuri *The Timesiä* yläluokka olivat ne, joita julkisuuskuva eniten kiinnosti.

4. Lopuksi

The Timesin mielipidepalstalla nähtiin monia eri aiheita käsitteleviä kirjoituksia maailmannäyttelystä. Suosituin aihe oli kuitenkin Kristallipalatsi. Jo pelkästään näyttelyn sijainti herätti runsasta keskustelua. Näyttelyn pelättiin aiheuttavan kohtuuttomasti häiriötä Hyde Parkin lähistöllä asuville ja osa pelkäsi jopa asuntojensa arvon romahtamista. Hälyä ja ruuhkia esiintyikin runsaasti, mutta asuntojen hintojen romahtamista ei tapahtunut. Ennen näyttelyä käytiin vilkas keskustelu Kristallipalatsin rakentamisesta ja sen aiheuttamista uhkakuvista. Pelko rakennuksen sortumisesta oli todellinen. Kristallipalatsi edusti lasiin ja teräkseen nojautuvassa arkkitehtuurissaan jotain uutta ja ihmeellistä. Ihmisillä ei siis ollut kokemusta vastaavista rakennelmista, joten epävarmuus ja jopa tietty pelokkuus on ymmärrettävää.

Näyttelyn aikana taas Kristallipalatsin kohtalo herätti runsasta keskustelua *The Timesin* lukijoiden keskuudessa. Myös näyttelyn rahoittajat sekä paikalle saapuneet näytteilleasettajat toivat omia näkemyksiään esille ahkerasti. Rahoittajia kiinnosti etenkin se, mitä näyttelyn tuotoilla tehtäisiin, ja näytteilleasettajat olivat ihmeissään kuninkaallisen komission päätöksestä piilottaa näyttelyesineiden hinnat. Vuoden 1851 maailmannäyttely oli ennennäkemätön tapahtuma niin vierailijoiden määrässä, kuin rahallisen tuoton valossa. Ihmisiä kiinnosti heti kun puhuttiin suurista rahasummista ja niiden käyttämisestä. Osa rahoittajista oli sijoittanut näyttelyyn suuria summia rahaa, joten he luonnollisesti toivoivat pääsevänsä osaksi päätöksentekoon. Samalla rahoittajat toivoivat myös rahoilleen jotain konkreettista vastinetta myös näyttelyn jälkeenkin. Suurin osa kirjoittajista toivoi Kristallipalatsin muuttamista talvipuutarhaksi, mutta myös esimerkiksi suunnittelukoulua ehdotettiin. Talvipuutarhalla nähtiin olevan lukuisia myönteisiä vaikutuksia Lontoon asukkaiden elämään, joten talvipuutarhan uskottiin hyödyttävän kaikkia. Lisäksi Kristallipalatsi oli kuin ylisuuri kasvihuone lasisine kattoineen ja seinineen, joten vertaus kasvihuoneeseen on ilmeinen. Lopulta Kristallipalatsi siirrettiin muualle, missä se toimi useamman vuoden museona ja tapahtumapaikkana.

Näiden aiheiden lisäksi *The Timesin* mielipidepalstalle päätyi jonkin verran kirjoituksia pitkistä jonoista, ruuhkista sekä erinäisiä kirjoituksia näyttelyyn liittyvien ihmisten kohtelusta. Etenkin kausiliput olivat kalliita, joten hintojen yllättävät muutokset aiheuttivat *The Timesin* lukijoissa ärtymystä. Etenkin avajaispäivän jonojen ja ihmismassojen pelättiin olevan kohtuuttomia. Esimerkiksi kuningatar Viktorian turvallisuudesta oltiin huolissaan. Samalla jotkut kirjoittajista pelkäsivät joutuvansa eroon muista perheenjäsenistään näyttelyn vilkskeessä. Näytteilleasettajille näyttely tarjosi loistavan mahdollisuuden esitellä tuotteitaan miljoonille ihmisille, joten he pyrkivät ajamaan asemaansa myös *The Timesin* mielipidepalstan kautta. Monet kirjoittajat uskoivatkin onnistuneen näyttelyn takaavan tuotteiden kysynnän kasvun. Myös näyttelyssä jaetut palkinnot koettiin tärkeiksi, vaikka kyseessä oli vain pieni pronssinen mitali. *The Timesin* sivuilla ilmestyi useita kirjoituksia koskien palkintojen jakamisesta vastanneen tuomarikomission toimintaa. Nämä kirjoitukset kuvastavat miten tärkeiksi palkinnot koettiin ja kuinka vahvasti niiden uskottiin vaikuttavan oman tuotteen kysyntään jatkossa. Vuoden 1851 maailmannäyttely aiheutti siis vahvoja tunteita niin paikallisissa asukkaissa, näyttelyvieraisissa kuin näytteilleasettajissakin.

Yleisesti ottaen vuoden 1851 maailmannäyttelyä sekä Kristallipalatsia käsittelevät kirjoitukset muuttuivat ajan myötä hiljalleen epäilevistä yhä positiivisimmiksi. Lähinnä vain turismi, päätös piilottaa näyttelyesineiden hinnat, sekä Kristallipalatsin kohtalo aiheuttivat närää vielä näyttelyn ollessa käynnissä. Toki esimerkiksi liikenne oli sekaisin etenkin Hyde Parkin lähistöllä, mistä todisteena on useat aiheesta kirjoitetut mielipidekirjoitukset. Myös Iso-Britannian julkisuuskuvasta ulkomaalaisten näyttelyvieraiden silmissä oltiin huolissaan ja aiheesta keskusteltiin useassa eri mielipidekirjoituksessa. Lisäksi tähän huoleen julkisuuskuvasta saatettiin vedota ihan yleisenä tehokeinona muita aiheita käsitellessä. Suurin muutos tapahtui juuri Kristallipalatsin kohdalla, joka ennen näyttelyä tuomittiin täysin, mutta näyttelyn aikana keräsi kehuja. Tämä näkyy *The Timesin* mielipidepalstalla siten, että Kristallipalatsin kohtaloa käsitelleet mielipidekirjoitukset lähes poikkeuksetta toivoivat rakennuksen säilyttämistä. Vielä rakennusvaiheessa Kristallipalatsista toivottiin yleisesti vain väliaikaista rakennusta. Lisäksi suurin osa näyttelyn aikaisista mielipidekirjoituksista kehuu Kristallipalatsia ainakin ohimennen, vaikkei kehumis-

nen kirjoituksen keskeisin pointti usein ollutkaan. Tämän yleisen mielipiteen muuttuminen kohti positiivisempaa asennetta johtunee siitä, että lopulta Lontoon maailmannäyttely oli menestys. Suurempia valituksen aiheita ei todellisuudessa syntynyt Kristallipalatsi ei romahtanut ihmisten niskaan, levottomuuksia ei esiintynyt, eivätkä vallankumoukselliset päässet riehumaan. Eikä edes rikollisuutta havaittu poikkeavia määriä näyttelyn aikana. Näin ollen ennen näyttelyä vallinnut ja sangen ymmärrettävä epävarmuus vaihtui näyttelyn aikana positiiviseksi innoksi.

Pohtiessa kirjoittajia mielipidekirjoitusten taustalla *The Times* ja sen mielipidepalstalla ilmestyneet mielipidekirjoitukset eivät tarjonneet juurikaan yllätyksiä. Vähemmän yllättäen ylemmän luokan suosiman lehden sivuilla ilmestyi paljon juuri tämän yhteiskuntaluokan edustajien tekstejä. Tosin kuten jo käsittelyluvuissa totesin, oli näyttely etenkin projektina juuri ylempien luokkien tapahtuma. Näyttely yksinkertaisesti kosketti ylempää yhteiskuntaluokkia alempia luokkia enemmän. Alempien luokkien edustajat saattoivat vieraillla näyttelyssä niin sanottuina ”shillingin päivinä”, jolloin pääsyliput olivat halvimmillaan. Tosin nämä päivät olivat myös arkipäivä, jolloin suurin osa työläisistä oli kiinni työpaikallaan. Tästä huolimatta nimimerkkien ja kirjoittajien oikeiden identiteettien pohdinta antoi tutkimukselle paljon lisäkontekstia. Ylempien luokkien edustajat olivat luonnollisesti yksilöitä ja heillä oli henkilökohtaisia motiiveja ja näkemyksiä. Siksi kirjoittajan henkilöllisyyden pohtiminen auttoi ymmärtämään kirjoittajan motiiveja ja etenkin tavoitteita. Suurin osa kirjoittajista käytti nimimerkkiä, mutta osa esiintyi omalla nimellään. Nimimerkki tai oma nimi toimivat käytännössä aina vielä yhtenä viimeisenä argumentaation lähteenä. Jos henkilö oli tunnettu tai vaikutusvaltainen, oli oman nimen käyttö yleisempää. Sen sijaan nimimerkit yleensä liittyivät johonkin ammattikuntaan tai siihen tehtävään, tai asemaan joka kirjoittajalla oli näyttelyssä. Esimerkiksi näyttelyä rahoittaneet kirjoittajat ilmoittivat asemansa suosimalla ”*a subscriber*” termiä osana nimimerkkiään. Tällä termillä kirjoittajat halusivat korostaa olevansa juuri näyttelyn rahoittajia, joten heidän näkemyksilleen tulisi antaa arvoa. Kristallipalatsin rakentamista käsittelevät mielipidekirjoitukset taas vilisevät nimimerkkiensä perusteella insinöörejä ja arkitekhtejä.

Nimimerkkien lisäksi kirjoittajan taustoista ja mahdollisesta identiteetistä oli helppoa päätellä yllättävänkin paljon asioita jo mielipidekirjoituksen sisällöstä. Kirjoittajat pyrkivät yleensä argumentoimaan väitteitään omakohtaisella kokemuksella ja näin paljastivat itsestään paljonkin asioita. 1850-luvulla ennen tekstiviestejä ja sähköposteja mielipidekirjoituksen kirjoittamiseksi piti nähdä jonkin verran vaivaa. *The Timesiin* tuskin jaksettiin kirjoittaa ihan mitättömistä asioista, vaan kirjoituksen takana saattoi vaikuttaa vahvojakin motiiveja sekä suuria tavoitteita. Monet kirjoittajista lisäksi uskoivat vahvasti, että mielipidekirjoituksia tekemällä saattoi oikeasti vaikuttaa asioihin. Kirjoituksia saatettiin huoletta osoittaa todella vaikutusvaltaisille ihmisille, koska näiden luotettiin lukevan *The Timesia*. Joukossa oli jopa vetoamus suoraan kuningattareen. Vaikutusmahdollisuuksien olemassa olosta kertoo myös se, miten osa kirjoittelijoista valitteli oman kirjoituksensa tulevan ”myöhässä”. Tämä osoittaa sitä, että kirjoittajat todella uskoivat mielipidekirjoituksilla olevan vaikutusmahdollisuuksia, etenkin jos ne kirjoittaa tarpeeksi ajoissa. Näitten syitten takia kirjoittaja helposti paljasti itsestään enemmän kuin ehkä itse tajusikaan.

Vuoden 1851 maailmannäyttelyä on tutkittu paljon ja monet tutkijoista pitävät sitä jopa Viktoriaanisen englannin tärkeimpänä tapahtumana. Joistakin heistä tapahtuma jopa määrittelee koko aikakautta. Aiheen suosio on helppo ymmärtää, koska Lontoon maailmannäyttely oli ehdottomasti niin mittava ja merkittävä tapahtuma, että sen vaikutuksia tuleville vuosikymmenille ja asemaa uudenlaisen näyttelyperinteen luoja on mielenkiintoista tutkia. Lisäksi monien tutkijoiden mielestä näyttely kuvastaa 1800-luvun puolenvälin brittiläisen ihmisen mielenmaisemaa ja arvoja paremmin kuin mikään muu. Näin ollen näyttelystä tulee helposti elämää suurempi. Aiheesta onkin vaikeaa löytää ainakaan täysin uusia näkökulmia. Tästä huolimatta mielestäni tutkittavakseni valitsema näkökulma on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tämä on mielestäni yllättävää, sillä kuten jo johdannossa mainitsin, *The Times* oli saavuttamassa valta-asemansa huippua 1850-luvun alussa. Lisäksi *The Times* oli levikiltään Englannin luetuin lehti. Toki lehti esiintyy usean tutkimuksen lähdeaineistossa, mutta mielipidekirjoitukset eivät ole päätyneet tutkimuksen kohteeksi. Tämä pro gradu tutkielma osoittaa, että *The Times* ja sen mielipidepalasta tarjoavat vähintäänkin tukevaa aineistoa Lontoon maailmannäyttelyä tarkastelevalle tutkimukselle. Siksi lehden mielipidepalsta voisi hyödyntää enemmänkin.

Esimerkiksi Kristallipalatsia käsittelevät mielipidekirjoitukset lisäävät vielä yhden uuden näkökulman Kristallipalatsin rakentamista käsittelevään tutkimukseen. Viralliset raportit ovat aina tiettyjen kaavojen mukaan kirjoitettuja ja saattavat antaa näyttelystä vääristyneen kuvan. Toki mielipidekirjoituksissakin oli omat sääntönsä, mikä näkyi etenkin kirjoitusten aluissa ja lopuissa olevissa kohteliaisuuksissa. Myös mahdollinen *The Timesin* harrastama sensuuri kannattaa pitää mielessä. Tästä huolimatta suurin osa mielipidekirjoituksesta on kirjoittajan omaa ääntä ja näkemystä. Tämä kirjoittajan oma näkemys ja ääni eivät pääse virallisissa raporteissa samalla tavalla esille.

Valitsemaani näkökulmaa voisi laajentaa moniin eri suuntiin. Tutkimuksen keskiöön voisi nostaa joko *The Timesin* ja muun lehdistön kokonaisuudessaan, tai sitten tutkia laajemmin tavallisten ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä näyttelystä. *The Timesistä* voisi halutessaan alkaa tutkimaan myös muita maailmannäyttelyä käsitteleviä kirjoituksia, kuten uutisia tai mainoksia. Aihetta tutkiva voisi myös, vertailla *The Timesin* mielipidepalstaa ja sen näkemyksiä jonkun toisen lehden mielipidepalstan kanssa. Jos taas haluaa pitää näkökulman tiukasti tuon ajan ihmisissä ja heidän kokemuksissaan, tutkimusta voisi laajentaa kohti muita henkilökohtaisempia tekstilähteitä. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi kirjeet tai päiväkirjat. Tällöin mielipidepalstalla käytyjen keskusteluiden sekä siellä esiintyvien näkökulmien rinnalle voisi nostaa vieläkin henkilökohtaisempia kokemuksia näyttelystä. Ihan kaikkea ei kuitenkaan edes nimimerkin suojissa ole kehdattu tai haluttu kirjoittaa. Halutessaan tutkimus voisi keskittyä vaikkapa jonkun ulkomaalaisen kertomukseen matkasta maailmannäyttelyyn. Tällöin näyttelyä voisi laajentaa osaksi laajempaa kansojen kohtaamista. Mielipidekirjoitusten tutkiminen tuo esille merkkihenkilöiden lisäksi aivan tavallisia ihmisiä, jotka niin kovin helposti unohtuvat. Luonnollisesti prinssi Albert ja Joseph Paxton saavat huomattavan määrän palstatilaa näyttelyä käsittelevässä tutkimuksessa, mutta he eivät suinkaan olleet ainoat, joiden elämään näyttely mitä suurimmissa määrin vaikutti. Tämä pro gradu nosti esille ihmisiä, joille näyttely oli elettyä arkea ja todellisuutta. Voimme näistä ihmisistä sanoa, että vaikka ajallisesti meitä erottaa jo reippaat 160 vuotta, olivat heidän huolensa, kysymyksensä ja toiveensa kovin samanlaisia kuin myös nykypäivän ihmisillä voisi olla. Jokaisen historian suurtaapahtuman takaa löytyy lähes loputon joukko tavallisia ihmisiä, joiden elämään ja arkeen nämä suurtaapahtumat ovat suoraan vaikuttaneet.

5. Lähdeluettelo

Alkuperäisaineisto

The Times 1.1.1850-11.10.1851, Lontoo. The Times Digital Archive 1785-1985, haettu aikavälillä 5.10.2016 - 23.8.2017.

Tutkimuskirjallisuus

Ackroyd, Peter: *London: The Biography*. Vintage, Lontoo 2001.

Allwood, John: *The Great Exhibitions*. Studio Vista cop., Lontoo 1977.

Auerbach, Jeffrey: The Great Exhibition and Historical Memory. *Journal of Victorian Culture*, 6/2001, 89-112.

Auerbach, Jeffrey: *The Great Exhibition of 1851: a Nation on Display*. Yale University, New Haven & London, 1999.

Burris, John: *Exhibiting Religion: Colonialism and Spectacle at international Expositions 1851-1893*. The Univeristy Press of Virginia, Charlottesville ja Lontoo, 2001.

Cantor, Geoffrey: Emotional Reactions to the Great Exhibition of 1851. *Journal of Victorian Culture*, (20) 2/2015, 230-245.

Cantor, Geoffrey: Science, Providence, and Progress at the Great Exhibition. *Isis*, (103) 3/2012, 439-459.

Cantor, Geoffrey: Commerce and Christianity. *History Today*, (60) 7/2010, 45-51.

Cathcart Borer, Mary: *The City of London: A History*. Constable, Lontoo 1977.

Chase-Levenson, Alexander: Annihilating Time and Space: Eclecticism and Virtual Tourism at the Sydenham Crystal Palace. *Nineteenth-Century Contexts*, (34) 5/2012, 461-475.

Clapham, J.H.: Work and wages. Teoksessa Young, George Malcom (toim.): *Early Victorian England 1830-1865: Volume I*, Oxford University Press, Lontoo (1934) 1951, 1-76.

Droz, Jacques: *Europe between Revolutions 1815-1848*. Harper and Row, New York 1967.

Findling, John: *Historical Dictionary of World's Fairs and Expositions, 1851-1988*. Greenwood Pub Group, Connecticut 1990.

Gibbs-Smith, Charles Harvard: *The Great Exhibition of 1851*. Raithby Lawrence & Company Limited, Leicester & Lontoo (1950) 1981.

Gilbert James: World's Fairs as Historical Events. Teoksessa Rydell, Robert & Gwinn, Nancy (toim.): *Fair Reprerations World's Fairs and the Modern World*. VU University press, Amsterdam, 1994. 13-27.

Gould, Marty: Anticipation, Transformation, Accommodation: The Great Exhibition on the London Stage. *Victorian Review*, (29) 2/2003, 19-39.

Greenhalgh, Paul: *Ephemeral vistas: The Exposition Universelles, Great Exhibitions and World's Fairs 1851-1939*. Manchester University Press, Manchester 1988.

Greenhalgh, Paul: *Fair World: a History of World's Fairs and Expositions, from London to Shanghai, 1851-2010*. Winterbourne, Iso-Britannia 2011.

Gurney, Peter: An appropriated space: the Great Exhibition, the Crystal Palace and the working class. Teoksessa Purbrick, Louise (toim.): *The Great Exhibition of 1851: New interdisciplinary essays*. Manchester University Press, Manchester 2001, 114-145

Halmesvirta, Anssi: Imperiumi ja Eurooppa. Teoksessa Ihalainen, Pasi (toim.): *Britannia: Saarivaltakunnan Eurooppa-suhteiden historia*. Ateena Kustannus, Jyväskylä 2002, 179-210.

ICE Virtaul Library: *Minutes of the Proceedings of the Institution of Civil Engineers*. (20) 1/1861, 148-149. 2015 <https://www.icevirtuallibrary.com/doi/abs/10.1680/imotp.1861.23446>. Haettu 23.4.2018

Johansen, Sylvi: The Great Exhibition of 1851: A Precipice in Time? *Victorian Review*, (22) 1/1996, 59-64.

Kaiser, Wolfram: Cultural Transfer of Free Trade at the World Exhibitions, 1851–1862. *The Journal of Modern History*, (77) 3/2005, 563-590.

Kellett, E.E.: The Press. Teoksessa Young, George Malcom (toim.): *Early Victorian England 1830-1865: Volume II*, Oxford University Press, Lontoo (1934) 1951B, 1-98.

Kortti, Jukka: *Media Historia: Viestinnän merkityksiä ja muodonmuutoksia puheesta biteihin*. Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Helsinki 2016.

Lowerson, John & Myerscough, John: *Time to spare in Victorian England*. The Harvester, Hassocks, 1977.

McAleer, John: *Exhibiting the Empire: Cultures of Display and the British Empire*. Manchester University Press, Manchester 2015.

Merrill, Lisa: Exhibiting Race 'under the World's Huge Glass Case': William and Ellen Craft and William Wells Brown at the Great Exhibition in Crystal Palace, London, 1851. *Slavery & Abolition* (33) 2/2012, 321–336.

Mokyr, Joel: *The Enlightened Economy: an Economic History of Britain 1700-1850*. The New Economic History of Britain Series. Yale University Press, New Haven & Lontoo 2009.

Mottram, R.H.: Town life and London. Teoksessa Young, George Malcom (toim.): *Early Victorian England 1830-1865: Volume I*, Oxford University Press, Lontoo (1934) 1951, 153-224.

Nelson, Claudia: *Family ties in Victorian England*. Praeger publishers, Westport 2007.

Pearson, Richard: Thackeray and *Punch* at the Great Exhibition: authority and ambivalence in verbal and visual caricatures. Teoksessa Purbrick, Louise (toim.): *The Great Exhibition of 1851: New interdisciplinary essays*. Manchester University Press, Manchester 2001, 179-2015.

- Peel, C.S.: Homes and habits. Teoksessa Young, George Malcom (toim.): *Early Victorian England 1830-1865: Volume I*, Oxford University Press, Lontoo (1934) 1951, 77-152.
- Picard, Liza: *Victorian London: the life of a city 1840-1870*. Weidenfeld & Nicolson, Lontoo 2005.
- Sutcliffe, Anthony: *London: An Architectural history*. Yale University Press cop., New Haven ja Lontoo, 2006.
- Sweet, Rosemary: *The English Town, 1680-1840: Government Society and Culture*. Pearson Education, Harlow 1999.
- Syrjämaa, Taina: *Edistyksen luvattu maailma: edistysusko maailmannäyttelyissä 1851-1915*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2007.
- Torvinen, Taimi: *Ulkomaisen sanomalehdistön historia*. Viestintutkimuksen seuran julkaisusarja n:o 6. Weiling+Göös, Espoo 1982.
- Tosh, John: *A Man's Place: Masculinity and the Middle-class Home in Victorian England*. Yale University Press, New Haven and London 1999.
- Twells, Alison: *The Civilising Mission and the English Middle Class, 1792-1850: The "Heathen" at Home and Overseas*. Palgrave Macmillain, New York 2009.
- Walker, Martyn: The impact of the Great Exhibition of 1851 on the development of technical education during the second half of the nineteenth century. *Research in Post-Compulsory Education*, (20) 2/2015, 193-207.
- Waters, Catherine: Great Exhibitionism. *Journal of Victorian Culture*, (7) 1/2010, 117-125.
- Woods, Oliver & Bishop, James: *The Story of The Times: Bicentenary Edition, 1785-1985*. MICHAEL JOSEPH LTD, Lontoo 1985.